

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

”TÄÄLLÄ TAVALLAAN VALMISTELLAAN MEITÄ OIKEAA ELÄMÄ VARTEN”

Multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman
kehittäminen Konstan Koti ja Koulu Oy:ssä

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikor-
keakoulututkinto
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Katri Talvitie

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden ylempi AMK

TALVITIE, KATRI: "Täällä tavallaan valmistellaan meitä oikeaa elämää varten"
Multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittäminen Konstan Koti
ja Koulu Oy:ssä

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamisen opinnäytetyö, 108 sivua, 7 liitesivua

Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää työkaluna toimivampi hoito- ja kasvatussuunnitelma Konstan koti ja koulu Oy:n käyttöön. Kehittämishankkeen yhtenä tarkoituksena oli parantaa nuorten osallisuutta ottaen heidän näkemyksensä huomioon hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittämisvaiheessa sekä tuoda paremmin kuuluviin heidän ääntään hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa. Lisäksi tarkoituksena oli hyödyntää yhteisökasvatusta ja saada yhteisö mukaan nuoren kasvun ja kehityksen tukemiseen ja näin ollen vahvistaa yhteisökasvatuksellista ajattelua ja toimintatapaa kohdeorganisaatiossa.

Kehittämishanke toteutettiin toimintatutkimuksena, jossa käytettiin kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia menetelmiä. Aineisto kerättiin kyselyn avulla ohjaajilta sekä haastatteluiden avulla nuorilta. Aineistosta saatuja tuloksia hyödynnettiin yhdessä teorian kanssa hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittämiseen työryhmän kanssa. Ohjaajilta kerätyn aineiston yhteisenä sanomana oli hoito- ja kasvatussuunnitelman raskaskäyttöisyys. Sen käytöstä ei nähty olevan hyötyä ohjaajan työn suunnitelmallisuuteen eikä nuoren sijoituksen tavoitteellisuuteen. Nuorten haastatteluista kävi ilmi, että hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoitus heidän elämänsä muutostyökaluna oli jäänyt epäselväksi ja näin ollen siitä ei ole ollut heidän kehityksensä tai muutoksensa kannalta hyötyä.

Työkalusta haluttiin saada toimiva, helppokäyttöinen ja hienostelematon työväline, jolla palvellaan nuoren sijoituksen aikaista kehitystä. Kehittämishankkeen konkreettisenä tuotoksena syntyi multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa, jonka tarkoituksena on tukea nuoren identiteetin kasvua ja kehitystä sijoituksen aikana sekä tehdä näkyväksi nuoren sijoituksen aikaista kehitystä. Pitkän aikavälin tarkoituksena on ehkäistä nuoren syrjäytymistä.

Avainsanat: Lastensuojelu, Hoito- ja kasvatussuunnitelma, Yhteisökasvatus, Terapeuttinen yhteisö, Osallisuus, Identiteetti

Lahti University of Applied Sciences
Master's degree in social services

TALVITIE, KATRI: "They sort of prepare us to the normal life here" -
Developing the Multidimensional Care and Education plan in Children welfare at
Konstan Koti ja Koulu Oy

Master's Thesis in Protection of children's and youth's well-being, 108 pages, 7
pages of appendices

Spring 2014

ABSTRACT

The goal of this development project was to create a more efficient care and education plan for Konstan koti ja kolu Oy by taking the children's input into account in both the development and creation phase and thereby increasing their participation in the entire process. A secondary goal was to take advantage of community education and to get the community to support the growth and development of the children while strengthening community educational thinking and action.

The development project was done by using a participatory action research with qualitative and quantitative methods. Data was collected using a questionnaire with instructors and interviews with children. Data collected from instructors showed that the care and education plan was difficult to use and not seen to be beneficial for planning purposes. Interviews with children revealed that the care and education plan as a tool for change in their lives was unclear and, therefore, it was not seen to be beneficial for their personal change and development.

The desired result was to create a functional, easy to use and clear tool that supports the personal development of a child during custody which was achieved with the multidimensional care and education plan Hoka. It's aim is to support both the growth and development of the identity of children during their custody, as well as to make their improvements visible. The long-term goal is to prevent the social exclusion of the child.

Key words: Child protection, Care and Education plan, Community based education, Therapeutic Community, Participation, Identity

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN KOHDEORGANISAATIO KONSTAN KOTI JA KOULU OY ELI ”KONSTA”	5
3	KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA TARVE – MIKSI UUSI HOITO- JA KASVATUSSUUNNITELMA TARVITTIIN?	8
4	KEHITTÄMISHANKKEEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	13
5	KEHITTÄMISHANKKEEN TIETOPERUSTA	15
5.1	Lastensuojelu ja laitoshuolto sijaishuollon muotona	16
5.2	Lastensuojelun asiakasnuoret – keitä hoito- ja kasvatussuunnitelma koskettaa	19
5.3	Lastensuojelunuorten polkuja –tausta, kehitys ja ennuste	22
5.4	Osallisuus lastensuojelun asiakkuudessa	27
5.5	Asiakassuunnitelmat ja hoito- ja kasvatussuunnitelmat lastensuojelussa	30
5.6	Yhteisöhoito	34
5.6.1	Yhteisökasvatus	36
5.6.2	Terapeuttinen yhteisö	38
5.7	Multidimensionaalinen yksilönarviointi	39
5.8	Arvot lastensuojelussa ja yhteisökasvatuksessa	42
5.9	Yhteisön merkitys yksilön kasvatuksessa ja kehityksessä	45
5.10	Persoonallisuus ja identiteetti yhteisökasvatuksen näkökulmasta	46
6	KEHITTÄMISHANKKEEN METODOLOGIA JA PROSESSI	50
6.1	Toimintatutkimus osana kehittämishanketta	51
6.2	Toimintatutkimuksellinen sykli ja spiraali käytännössä	54
6.3	Kyselylomake – Ohjaajat	57
6.4	Kyselylomakkeesta saadun aineiston käsittely	61
6.5	Kyselyn tulokset	64
6.5.1	Hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuus oman työn tavoitteellisuuden sekä nuoren kasvun ja kehityksen kannalta	64
6.5.2	Hoito- ja kasvatussuunnitelman hyvät ja huonot puolet	66
6.5.3	Työyhteisön arvot suhteessa omiin arvoihin sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmaan	68
6.5.4	Yhteisön hyödyntäminen	70
6.6	Teemahaastattelu – Nuoret	71

6.7	Teemahaastattelusta saadun aineiston käsittely	75
6.8	Haastattelun tulokset	77
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	83
8	KEHITTÄMINEN	87
9	MULTIDIMENSIONAALINEN HOITO- JA KASVATUSSUUNNITELMA HOKA	93
10	KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI – ONNISTUMISIA JA ONGELMAKOHTIA	98
10.1	Kehittämishankkeen vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhkat	98
10.2	Vakuuttavuus ja eettisyys	101
10.3	Hyödynnettävyys ja jatkotoimenpide-ehdotukset	107
	LÄHTEET	109
	LIITTEET	121

1 JOHDANTO

Lasten ja nuorten mielenterveyttä viime vuosina koskevien tutkimusten yhteisenä sanomana on, että merkittävä osa suomalaislapsista ja -nuorista voi huonosti (Syrjälä 2005, 7). Ongelmat näkyvät muun muassa lastensuojelun saralla, jossa lastensuojelun piirissä olevien lasten määrä on enemmän kuin kaksinkertaistunut reilussa kymmenessä vuodessa (Bardy 2013, 3). Erityisesti kiireellisten sijoitusten määrä on kasvanut huomasti (Kuoppala & Säkkinen, 2012, 1). Lastensuojelun asiakasnuoret kuuluvatkin niin sanottuun riskiryhmään. (Janhukainen, Kekoni, Kitioja & Pösö 2006, 39–40 ; kts. myös Kestilä, Väisänen, Paananen, Heino & Gissler 2012 b, 599). Entisten koulukodin oppilaiden laitoksen jälkeinen elämäntietä on varsin altis erilaisille riskitekijöille. Mannisen (2013, 7) mukaan koulu-kotiin sijoitetuilla nuorilla on alttiutta päihteiden väärinkäyttöön, huomattavan korkea riski myöhempään antisosiaaliseen elämäntapaan sekä yleisväestöä suurempi psykiatrisen sairastumisen riski ja he ovat myös erityisen suuressa vaarassa syrjäytyä. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää pyrkiä siihen, että nuoren sijoituksen aikaiset tavoitteet toteutuvat ja nuoren identiteetti vahvistuu niin, että hänen sijoituksen jälkeinen elämäntietä saa positiivisen suunnan. Manninen (2013, 8) tähdentää, että kehityksen riskin tunnistaminen ja sen hoitaminen ennen tilanteen kroonistumista parantaa nuoren tulevaisuuden kuvaa. Yhteiskunnan ja yksilön näkökulmasta nuoren auttaminen ja tukeminen kasvussa yhteiskunnassa pärjääväksi yksilöksi on tärkeä asia. Näin ollen jokainen työväline tai työtapä, joka tukee tässä tavoitteessa voidaan ajatella olevan merkityksellinen.

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda kehittämishankkeen kohdeorganisaatioon, Konstan Koti ja Koulu Oy:hyn nuoren kehitystä tukeva työkalu: multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa. Hoka pohjautuu terapeutisissa yhteisöissä käytettyyn multidimensionaaliseen yksilön arviointiin. Arvioinnin tarkoituksena on selkeyttää asiakkaan, tässä tapauksessa lastensuojelun asiakasnuoren, sijoituksen tavoitteita kartoittamalla hänen keskeisiä ongelmiaan sekä vahvuuksiaan. Vahvuuksia voidaan käyttää apuna sijoituksen aikaisten tavoitteiden saavuttamisessa. HoKa:ssa nuorta arvioidaan konkreettisten, arjessa

ilmenevien tilanteiden näkökulmasta ottaen huomioon niin nuoren oma kuin hänen yhteisönsäkin näkemys nuoren tilanteesta, kehitystarpeista, tavoitteista ja tapahtuneesta kehityksestä. Arviointiosuuden avulla pyritään tunnistamaan nuoren kehityksen tarpeet ja luomaan nuorelle mahdollisimman konkreettinen tavoite, mikä puolestaan selkeyttää nuoren kanssa tehtävää työtä. Tavoitteen konkreettisuus auttaa myös nuorta pohtimaan omaa tilannettaan ja toimimaan arjessa. Multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteena on lisäksi edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttaa positiivisesti identiteetin rakentumiseen hyödyntäen yhteisökasvatuksellisia periaatteita.

Termi multidimensionaalinen merkitsee sitä, että arviointi jakaantuu useaan eri osa-alueeseen eli dimensioon. HoKa:n arviointiosuuden sisältö on jaoteltu neljään eri osa-alueeseen: yhteisön jäsenyys, sosiaalisuus, kehittyminen sekä psykologinen osa-alue. Multidimensionaalisen yksilöarvioinnin pohja perustuu Yhdysvalloissa yhteisöllisissä päihdekuntoutuslaitoksissa (muun muassa Day Top, Center of Alcohol and Drug Treatment, Duluth ja Minnesota) käytettyyn arviointiin yksilön hoidon aikaisesta muuttumisesta ja kehitymisestä. Kehittämishankkeen tukena, aineiston ja teorian lisäksi, on käytetty terapeuttisissa yhteisöissä käytetyn multidimensionaalisen yksilöarvioinnin alkuperäistä pohjaa (De Leon 1997) sekä ”The Therapeutic Community” -kirjassa (De Leon 2000) esitetyn mallin pohjalta laadittua Muutoksen ulottuvuudet –mittaria (Murto 2012), joka on ollut mallina osa-alueiden suunnittelussa.

Yksilön arvioinnissa yhteisön hyödyntäminen pohjautuu ajatukseen yksilön identiteetin rakentumisesta suhteessa häntä ympäröivään yhteisöön (Fadjukoff 2009). Terapeuttisen yhteisön käsite perustuu ajatukseen, että yksilö voi muuttua yhteisössä, joka tukee muutosta ja hyväksyy yksilön. Peruseriaatteena on yksilön vastuu itsestään, muista yhteisön jäsenistä ja ympäristöstään. Yhteisö toimii terapeuttisena silloin, kun yksilö kokee voimakasta kuulumista siihen ja se on turvallinen ja luottamuksellinen. Näiden periaatteiden vuoksi yhteisöllä on oma vahva roolinsa myös yksilön arvioinnissa. (De Leon, 2000.) Kehittämishankkeen kohdeorganisaation yhtenä keskeisenä kasvatusmenetelmänä käytetään yhteisökasvatusta (Toimintatavat 2013), ja kehittämishankkeen yhtenä tarkoituksena onkin

omalta osaltaan olla tukemassa tätä toimintatapaa.

Terapeuttista yhteisöä on maailmalla käytetty metodina muun muassa päihdeäitien ja heidän lastensa kanssa (De Leon 1997), mutta varsinaisesti lastensuojelun kentällä mallia ei ainakaan tietävästi ole aikaisemmin hyödynnetty (De Leon 2013). Myöskään multidimensionaalisen yksilöarvioinnin käytöstä ei ole tietävästi kokemuksia lastensuojelussa, mutta teoriataustassa etsitään yhtymäkohtia terapeuttisista yhteisöistä saatuihin kokemuksiin. Niin ikään Suomessa sovellettua multidimensionaalista yksilöarviointia käytetään päihderiippuvaisten hoidossa yhteisöhoidollisissa yhteisöissä kuten esimerkiksi Mainiemessä, Kankaanpään A-kodissa sekä Mikkeliyhteisössä (Heinonen 2013; Peltonen 2012).

Kehittämishankkeessa käytettiin kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusotetta toimintatutkimuksen lähestymistavasta käsin. Tiedonhankinnan muodot olivat teemahaastattelu, jonka avulla kerättiin aineistoa lastensuojelun asiakasnuorilta sekä kyselylomake, joka puolestaan kartoitti työntekijöiden kokemuksia ja kehittämiseen liittyviä ajatuksia. Aineisto yhdistettynä tietoperustaan oli kehittämishankkeen tuotoksena syntyneen multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa:n suunnittelun kivijalka. HoKa syntyi yhteistyössä kehittämistyöryhmän kanssa ja sen kehittämisessä on pyritty ottamaan huomioon koko yhteisön ääni.

Kehittämishankkeen tietoperustaisena viitekehyksenä käytetään lastensuojelun ja sen asiakkaisiin liittyvää sekä yhteisöhoitoon liittyvää teoriaa sekä tutustutaan lähemmin yhteisökasvatuksen mahdollisuuksiin sovellettaessa yhteisöhoidon periaatteita lastensuojelun asiakasnuoriin. Terapeuttiseen yhteisöön liittyvä teoria luo pohjaa arvioinnin lähtökohdille, kun taas yhteisökasvatus linkittyy malliin alkuperäisen kohderyhmänsä, lasten ja nuorten kanssa työskentelyn näkökulmasta. Sekä terapeuttisissa yhteisöissä että yhteisökasvatuksellisissa yhteisöissä ajatuksena on hyödyntää ryhmän potentiaalia yksilön kehityksessä. Luonnollisesti teoriaa kootaan myös osallisuuden ympärille pyrkien ymmärtämään miksi se on keskeisessä roolissa hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa ja uuden työvälineen kehittämisessä. Hynynen (2011) huomauttaa, että osallisuuden lisääntyminen tukee

yhteisöllisyyden kehittymistä, joten nämä käsitteet ja niiden määrittely tukee teoriaa kehittämishankkeen näkökulmasta. Tietoperustaisen viitekehyksen teemat kytkeytyvät toisiinsa nuoren hyvinvoinnin näkökulmasta. Lastensuojelussa tärkeää on arvokeskustelu. Arvoista Osallisuus on havaittu olevan tärkeä asia nuoren identiteetin kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. Osallisuus myös mahdollistaa yhteisöllisyyden kehityksen, joka myöskin kytkeytyy nuoren kehitykseen ja hyvinvointiin. Yhteisökasvatuksellista työkalua kehitettäessä törmätään jälleen arvokeskusteluun ja osallisuuteen. Näin ympyrä sulkeutuu tai aloittaa uuden kierroksen.

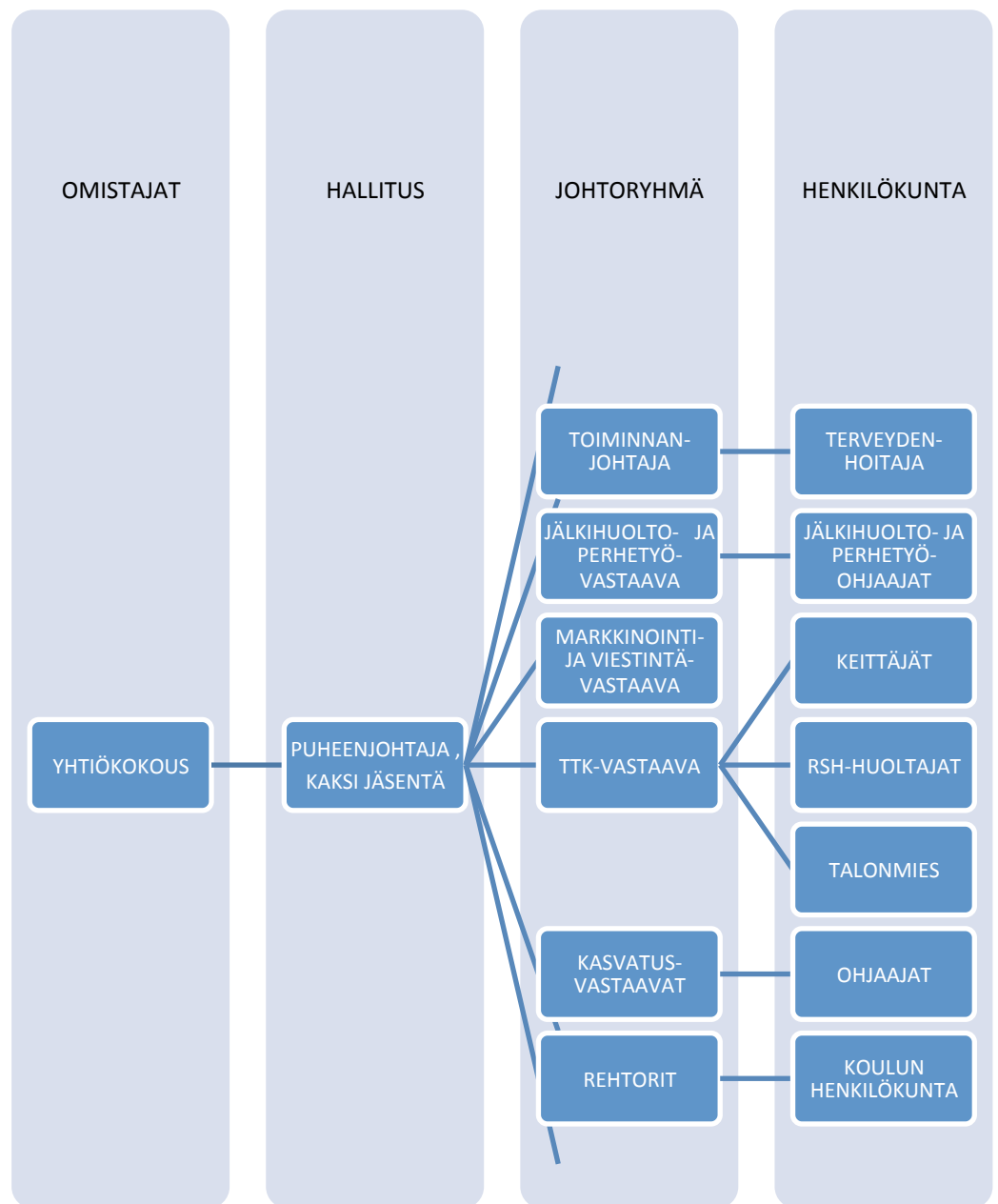
2 KEHITTÄMISHANKKEEN KOHDEORGANISAATIO KONSTAN KOTI JA KOULU OY ELI ”KONSTA”

Kehittämishankkeen kohdeorganisaatio on Konstan Koti ja Koulu Oy. Myöhemässä tekstissä kohdeorganisaatiosta käytetään nimeä ”Konsta”, sillä tämä on nimi, jolla organisaatioita helpommin kutsutaan. Konstan alkuperäinen toimipaikka sijaitsi Lahdessa, mutta nykyään 24-asiakaspaikkaiset toimipisteet sijaitsevat Hollolassa ja Heinolassa. Konsta on vuonna 1996 perustettu, yksityisomistuksessa oleva yritys ja se tarjoaa kasvatus-, opetus- ja hoitotyötä lastensuojelulain perusteella huostaan otetuille ja avohuollon tukitoimena sijoitetuille yläkouluikäisille nuorille. Yhteistyötahoja ovat sosiaalitoimi sekä nuoren lähiverkosto. Konstan toimintaa valvoo sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Etelä-Suomen aluehallintovirasti AVI, nuoria sijoittaneiden kaupunkien/kuntien sosiaalitoimet sekä paikalliset valvovat yläkoulut. (Konstan Koti ja Koulu 2013.) Lisäksi tarjolla on jälkihuoltopalvelua pois lähteville nuorille. Jälkihuoltopaikkojen lukumäärää ei ole vakinaistettu, koska palvelun tarjoamisen resurssit riippuvat nuorten kotipaikkakuntien etäisyyksistä. Tällä hetkellä jälkihuollon piirissä on toistakymmentä nuorta. Tukea tarvitseville perheille kunnan on mahdollista tarjota myös perhetyön tukipalveluita Konstan perhetyöohjaajien kautta.

Konstan toimipisteiden perustehtävänä on turvata lapsen ja nuoren (13–21 –vuotiaan) fyysinen ja psyykinen kehitys, koulunkäynti sekä mahdollistaa kasvu vastuulliseksi ja itsenäiseksi ihmiseksi (Toimintasuunnitelma, 2012). Kehittämishankkeen yksi tarkoitus on mukailta yhteisöllistä toimintatapaa vahvistamalla hoito- ja kasvatussuunnitelman käytöllä yhteisöllistä ajattelua ja työskentelytapaa.

Seuraavalla sivulla, kuviossa 1., on nähtävissä nykyinen organisaation rakenne. Konstan henkilökunta koostuu yli 60 hengen moniammatillisesta ryhmästä. (Konstan Koti ja Koulu, 2013.) Kehittämishankkeen vetäjä on työskennellyt ohjaajana aluksi Lahden ja myöhemmin Hollolan toimipisteessä vuosina 2004–2013. Varsinaista kasvatustyötä kodin puolella tekevät kasvatustavaajat sekä ohjaajat, joita on yhteensä noin 30. Molempien toimipisteiden kouluissa on erityisopettajia, koulunkäyntiavustajia sekä pajaravaajat ja terveydenhoitaja. Lisäksi organisaatioon kuuluu keittiön henkilökuntaa, jälkihuolto- ja perhetyöohjaajia ja heidän vas-

taava, markkinointi- ja viestintävastaava sekä talonmies. Ohjaajien esimiehinä toimivat kodin kasvatusvastaavat ja koko henkilökunnan esimiehenä toiminnanjohtaja. Konstan hallitus koostuu puheenjohtajasta ja kahdesta jäsenestä. Kehittämishankeen kyselyt kohdistuivat molempien yksiköiden työntekijöille, jotka tekevät kasvatustyötä kodin puolella. Näitä ovat ohjaajat ja molempien yksiköiden kasvatusvastaavat sekä heidän sijaisensa, joita oli kyselyidentekohetkellä yhteensä 30. Kyselyissä heistä saavutettiin 27.

Kuvio 1. Konstan Koti ja Koulu Oy:n organisaatiokaavio 1.3.2013 lähtien.

Suomessa lasten sijoitukseen johtaneiden hoidon laiminlyöntien taustalla ovat jo vuosikausia olleet samankaltaiset syyt kuten vanhempien keskinäiset ristiriidat, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat ja ylipäänsä vanhempien kyvyttömyys vastata lapsen tarpeisiin (Pölkki 2008, 162; Känkänen & Laaksonen 2006, 4). Nämä syyt näkyvät myös Konstassa sillä sijoittamisen yleisimpiä syitä ovat riittämättömät rajat ja /tai vanhemmuuden puute, pitkittynyt kriisi perheessä, koulunkäyntivaikeudet, lapsen turvattomuus kotioiloissa, mielenterveys- ja/tai päihdeongelmat lapsen lähiverkostossa, lapsen käytöshäiriöt, alussa oleva rikoskierre, lapsen psyykkinen oireilu ja lapsen päihdekokeilut (Toimintasuunnitelma, 2012). Vuosivaihtuvuus on toiminnanjohtaja Kimmo Tammisen mukaan noin 20 nuorta vuodessa ja nuoren keskimääräinen sijoitusaika on 2,5 -vuotta. Konstaan sijoitetuilla nuorilla on tyypillisesti vähintään yksi aikaisempi sijoituspaikka. Osa heistä on siirtynyt suoraan edellisestä sijoituspaikasta, osa on käynyt kotona välissä, mutta pienelle osalle nuorista Konsta on myös ensimmäinen sijoituspaikka. Konstassa nuoret tyypillisimmin muuttavat takaisin kotiin sijoituksen jälkeen tai itsenäistyvät omaan elämään, mutta myös siirtyy toisiin sijaishuoltopaikkoihin joko suoraan tai EHO-jakson (erityisen huolenpitojakson) tai päihdekatkojakson jälkeen. Näitä reittejä ei ole Konstassa tilastoitu. Myöskään valtakunnallista tilastoa lastensuojeluasiakkaiden reiteistä ei ole saatavilla.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA JA TARVE – MIKSI UUSI HOITO- JA KASVATUSSUUNNITELMA TARVITTIIN?

Kehittämishankkeen tuotoksena syntyneen multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa:n tarve nousi työelämälähtöisesti. Taustalla korostuu lastensuojelunuorten toiseutta ja syrjäytymistä koskeva tieto sekä haaste kehittää asiakkaan kehittymisen arviointia ja samalla työn laatua kuvaavia mittareita. Haunia (2011, 76) huomauttaa, että koska tutkimusta laitoshuollon työmuodoista ja vaikuttavuudesta on tehty varsin vähän, olisi erilaisten lastensuojelun palveluiden tärkeää pystyä todentamaan tarjoamansa palveluiden ja tekemänsä työn laatua ja vaikuttavuutta. Koska multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman avulla nuoren sijoituksen aikainen kehitys tulee mitattavaksi, voidaan sen myös ajatella toimivan eräänlaisena laadun mittarina.

Eräässä Jyväskylän koulutuskeskuksen järjestämässä yhteisökasvatuksen koulutuspäivässä syksyllä 2011 aiheena oli Konstassa käytössä ollut hoito- ja kasvatussuunnitelma. Työyhteisössä koettiin, ettei se työvälineenä ollut käyttökelpoinen, vaan sitä käytettiin etupäässä vain siksi, että sellainen oli hyvä olla olemassa. Itsessään hoito- ja kasvatussuunnitelmaa työvälineenä ei kritisoitu ja se nähtiin tärkeänä, vaikkei sen hetkinen työväline ollut toimiva sellaisenaan. Ongelmaksi koettiin hoito- ja kasvatussuunnitelman yleisluonteisuus ja vaikeaselkoisuus. Käsitys vahvistui myös tässä kehittämishankkeessa ohjaajille tehdyn kyselyn tuloksissa. Tulokset on luettavissa tarkemmin omassa kappaleessaan 6.5.

Ohjaajat kokivat, että välillä heidänkin oli vaikea hahmottaa, mitä kaikkia asioita aihealueet pitivät sisällään saati sitten, miten nuori ne ohjaajien kokemusten mukaan ymmärtävät. Käyttökokemusten perusteella lomakkeen täytössä aikaa meni siihen, että nuorelle selittiin aihealueita ja esimerkkitilanteita, joiden mukaan nuori voisi itseään arvioida. Toki nuoren ikä vaikuttaa oleellisesti siihen, miten vaikeaa tai helppoa aiheita on käsitellä. Toiseksi hoito- ja kasvatussuunnitelman heikkoudeksi koettiin siihen kirjattujen asioiden ja tavoitteiden seuraaminen niiden yleisluonteisuuden ja laajuuden vuoksi. Oli vaikea arvioida konkreettista kehitystä suuntaan tai toiseen, koska tuloksia ei voitu mitata. Näkemys nuoren

muutoksesta perustui arvioon, joka saattoi olla erilainen ohjaajasta tai nuoresta itsestään riippuen. Kritiikkiä koulutuspäivän aikana heräsi myös siitä, että onko hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kirjattavat asiat ja tavoitteet nuoren itsensä vai ohjaajan näkemys nuoren tilanteesta ja kehitystarpeista. Kun lomakkeeseen kirjattavat asiat muotoillaan lauseiksi niin, että niihin yhdistetään sekä nuoren että työntekijän näkemys, voidaan vastauksen ajatella olevan kompromissi, eikä se näin ollen oikeastaan vastaa kummankaan näkemystä asiasta. Ohjaajien kokemus oli, ettei hoito- ja kasvatussuunnitelmassa näkynyt nuoren ääni. Ohjaajien näkemystä hoito- ja kasvatussuunnitelman toimimattomuudesta vahvisti myös myöhemmin nuorille tehdyn haastattelun tulokset.

Huoltosuunnitelmaa koskevassa artikkelissa Niemelä (2005, 49) nostaa esille, että tavoitteiden laatiminen on työntekijälle haasteellinen tehtävä etenkin silloin jos asiakkaat eivät ole samaa mieltä tavoitteista ja keinoista tilanteen korjaamiseksi. Näin saattoi olla usein myös Konstassa hoito- ja kasvatussuunnitelman tekotilanteessa. Ohjaajan kanssa kahdenkeskisessä keskustelussa nuori itse oli saattanut kertoa olevansa samaa mieltä ohjaajan kanssa omista kehitystarpeistaan, mutta myöhemmissä tilanteissa nuori oli saattanut kuitenkin tuoda esiin olevansa eri mieltä, eikä ollut itse huolissaan hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kirjatuista asioista. Voidaankin pohtia mistä nuoren ristiriitainen viesti johtuu; haluaako nuori päästä hoito- ja kasvatussuunnitelman täyttötilanteesta nopeammin pois ja sanoo siksi olevansa ohjaajan kanssa samaa mieltä eikä ole todellisuudessa sisäistänyt käytyä keskustelua, muuttuuko nuoren mielipide matkan varrella vai onko kyse jostain muusta seikasta. Teemahaastattelun tuloksissa kävi ilmi, että nuorelle hoito- ja kasvatussuunnitelman käytön tarkoitus oli jäänyt epäselväksi, joten työskentelyyn oman tilanteen muuttamisesta ei ole ollut motivaatiota. Näin ollen tilanne oli saatava nuorellekin miellyttävämmäksi ja yhtenä keinona on osallisuuden toteutumisen lisääminen hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa. Osallisuuden näkökulmasta nuorelle on tärkeää välittää tunne siitä, että hoito- ja kasvatussuunnitelmassa kuullaan nuoren mielipide ja nuoren näkemys on tärkeä ja merkityksellinen.

Ennen kehittämistyötä hoito- ja kasvatussuunnitelmia oli täydennetty vaihtelevasti ohjaajasta ja nuoresta riippuen. Kuten nuorten haastatteluiden tuloksissa kävi ilmi, ei nuorilla ollut selkeää mielikuvaa hoito- ja kasvatussuunnitelman merkityksestä, eivätkä he kunnolla edes muistaneet mitä suunnitelma piti sisällään. Sijoittavien kuntien kanssa käydyissä kehitys- ja palautekeskusteluissa tuli ilmi, että myös sijoittavat kunnat toivovat yhteistyön osalta sitä, että heille lähetetään hoito- ja kasvatussuunnitelma tiedoksi (Palaute- ja kehityskeskustelukoonti 2013, 3). Aikaisemmin näin ei ole toimittu hoito- ja kasvatussuunnitelmien kirjavan täyttämiskäytännön vuoksi.

Koulutuspäivässä keskustelun jälkeen tutustuttiin kouluttaja Annukka Murron johdolla George De Leonin (2000) esittämään malliin päihteiden käyttäjien terapeuttisessa yhteisössä käytössä olevasta multidimensionaalisesta yksilön arvioinnista. Malli koettiin yksinkertaisuutensa ja käytännönläheisyytensä vuoksi Konstaan käyttökelpoiseksi työvälineeksi, kunhan sen sisältöä ensin muokattaisiin laitokseen ja lastensuojelunuoriin soveltuvaksi. Koska Konstan yhtenä toimintatapana on yhteisökasvatus, oli luonnollista ajatella, että yhteisöä ja yhteisökasvatuksen periaatteita käytettäisiin hyödyksi myös arvioitaessa nuoren sen hetkistä tilannettaan, sijoituksen tavoitteita sekä kehitystä sijoituksen aikana ja sen päätyttyä. Työyhteisönä koettiin, että hoito- ja kasvatussuunnitelma oli asia, jota olisi tärkeä muuttaa ja kehittää, joten kehittämishankkeen aiheita ei ollut vaikea hakea. Todellisen tarpeen ja aiheen kiinnostavuuden innoittamana alkoi teoreettiseen tietoperustaan tutustuminen tämän kehittämishankkeen tiimoilta. Kehittämishankkeen lähtökohtana oli kehittämishankkeen vetäjän kiinnostus ja innostus yhteisökasvatusta kohtaan sekä koko työyhteisössä noussut todellinen tarve kehittää toimivampi työväline.

Kehittämistyön tarvetta siivittää taustalla oleva tieto lastensuojelun nuorten negatiivisista kehityspoluista ja suuresta syrjäytymisriskistä, joita käsittellään lastensuojelun asiakasnuoria koskevissa kappaleissa. Känkäsén & Laaksosen (2006, 4) mukaan lasten näkymättömyys ja toiseus omissa asioissaan on lisäksi todettu lukuisissa lasten osallisuutta koskevissa tutkimuksissa menneinä vuosina vaikka osalli-

suus on mainittu kaikissa lasten oikeuksia ja lastensuojelutyötä ohjaavissa periaatteissa.

Lastensuojelun vaikuttavuutta tulee tutkia Pekkarisen (2011, 58) mukaan niin käytäntöjen, palveluiden laadun, - asiakkaiden kokemusten kuin kustannusten näkökulmasta ja lastensuojelun käytäntöjen ja menetelmien tutkimusta tulisikin hänen mukaansa lisätä. Sosiaali- ja terveysministeriön (2013, 37) toimenpide-ehdotuksissa dokumentoinnille on mainittu, että lapsen hyvinvointikehityksen arvioinnissa tulee käyttää strukturoituja ja dokumentoituja sekä tutkimukseen perustuvia lapsen ja perheen tilanteen arviointimenetelmiä. Taustaa työn ja toimivien työvälineiden kehittämisen tarpeellisuudelle lastensuojelutyössä esitellään luvuissa 5.2 ja 5.3, joissa avataan lastensuojelun asiakkuuteen johtavia syitä, asiakasnuorten tilanteiden problematiikkaa sekä yhteiskunnallista kehitystä lastensuojelun saralla.

Viime aikaisessa keskustelussa sosiaalityön vaikuttavuudesta ja arvioinnista on painotettu näyttöön perustuvia käytäntöjä ja päättäjät ovat lisänneet painetta osoittaa sosiaalityön vaikuttavuutta (Björninen 2012, 1). Paasio (2003, 62) tähdentääkin, että keskeinen haaste vaikuttavuuden arvioinnissa on testata ja ottaa käyttöön erilaisia tilannearvioinnin ja asiakasmuutoksen välineitä sekä käyttää niitä systemaattisesti. Näin syntyy tietoa asiakasmuutoksesta, joka on puolestaan vaikuttavuuden arvioinnin kannalta välttämätöntä. Standardoitu mittari on tilannearvion tekemisen väline, joka toistuvasti käytettynä toimii asiakasmuutoksen mittarina ja sen tuloksilla on tieteellistä näyttöä. Paasio (2003, 62) kysyykin mikä voi estää näin merkittävän ammatillisen käytännön arvioinnin välineen systemaattisen käytön.

Borg & Kilposen (2008, 42) mukaan tärkeää on kuitenkin muistaa, että asiakastyössä mittarit eivät ole itsetarkoitus, vaan välineitä niissä tilanteissa, joissa ne palvelevat asiakassuhdetta. Lisäksi nuoren autetuksi tuleminen edellyttää, että nuori tulee kuulluksi, nuoren näkökannat otetaan huomioon ja työntekijällä on valmiudet selvittää nuoren ongelmia (Kivivuori 2009, 118). Sosiaali- ja terveysministeriön (2013, 75) tekemässä selvitysryhmän loppuraportissa lastensuojelun

tilasta todetaan, että tavoitteena on siirtää lastensuojelukeskustelua ongelmista niihin tulevaisuuden näkymiin ja uusiin toimintamalleihin, joilla julkisen vallan investoinnit lapsiperheisiin, lapsiin ja nuoriin tuottaisivat hyvinvointia. Tätä kautta myös kansantalouden kestävyys lisääntyisi. Vaikka lastensuojelun laitostyön ei voida ajatella olevan ennaltaehkäisevää työtä lastensuojelun saralla, pystytään lastensuojelun laitostyössä ennaltaehkäisemään nuorten syrjäytymistä sijoituksen jälkeisessä elämässä. Juuri tähän pyritään toimivilla lastensuojelun menetelmillä ja työkaluilla.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda helppokäyttöinen, nuoren kehitystä sekä työskentelyn tavoitteellisuutta tukeva, multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma Hoka. Kehittämistyön taustaksi selvitettiin sekä ohjaajien että nuorten näkemyksiä nykyisestä hoito- ja kasvatussuunnitelmasta, sen toimivuudesta ja kehitystarpeista. Kerättyä aineistoa sekä olemassa olevaa teoretietoa hyödynnettiin prosessin aikana kehittämistyöhön. Tarkoituksena oli saada hoito- ja kasvatussuunnitelmasta sekä tehtävän työn tavoitteellisuutta että nuoren kehitystä paremmin tukeva työväline, jossa nuorta arvioidaan usean eri kasvun ja kehityksen eri osa-alueen valossa. Pitkällä tähtäimellä tarkoituksena on ehkäistä nuoren syrjäytymistä. Kehittämishankkeen prosessissa tarkoituksena oli lisäksi lisätä nuoren osallisuutta hänen tilannettaan ja kehitystarpeitaan koskevassa arvioinnissa, ja arvioinnin avulla auttaa identiteetin rakentumisessa. Näin ollen tarkoituksena oli lisätä myös työn tarkoituksellisuutta perustehtävää tukien sekä vahvistaa yhteisöllistä työtapaa.

Tarkoituksena oli vähentää epätarkoituksenmukaista työskentelyä toimimattoman välineen kautta ja näin vähentää kaksoismoralismia; ei tehdä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa nuoren kanssa vain sen vuoksi, että ne on tehtävä, vaan siksi, että niistä olisi nuorelle ja hänen kehitykselleen aidosti hyötyä. Niemelä (2005, 47) muistuttaakin, että kunkin lastensuojeluyksikön luomissa menettelytavoissa ja lomakkeissa ei ole tarkoituksena vain lain noudattaminen, vaan työtä tukevien ja helpottavien työvälineiden luominen. Työvälineen avulla lisätään työn laatua sekä pystytään paremmin antamaan vastauksia lasten tarpeisiin. Kaiken kaikkiaan multidimensionaalaisella hoito- ja kasvatussuunnitelmalla pyritään työn laatuun sekä pitkällä aikavälillä nuoren syrjäytymisen ehkäisemiseen. Känkäsén & Laakosén (2006, 13) mukaan laadukkaan toiminnan perusajatuksena onkin tuottaa toimivan työyhteisön ja sovitun työtavan avulla asetettujen tavoitteiden mukaisia tuloksia, joihin asiakkaat ovat tyytyväisiä. Tarkoitus ja tavoitteet on kerätty seuraavalla sivulla olevaan kuvioon 2. selkeyttämään kehittämishankkeen punaista lankaa.

Hoito- ja kasvatussuunnitelma	Tarkoitus:
Tavoite: <u>Multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma</u> <ul style="list-style-type: none"> - Helppokäyttöisyys - Selkeys - Työn tavoitteellisuuden tukeminen - Nuoren kehityksen tukeminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoren osallisuuden lisääminen - Yhteisöllinen työtapa - Tarkoituksenmukainen työskentely → Laatu - Nuoren sijoituksen aikainen kehitys näkyväksi → Laatu - Syrjäytymisen ehkäisy

Kuvio 2. Tarkoitus ja tavoitteet

Koska tavoitteena oli saada entistä toimivampi hoito- ja kasvatussuunnitelma, oli tässä kehittämishankkeessa tarkoituksena hyödyntää yhteisökasvatuksen periaatteita osana nuoren kasvun ja kehityksen tukemista. Yhteisön hyödyntäminen nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa voidaan ajatella lisäävän osallisuutta, onhan osallisuus Orasen (2008, 9) mukaan laajasti ymmärrettynä aktiivista yhteisön jäsenten vuorovaikutusta. Kuntaliiton lastensuojelun nykytilaa ja kehittämiskohteita kartoittavassa kyselyssä yhdeksi kehittämiskohteeksi lastensuojelun laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi nousi lapsen oikeuksien ja osallisuuden toteuttaminen (Puustinen-Korhonen 2013, 40). Kehittämishanke on linjassa tätä kehittämiskohdetta ajatellen.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TIETOPERUSTA

Tietoperustaa koskevassa osiossa avataan kehittämishankkeen kontekstia tutustumalla lastensuojeluun sekä laitoshuoltoon sijaishuollon muoton, siihen millaisia nuoria sijoitukseen päätyy, minkälaisista lähtökohdista he tulevat, millaisia tavoitteita heillä sijoitukseen on, ja minkälaisia ovat heidän tulevaisuuden näkymät. Nämä näkökulmat luovat kuvaa siitä maastosta, johon kehittämishanke kytkeytyy. Lisäksi tietoperustassa käsitellään asiakassuunnitelmien ja hoito- ja kasvatussuunnitelmien tarkoitusta ja vaikutusta. Tätä näkökulmaa peilataan lainsäädäntöön ja käytännön toimintaan. Koska suunnitelmilla halutaan muun muassa parantaa asiakkaiden osallisuutta, on luonnollista että myös osallisuus käsitteenä on mukana teoreettisessa viitekehyksessä. Osallisuuden merkitystä asiakkaiden kokemuksen ja tavoitteena lastensuojelutyössä onkin tärkeä pohtia sillä se vaikuttaa merkittävästi tavoitteisiin pääsyssä. Osallisuus kytkeytyy oleellisena osana lastensuojelun arvoperustaan. Hynysen (2011) mukaan osallisuuden lisääntyminen tukee puolestaan yhteisöllisyyden kehittymistä.

Kehittämishankkeen raportissa käsitellään yhteisöhoitoa ja tarkemmin yhteisökasvatusta sekä terapeutista yhteisöä menetelminä. Kohdeorganisaatiossa menetelmänä käytettävä yhteisökasvatus on ajatukseltaan terapeutin yhteisön kaltainen sillä siinä keskitytään ikään kuin yksilön uudelleen kasvattamiseen. Terapeutin yhteisön periaatteisiin tutustuminen on perusteltua siitä syystä, että kehittämishankkeen myötä muotoutunut multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa perustuu näissä yhteisöissä kehitetylle ja käytettävälle multidimensionaalille yksilöarvioinnille. Kehittämistyöhön on saatu tueksi Kresselin & De Leonin (1997) terapeutisessa yhteisössä käytettäviä lomakkeita käännettynä sekä Murrin (2012) Muutoksen ulottuvuudet –mittari. Näistä lomakkeista kerrotaan tarkemmin multidimensionaalista yksilön arviointia käsittelevässä kappaleessa 5.7.

Arvopohdinta kulkee yhtenä punaisena lankana koko kehittämishankkeessa. Langan alkupää on lastensuojelun arvopohjassa, keskiosa lastensuojelutyön toteuttamisessa ja viimeiseksi uuden työvälineen kehittämisessä.

Koska yhteisö vaikuttaa olennaisesti yksilön identiteetin kehitykseen ja muovautumiseen, on järkevää paneutua tässä yhteydessä myös tähän osa-alueeseen. Identiteetin rakentuminen kulkeekin toisena johdonmukaisena kokonaisuutena tämän kehittämishankkeen raportissa. Nuoren identiteetin rakentumisen haasteita kuvataan lastensuojelunuorten polkuja kuvaavassa kappaleessa 5.3 ja persoonallisuuden ja identiteetin kehitystä käsitellään yhteisökasvatuksen näkökulmasta myöhemmin kappaleessa 5.10. Yhteisö, yhteisön vaikutus ja yksilön kehittyminen muodostavat tässä yhteydessä kokonaisuuden, jota on tarkasteltava kehitettäessä sellaista työvälinettä, joka pohjautuu teorialtaan vahvasti yhteisöllisyyteen. Näitä teoreettisia kokonaisuuksia käytetään perusteluna sille, miksi lastensuojelussa on tärkeää olla vaikuttavia ja toimivia työkaluja lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja auttamisen näkökulmasta sekä yksilöllisestä että yhteiskunnallisesta kulmasta tarkasteltuna. Edellä mainittuja asioita peilataan lisäksi kehittämishankkeen kohdeorganisaatioon ja Konstaan sijoitettuihin nuoriin. Aina on muistettava, että jokainen nuori on yksilö omine taustoineen, haasteineen ja tavoitteineen, vaikka teoria luokin kovin yleistettyä kuvaa lastensuojelun nuorista ja heidän poluistaan. Kuten Heinokin (2010) toteaa, ei lastensuojelun asiakkuus muodosta yhtä kuvaa eikä yhtä profiilia.

5.1 Lastensuojelu ja laitoshuolto sijaishuollon muotona

Jopa noin 38 prosenttia kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista sijoitetaan laitokseen. Laitoshuollon osuus tilastoissa kuitenkin korostuu, koska siinä ovat mukana huostassa olleiden lasten lisäksi myös kiireellisesti sijoitetut, avohuollon ja jälkihuollon tukitoimin sijoitetut lapset ja nuoret. (Kuoppala & Säkkinen 2013, 6.) Nuori sijoitetaan laitokseen lastensuojelulain perusteella. Laitoshuoltoa tulee järjestää vain, jos lapsen edun mukaista hoitoa ei voida järjestää perhehoidossa tai muualla (Lastensuojelulaki 2007/417, 50§). Lastensuojelulaitoksiksi luetaan lastenkodit, nuorisokodit sekä koulukodit. Näiden li-

säksi lastensuojelulaitoksina pidetään vastaanottokoteja ja muita vastaavia laitoksia. Lastensuojelulaitoksia voi ylläpitää joko valtio, kunnat tai yksityiset yhteisöt. Sijoittava kunta järjestää laitoshuoltopaikan lapselle silloin jos sijaishuoltoa ei voida järjestää riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2013; Kuoppala & Säkkinen 2013, 18.) Koska suomalainen laitosmaailma käsittää hyvin erikokoisia yksiköitä pienistä perhekotiyksiköiden tyyppisistä laitoksista suuriin koulu-koteihin, ovat myös laitoshuollon muodot kirjavia (Pekkarinen 2011, 60).

Lasten sijoituksen tarve on lisääntynyt ja tämä on kohdistanut painetta erilaisiin sijoituspaikkoihin. Kaikista lastensuojelun laitos- ja perhehoidon ja muiden lasten ja perheiden palvelujen palveluista lähes puolet hankitaan yksityisiltä palveluntuottajilta. Juuri laitossijoituspaikkoja hankitaan kaikkein yleisimmin yksityisiltä palveluntuottajilta (79 prosenttia vastanneista kunnista) (Puustinen-Korhonen 2013, 58-60.)

Kaikkea lasten ja nuorten kanssa tehtävää työtä määrittelevät erilaiset ihmisoikeuksiin liittyvät periaatteet sekä lainsäädäntö. Samat periaatteet ovat keskiössä myös lastensuojelutyössä, mistä syystä lastensuojelun keskeisiin periaatteisiin on syytä tutustua myös tämän kehittämishankkeen puitteissa. Lastensuojelun peruspilareita kuvataan miellekartan avulla liitteessä 6. Keskeisiä suunnannäyttäjiä ovat Kansainliiton Lasten oikeuksien julistus vuodelta 1924, YK:n Lapsen oikeuksien julistus vuodelta 1959 ja Lapsen oikeuksien yleissopimus vuodelta 1989 (Hämäläinen 2010, 292). Sopimuksien lisäksi Suomen perustuslaki (1999/721), lastensuojelulaki (2007/417) sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812) määrittelevät asiakkaan asemaa ja myös lastensuojelussa tehtävää työtä. Kivijalkana kaikelle toiminnalle on arvopohja, joista yhtenä keskeisimpänä arvona on asiakkaan osallisuus häntä itseään koskevissa asioissa. Työ on aina arvosidonnaista, koska sen tehtävänä on ennen kaikkea olla lapsen puolella ja lasta varten. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet 2013.) Rätty (2010, 1) huomauttaa, että lakien ja sopimusten lisäksi tarvitaan yksilökohtaisia palveluja ja tukitoimia takaamaan lapsen turvallinen kasvuympäristö, monipuolinen kehitys ja erityisen suojelun mahdollisuus.

Lapsipolitiikan kolme päälinjaa ovat samat kuin lapsen oikeuksien ryhmittely, protection, provision ja participation. Protection tarkoittaa, että lapsella on oikeus turvallisuutta ja terveyttä edistävään suojeluun. Provision tarkoittaa, että lapsella on oikeus olla osallinen yhteiskunnan voimavaroista lapsille ja perheille suunnatuina tukena ja palveluina ja Participation tarkoittaa puolestaan lapsen oikeutta osallistua ja toteuttaa omaa erityislaatuisuuttaan yhteiskunnan jäsenenä. (Hämäläinen 2010, 293–294.) Samat periaatteet on kirjattu myös Kuntaliiton lapsi- ja nuorisopoliittiset ohjelmaan (Eläköön lapset 2011, 6), ja ne on muistettava yhtälailla lastensuojelutyössä.

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007/417, 1§). Lastensuojelua on Taskisen (2008, 10) mukaan kaikki ne toimet, joilla pyritään turvaamaan lapselle suotuisat puitteet kasvamiinseen. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto (Lastensuojelulaki 417/2007, 3§). Lastensuojelussa ytimenä voidaan pitää lapsi- ja perhekohtaisia prosesseja, joissa sovitetaan yhteen lapsen etu ja hänen tarpeeseensa vastaavaa tuki sekä palvelujen kokonaisuus. (Heino 2013, 105.) Kun lapsen terveys tai kehitys vaarantuu niin paljon, etteivät kunnan peruspalvelut riitä auttamaan, siirtyy perhe lastensuojelun sosiaalityön piiriin avohuollon tukitoimena. Jos avohuollon keinot eivät syystä tai toisesta ole riittävät ja muut lastensuojelulaissa esitetyt kohdat täyttyvät eli lapsen terveyden tai kasvuolojen vakavasti vaarannuttua, voidaan lapsi ottaa sosiaalilautakunnan päätöksellä huostaan. Tämä on kuitenkin viimesijainen intervention. (Heino 2009, 198, 211.)

Nuori voidaan sijoittaa laitokseen myös avohuollon tukitoimena, mutta varsinaisella sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Lastensuojelulaki 417/2007, 37§, 49§). Heino (2013, 87) toteaa, että lapsen ja vanhemman kannalta on eroa sillä perustuuko sijoitus huostaanottoon vai johonkin muuhun sijoituspäätökseen. Konstaan sijoitetuista nuorista avohuollon tukitoimena sijoitettuja

nuoria on pääsääntöisesti 10–20 prosenttia nuorista ja loput nuoret on sijoitettu huostaanottopäätöksellä (Konstaan sijoitetut nuoret 2010-2011).

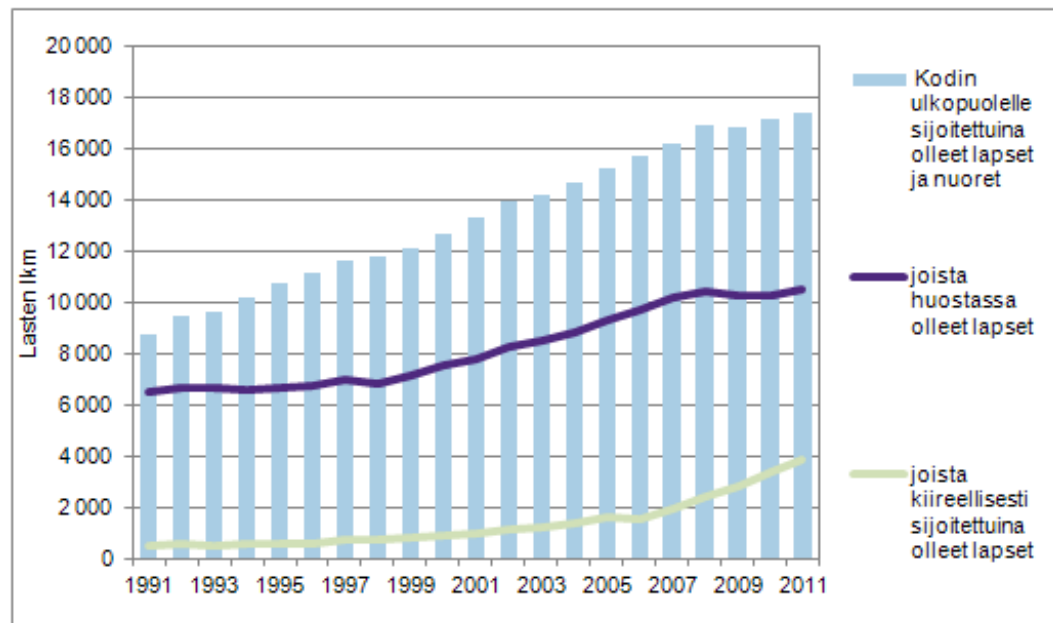
Käytännön työssä sijoituksen muodon ero näkyy muun muassa siten, että avohuollon tukitoimena sijoitettujen nuorten rajaaminen laitoksessa ei ole mahdollista. Jos nuoret kasvu ja kehitys vaativat rajoitustoimenpiteitä, eikä avohuollon sijoitus turvaa hänen kasvuaan ja kehitystään, pohtii sosiaalityöntekijä mitä toimia tilanne vaatii. Joskus nuori jatkaa avohuollon tukitoimena alkanutta sijoitustaan kiireellisenä sijoituksena. Huostaanotetun lapsen asiassa sosiaalitoimi voi päättää rajoitustoimista ja lapsen asuinpaikasta sijoittaessaan lapsen oman kodin ulkopuolelle kun taas avohuollon tukitoimia ei voi käyttää asianomaisen tahdon vastaisesti (Heino 2013, 87). Mularin (2012) mukaan tavoitteena rajoitustoimenpiteiden käyttämiselle on turvata huostaanoton tarkoituksen toteutuminen ja lapsen itsensä sekä toisten henkilöiden suojaaminen. Heino (2013, 93) pohtii kertooko kiireellisten ja tahdosta riippumattomien huostaanottojen lisääntyminen siitä, että avohuollon tukitoimena aloitettu sijoitus on pitänyt muuttaa huostaanotoksi sen vuoksi, että on ilmennyt tarve käyttää rajoitustoimia, joita avohuollossa ei ole voitu soveltaa. Ilmiö näkyy monessa tapauksessa ainakin Konstan arjessa.

5.2 Lastensuojelun asiakasnuoret – keitä hoito- ja kasvatussuunnitelma koskettaa

Vaikka lastensuojelulaki määrittelee lapsen alle 18-vuotiaaksi ja nuoren 18-21 -vuotiaaksi, katsotaan nuoruus usein alkavaksi jo 12-vuotiaana. Tässä iässä lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi häntä koskevassa huostaanottoon, sijais- huoltoon, huostassa pidon lakkaamiseen tai yhteydenpitoon liittyvässä asiassa. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 107; Lastensuojelulaki 2007/417, 20§.)

Kuviosta 3. on nähtävissä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän kasvu. Etenkin kiireelliset huostaanotot ovat kuvion mukaan kasvaneet huomasti vuosien 2007-2011 aikana. Luvut kertovat siitä kuvasta, johon lastensuojelullisilla tukitoimilla pitäisi pystyä vastaamaan niin yhteiskunnan kuin yksittäisten lastensuo-

jelun alveluita tarjoavien yksiköisen taholta.

Kuvio 3. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991–2011 (Kuoppala & Säkkinen 2011, 1)

Erilaiset asiakassuunnitelmat koskettivat vuonna 2010 yhteensä yli 78500 lasta ja nuorta heidän ollessa lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avojuollolisten tukitoimien piirissä. Näistä lapsista ja nuorista laitoshuoltopaikkoihin sijoitettuja oli lähes 6500. (Kuoppala & Säkkinen, 2011.) Suomessa on kaiken kaikkiaan yli 16 000 lasta, jotka kasvavat kodin ulkopuolella ja onkin syytä pohtia kuinka voitaisiin nykyistä paremmin turvata niiden lasten kehitystä, jotka syystä tai toisesta eivät voi kasvaa biologisissa perheissään (Kalland 2011, 210). Konstassa hoito- ja kasvatussuunnitelman laatiminen tai sen tarkastaminen koskee vuosittain noin neljäkymmentä nuorta.

Heino (2013, 92) summaa, että lastensuojelutilastojen kuvaamia muutoksia voi tarkastella resurssien, elämäntilanteiden muutosten tai puuttumiskynnysten näkökulmasta käsin. Lastensuojeluilmoitusten määrä kasvoi vuosina 2008 – 2011 peräti 28 prosenttia. Lastensuojeluilmoitusten kohteena olleiden lasten määrä kasvoi puolestaan 21 prosentilla. Kasvu kohdistui saman suuntaisesti kaikissa ikäryhmissä.

Lastensuojelulain uudistuksessa vuonna 2008 täsmennettiin lastensuojeluilmoitusten perusteita ja laajennettiin ilmoitusvelvollisuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 16-17.), mikä voi olla osaltaan selittämässä tätä kasvua. Heinonen & Metsälä (2009, 92-93) pohtivat, että syynä voivat myös olla nuorten niin sanotusti näkyvämmät ongelmat kotona ja koulussa, vanhempien väsymys sekä perheen omat yhteydenotot lastensuojeluun, koska kynnyks hakeutua lastensuojelun asiakkaaksi voi olla laskenut viime vuosina. Nuorella on lapseen verrattuna myös suuremmat mahdollisuudet hakea itse apua ja toimia monella tapaa vaikuttaakseen omaan tilanteeseensa. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsin lapsiperheiden tilanteisiin vaikuttavat tekijät liittyvät elinkeino- ja ikärakenteen muutoksiin, sosioekonomisiin edellytyksiin, työ- sekä perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeuksiin. Nämä kaikki vaikuttavat siihen, että lastensuojelun tarve on lisääntynyt ja pahoinvoinnista raportoidaan yhä enemmän. (Heino 2013, 86.)

Bardy (2013, 94) huomauttaa, että lastensuojelutoimien piikit kohdentuvan tietyn ikäisiin lapsiin: Asiakkaaksi tullessaan lapset ovat useimmiten alle kolmevuotiaita, mutta huostaanotto kohdentuu erityisesti murrosikäisiin. Asiakkuuksien taustalla ovat muutokset perheissä (muutot, ystävyysuhteiden katkeaminen, hoito- tai koulupaikan muuttuminen, vanhempien erot, perhemuodon muuttuminen ja niin edelleen) sekä köyhyys (toimeentulotukea saavat perheet, yksinhuoltajaperheet, vanhempien heikko työmarkkina-asema) (Bardy 2013, 94-95.) Keskilä, Paananen, Väisänen, Muuri, Merikukka, Heino & Gissler (2012, 37) päättelä, että omaan perheeseen ja vanhempiin liittyvät tekijät olisivat nuoren sijoituspäätöksen taustalla kuitenkin harvemmin varhaisemmassa iässä sijoitetuilla. Se, että 1990-luvulla lastensuojelun, erityisopetuksen ja lastenpsykiatrian kuormitus alkoi kasvaa nopeasti sekä viime vuosien tragediat, joissa lapsia on kuollut oman vanhempansa käden kautta, ovat lisänneet lastensuojelun huolta ja kriittistä arviota (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 6).

Heino (2013, 92) tuo esiin arvioita muutosten taustalla olevista tekijöistä. Hän sanoo, että on toivottu, että tilastot kertovat siitä, että lapsen kehityskaaren alkupäähän on pystytty ennaltaehkäisevällä työllä paremmin tukemaan perheitä, mutta samalla on pelätty että kehitystrendi kertoo päinvastaista näkökulmaa;

huostaanottoja tehdään liian myöhään vasta murrosiässä jolloin ongelmat ovat ehtineet kasaantua jo pitkään. Onkin tarpeen kysyä yritetäänkö avohuollon tukitoimilla tukea vanhemmuutta liian pitkään vaikka lapsen etu vaatisi jo huostaanottoa. Kiireellisten huostaanottojen lisääntyminen voisi kertoa vaaratilanteiden lisääntymisestä tai palvelujärjestelmän muutoksesta ja sosiaalityön tilasta. (Heino 2013, 92.)

Lastensuojelutarpeen kasvu on lisäksi asettanut haasteita lastensuojelun ohella muun muassa kouluille, päihdetyölle, nuorisotyölle ja psykiatrian avohoidolle, joten voidaan ajatella olevan kysymys hyvin laaja-alaisesta yhteiskunnallisesta muutoksesta ja ongelmasta. Suurin osa lastensuojelun kustannuksista kohdistuu kaikesta huolimatta juuri sijaishuoltoon (Aaltonen & Heikkinen 2013, 208). Lastensuojelun laitos- ja perhehoidon kustannukset ovat merkittävän suuria; yhteensä 619 miljoonaa euroa vuonna 2010 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 14.). Kansantaloudellisesta näkökulmasta ei siis ole yhdentekevää missä vaiheessa lastensuojelun asiakkaat tulevat autetuiksi. Mikäli lastensuojelussa ei päästä yksilön näkökulmasta hyvään lopputulokseen, aiheuttaa kyseinen yksilö yhteiskunnalle kuluja sijoituksen jälkeen syrjäytymisen näkökulmasta. Näitä kuluja voivat olla muun muassa esimerkiksi työttömyydestä tai mielenteydesongelmista aiheutuvat kustannukset.

5.3 Lastensuojelunuorten polkuja –tausta, kehitys ja ennuste

Suuri enemmistö väestön lapsista voi hyvin, mutta 1990-luvun puolivälistä alkaen jatkuvasti kasvaneelle vähemmistölle on puolestaan kasautunut yhä vaikeampaa pahoinvointia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 5). Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja perheiden erilaisuus suhteessa väestön lasten ja perheiden elämäntilanteeseen ja hyvinvointiin tuleekin Heinon (2009, 206) mukaan tutkimuksissa selkeästi esiin. On arvioitu, että pelkästään syrjäytyminen koskettaa Suomessa jopa 50 000 nuorta, joten ongelmaa voidaan pitää merkittävänä. Syrjäytyneiden nuorten taustalla on nähtävissä monisyisiä ongelmia. Yhdeksi näistä taustatekijöistä luetaan lastensuojelulliset toimenpiteet, etenkin kodin ulkopuolelle

sijoitus. (Mäkelä & Paananen 2012, 26.) Lastensuojelun asiakkaiden huonoa selviytymistä muuhun väestöön verrattuna puolestaan kuvaavat pahimmillaan laajoihin aineistoihin pohjautuvat tutkimukset. Lastensuojelutyön vaikuttavuuden ytimessä on, tulevatko asiakasnuoret autetuiksi myös pidemmällä aikajänteellä arvioituna. (Pölkki 2008, 160.) Juuri tähän tavoitteeseen pyritään silloin, kun halutaan vaikuttaa yksilön identiteetin kehittymiseen ja sitä kautta käyttäytymisen muutokseen. Myös Mäkelä & Paananen (2012, 26) pohtivat syrjäytymisen eettistä näkökulmaa toteamalla, että syrjäytyminen on prosessi, johon pitäisi puuttua ja se olisi estettävissä.

Lasten ja nuorten elämän riskit liittyvät ennen muuta ongelmiin sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisten suhteiden puutteisiin. Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden taustoissa on nähtävissä perhetaustojen rikkonaisuutta ja erilaisia taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia. Lastensuojelun asiakkuuden perusteena on usein kodin olosuhteet, jotka vaarantavat lapsen kasvua ja kehitystä sekä nuoren oman toimintakietoutuneena niihin. (Lämsän (2009 b, 28-29.) Vanhempien jaksamattomuus, vanhempien avuttomuus ja osattomuus, perheristiriidat, mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat nähtävissä sekä avohuollon tukitoimena sijoitettujen että huostaanotettujen lasten perhetaustalla. Yhdistävä tekijä on myös lasten riidat vanhempien kanssa. Huostaanottilanteissa sen sijaan lapsen psyykinen terveydentila korostuu; 78 prosentilla lapsista psyykinen terveydentila arvioitiin sosiaalityöntekijän toimesta huonoksi. (Bardy 2013, 95-98.) Sijaishuollossa lisäksi nuoren päihteidenkäyttö, varkaudet ja koulunkäynnin ongelmat näkyvät asiakkuuden perusteissa. Ongelmien sosiaalinen periytyminen ja ylisukupolvisuus näkyvät osassa tapauksista. Erilaiset ongelmat muodostavat monissa lastensuojeluperheissä monisyisen ongelmakimpun, jossa syiden ja seurausten erottaminen toisistaan voi olla vaikeaa (Lämsä 2009b, 29). Lastensuojelulliset tilanteet vaihtelevat vastentahtoisesta palvelusta toimenpiteeseen, joka tehdään nuoren omasta pyynnöstä. (Aaltonen & Heikkinen 2013, 201.) *Harvoin perhettä tai lasta kuormittavassa elämän tilanteessa taikka huostaanoton taustalla on vain yhtä syytä ja aiheuttajaa; kysymys on monimuotoisesta kehityskulusta ja kokonaisuudesta* (Bardy 2013, 97). Koska sijoituksiin tai toimenpiteisiin johtaneiden tekijöiden taustalla on harvoin vain yksi syy tai aiheuttaja vaan usein kyseessä on tapahtumien ket-

justa, on kuormittavat ja epävakaat olosuhteet saattaneet kestää Rädyn (2010, 8) mukaan jo vuosia. Sosiaalihuollon asiakirjoissa on nähtävissä, että nuoren ongelmat ovat alkaneet usein jo lapsuudessa mutta kärjistyneet vasta myöhemmin. (Lämsä 2009, 90–91, 100–102.)

Lastensuojelunuorten myöhempiä mielenterveysongelmia selittävät heidän kokemansa hoidon vakavat laiminlyönnit, traumat ja turvattomuus (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 44). Suurin osa (yli 80 prosenttia) koulukotiin sijoitettujen nuorten sijoituksen taustalla olleisiin syihin liittyvistä ongelmista on luokiteltu lapsen liittyviksi ongelmiksi, loput koti- ja perheongelmiksi. Lapsen itseensä liittyviä ongelmia ovat muun muassa kouluongelmia, käyttäytymiseen ja toimintatapoihin liittyviä ongelmia, päihdeongelmia, rikollisuutta, mielenterveyshäiriötä, ongelmia sijaishuoltopaikassa sekä seuraan liittyviä ongelmia. (Janhukainen ym. 2006, 35.) Kestilä ym. (2012 a, 599) summaa, että tutkimuksissa on havaittu lukuisia sijoitusten taustalla olevia yksilöön ja ympäristöön liittyviä olosuhteita. Nämä olosuhteet vaikuttavat nuoren identiteetin kehitykseen. *Jo ala-asteikäiset liikkuvat osittain pikemminkin nuoruuden kuin lapsuuden sfäärissä, mistä osoituksena oli myös nuoruusiän identiteettikriisi 8-11 -vuotiaiden lasten lastensuojelutarpeen perusteena (Lämsä 2009, 91).*

Myös Konstaan sijoitetuilla nuorilla on usein kaveripiirissään ikäistään vanhempia kavereita, osalla täysi-ikäisiäkin, joten on selvää, että nuori joutuu usein kamppailemaan sen kanssa, minkä ikäisen nuoren toiminnassa on mukana. Usein nuoremmat nuoret joutuvat hakemaan paikkansa vanhempien nuorten silmissä ja usein tämä tapahtuu epäsosiaalisella käytöksellä. Lämsän (2009, 97) mukaan identiteettikriisi näkyy tavallisesti myös 13–15 -vuotiaiden sosiaalihuollon asiakirjamerkinnöissä. Kysymykseen, miksi lastensuojeluasiakkuus näyttäisi yhä useammin alkavan murrosiässä ja melko nopeasti johtavan huostaanottoon, ei tutkimus ole Bardyn (2012, 102) mukaan kuitenkaan pystynyt vielä vastaamaan.

Vaikka nuoruutta pidetäänkin kehityspsykologisissa teorioissa toisena yksilöitymisen vaiheena, suhtautuu Pölkki (2008) epäilevästi vaikeissa oloissa kasvavien, huonosti elämäänsä hallitsevien, minuudeltaan hajanaisten nuorten mahdollisuuk-

siin selviytyä jos yhteiskunnan muutostrendit vahvistuvat edelleen. Sijaishuoltoon johtavissa tarinoissa korostuu monien eri riskitekijöiden kasaantuminen. Aikuisuuteen siirtyessään kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret kohtaavat erityisiä haasteita. Heillä on jo valmiiksi sosiaalinen eriarvoisuuden riski eri vaikutuksineen. Sijoitetut nuoret joutuvat usein riskikäyttäytymisen piiriin myös aikuisuudessa ja tutkimusten mukaan he pärjäävät heikommin myöhemmässä elämässään verrattuna muihin saman ikäisiin nuoriin. Aikaisemmin koetut monenlaiset riskitekijät tulevat todellisiksi nuorten siirtyessä itsenäiseen elämään ja varhaiseen aikuisuuteen. Sijoituksen päättyminen aikuisuuden kynnyksellä tuo esiin uudenlaisia haasteita (Kestilä ym. 2012, 599-600.)

Riskikäyttäytyminen heijastuu tutkimusten mukaan lapsuuden olosuhteista. Esimerkiksi alkoholin käyttöön liittyvät ongelmat näyttävät olevan sitä todennäköisempiä, mitä huonommat lapsuuden olosuhteet nuorella on ollut. Lisäksi perhe-taustalla on oma vaikutuksensa aikuisiässä koettuun työttömyyteen ja tätä kautta taloudellisiin ongelmiin (Kestilä, Martelin, Rahkonen, Joutsenniemi, Pirkola, Poikolainen & Koskinen 2008, 460; Kestilä, Martelin, Rahkonen, Härkänen & Koskinen 2009; Airio & Niemelä 2009). On myös viitteitä siitä, että nuoruuden aikainen perheymäristö vaikuttaa ylipäätään elämään tyytyväisyyteen aikuisena (Martikainen 2009). *Huonoille sosiaalisille ja taloudellisille elinoloille altistuminen lapsuudessa, tai niistä seuranneet epäsuotuisat elinolot aikuisuudessa, voivat johtaa huonoon terveyteen, terveyttä vaarantavaan käyttäytymiseen, sairauteen tai jopa ennenaikaiseen kuolemaan aikuisuudessa* (Kestilä 2008).

Pohjoismaisen monitieteisen riskilapsuutta, selviytymistä ja kasvuympäristöä koskevassa tutkimushankkeessa huomattiin huonoiten selviytyvillä oppilailla olevan sisäänpäin suuntautuneisuutta, itsearvostuksen puutetta sekä oman ja opettajan arvion mukaan sosiaalisten taitojen heikkoutta. Identiteetti sisältää kokemuksellisen tason eli oman kokemuksen identiteetistään ja näihin kokemuksiin vaikuttavat esimerkiksi se, mihin ja minne kuuluu (Fadjukoff (2009, 181). Fadjukoffin (2009, 186–187) mukaan nuoruudessa tapahtuva minäidentiteetin eli minuutta koskevan jatkuvuuden tunteen eheytyminen katsotaankin edellytykseksi aikuisen terveen toimeliaisuuden ja vastuuntunnon kehittymiselle, työuran rakentumiselle

sekä läheisten aikuisten ihmissuhteiden luomiselle. On tärkeä ymmärtää lapsuuden olosuhteiden merkitys aikuisuuden hyvinvointiin ja tietää, miten perheiden ja lasten elinolosuhteita kehitetään, jotta epäsuotuisia kehityspolkuja saataisiin ehkäistyä (Kestilä ym. 2009; Kestilä 2008). Kestilän (2008) mukaan nuorten aikuisuuden terveyden tulevaisuuden näkymät asettavat monia haasteita kansalliselle terveys- ja sosiaalipolitiikalle sekä terveyden edistämiseksi.

Kestilä ym. (2012, 559-600) tuo esiin myös sitä näkökulmaa, että pelkät lapsuuden kokemukset ja taustat eivät yksin selitä aikuisiän heikkoa selviytymistä vaikka ne ovatkin vaikuttamassa pitkäkestoisesti lasten kykyihin, kognitiivisiin taitoihin ja muihin ominaisuuksiin. Toisaalta myös itse sijoitus ja sen aikaiset olosuhteet sekä riskit voivat olla vaikutuksiltaan suuria. Vinnerljung (2005) toteaa, että on mahdollista, että lapset tulevat lastensuojelun piiriin liian myöhään ja liian monien vakavien ongelmien kanssa. Ei siis ole ihme, että erilaiset epävakaut ympäristöt ja mahdolliset hylkäämiskokemukset vaikuttavat epäsuotuisasti sijoitetun nuoren identiteettiin. Pölkki (2008, 169) peräänkuuluttaa, että nuorten kanssa työskentelyyn tulisi kehittää hyviä malleja ja työvälineitä sillä itseilmaisultaan niukkojen, aikuisiin pettyneiden ja auktoriteettien kanssa vastahankaan joutuneiden nuorten kuuleminen ja osallisuus omiin asioihinsa jää helposti toteutumatta.

Eräässä psykodynaamisessa kokemushistoriallisessa tutkimuksessa nuorten haastatteluissa minäidentiteetin suunnitelmallinen ja tavoitteellinen tukeminen ei tullut ilmi, vaikka luottamuksellisia aikuissuhteita olikin sijaishuollossa syntynyt. Minuutta vahvistavia asioita oli puolestaan arjen rutiinit, säännöt, rajat, nuoren vahvuuksien huomioiminen ja harrastukset. (Pölkki 2008, 174.) Kun lapsi alkaa tehdä päätöksiä siitä, kuka ja millainen hän haluaa olla, mihin ryhmiin liittyä ja millaisia arvoja omaksua, voidaan Fadjukoffin (2009, 181) mukaan puhua identiteetin rakentumisesta ja saavuttamisesta. Identiteetin rakentumiseen yhteisökasvatuksellisesta näkökulmasta perehdytään tarkemmin kappaleessa 5.10.

5.4 Osallisuus lastensuojelun asiakkuudessa

Osallisuutta on pyritty edistämään ja tutkimaan viimeisen 20 vuoden aikana, jotta sitä pystyttäisiin paremmin toteuttamaan. Suomessa lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojelutyössä on pohdittu 1990-luvulta lähtien (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 155). Vuosien saatossa osallisuudesta saatua tietoa tulisi pohtia ja hyödyntää sekä osallisuuteen liittyviä haasteita tunnistaa. Tietoa ja haasteita pitäisi peilata keskenään. Jotta osallisuudesta voisi tulla pysyvä osa lasten elämää kaikilla osa-alueilla, sen vahvistamiseksi tarvitaan keinoja ja tietämystä. (Percy-Smith 2010, 11.) Lastensuojelussa näyttäytyy Hotarin (2009, 131) mukaan erilaisia lapsikäsitteitä, joista lapsen osallisuutta ja lapsen oikeuksia korostavat näkökulmat tukevat toisiaan ja osallistumisen oikeus nähdään perustavanlaatuisena elementtinä lasten oikeuksien linjauksissa.

Laajasti ymmärrettynä osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuuden rakentuminen on vastavuoroista toimintaa, joka edellyttää yhteisöltä jäsentensä huomioon ottamista ja jäseniltä aktiivista mukaan tulemistä. Osallisuus pitää sisällään oikeuden saada tietoa itseään koskevista asioista sekä mahdollisuuden ilmaista oma mielipide ja vaikuttaa näihin asioihin. (THL 2013 a; Oranen 2008, 9.) Sosiaalinen osallisuus tuottaa ihmisille hyvinvointia ja terveyttä, koska osallisuus luo mielekästä merkitystä elämään (THL 2013 a).

Lapsen oikeuksia ja asemaa säätelevät ihmisoikeussopimukset ja lait ja näissä kaikissa yhteisenä tekijänä on osallisuus. Lammi-Taskula, Karvonen & Ahlström (2009, 11–12) kiteyttävät YK:n lastenoikeuksien sopimuksen kolmeen teemaan, joista yhdessä korostetaan lapsen oikeutta osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon. *Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti* (Unicef 2010)

Osallisuus ei ole pelkästään hyvä periaate, jota ammattilaisten olisi hyvä toteuttaa, vaan lakisääteinen velvoite. Sosiaalihuollon asiakkaan asemia ja oikeuksia käsittelevän lain (2000/ 812,1§) tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakas-

suhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Tähän päämäärään pyritään muun muassa kuulemisen ja osallisuuden periaatteilla. Lastensuojelulain 4§:ssä yhdeksi keskeiseksi periaatteeksi luetellaan lapsen mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioissaan (Lastensuojelulaki 2007/417). Lastensuojelulain 20§:ssä puolestaan viranomaista veloitetaan selvittämään lapsen toivomukset ja mielipiteen sekä ottamaan ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Vuonna 2008 voimaan astunut lastensuojelulaki painottaa lasten ja nuorten osallisuutta tukiprosessissa (Aaltonen & Heikkinen 2013, 208). Myös asiakassuunnitelmien käytöllä pyritään edistämään sitä, että asiakas on mukana omassa prosessissaan. Asiakassuunnitelmia lastensuojelussa käsitellään tarkemmin kappaleessa 5.5.

Osallisuudessa ensisijaisena asiana pidetään lapsen mukaan ottamista koko lastensuojelutyöprosessin ajan, jolloin lapselle on mahdollista päästä syvällisemmin ymmärtämään, mitä aikuiset hänen tilanteestaan ajattelevat, mitä vaihtoehtoja elämäntilanteen ratkaisemiseksi on tarjolla ja millä lapsi itse voi vaikuttaa asioihinsa (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 118). Päckilä (2008, 162) muistuttaa, että lapset ovat osallisia asiakkuudessaan; lasten omien äänten ja kokemusten pitäisi tulla nykyistä enemmän esiin myös lastensuojelutyössä. Aikuisten rooli suhteessa lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistamiseen on Orasen (2008, 10) mukaan keskeinen. Laitospuitteissa aikuisilla on hyvin suuri valta siinä, mihin, milloin ja miten nuoret pääsevät vaikuttamaan. Isaacs (2001) pohtiikin yhdessä ajattelemisen merkitystä onnistuneessa ratkaisun teossa. Lain säätelemät ikäraajat Oranen (2008, 44) kuitenkin kyseenalaistaa niiden joustamattomuuden vuoksi. Varsinkin useissa sijoituksissa olleilla nuorilla tuntuu olevan se kuva, ettei asioiden kulkuun voi oikein vaikuttaa.

Muukkosen (2009, 140) mukaan osallisuuden erilaiset merkitykset ja hyödyt voi jakaa viiteen luokkaan:

1. Lapsi tulee kuulluksi ja voi vaikuttaa
2. Tieto ja ymmärrys kasvavat
3. Suojelun toteuttaminen on luontevaa
4. Voimavarat saadaan esiin ja käyttöön

5. Yhteinen arviointi on mahdollista

Ensinnäkin, osallisuuden hyöty antaa lapselle mahdollisuuden kertoa kokemuk-
sistaan ja jakaa mielipiteensä. Toiseksi, kun lapselle annetaan tietoa lapsesta it-
sestään, perheestä ja lastensuojelusta, hänen käsityksensä omasta elämästä pääsee
jäsentymään. Näin myös lapsen kokemukset ja tiedot voivat jäsentyä paremmin
myös muilla osallisille. Kolmanneksi, lapsen osallisuudesta huolehtimisen näh-
dään tukevan perustehtävää eli lastensuojelua. Lapsen suojeleminen on kuitenkin herät-
tänyt pohdintaa siitä, miten lapsen suojeleminen ja hänen osallisuutensa liittyvät toi-
siinsa. Ristiriitana on esitetty lapsen suojeleminen vaikeilta asioilta verrattuna lap-
sen ottaminen aktiivisesti mukaan kaikkiin tilanteisiin. Nämä elementit tuntuvat
kaikesta huolimatta tukevan toisiaan. Neljäs osallisuuden hyöty keskittyy lapsen
ja hänen verkostonsa käytössä oleviin voimavaroihin. Voimavarakeskeisyys tukee
lasta hänen sijoituksessaan. Viidentenä osallisuuden hyötynä nähdään lapsen ti-
lanteen monitahoinen arviointi. Tämä kasvattaa arvioinnin pätevyyttä sillä arviointi
ei jää pelkästään työntekijän tehtäväksi vaan se voi olla parhaassa tapauksessa
nimenomaan aitoa yhteistyötä lapsen kanssa. (Muukkonen 2009, 140-142.)

Harrikari (2008, 208) tuo esille, että valitettavan usein lasten osaksi jää aikuisten
toimenpiteiden kohteena oleminen, vaikka mitä enemmän nuoret voivat vaikuttaa
heitä koskeviin päätöksiin, sitä enemmän he ovat osallisina heitä koskevissa toi-
minnoissa (Oranen 2008, 9). Holland & O'Neill (2006, 94) tuovat kuitenkin esille,
etteivät lapset välttämättä koe varsinaiseen päätöksentekoon osallistumista mer-
kittävänä. Lapset haluavat tulla kuulluksi, mutta eivät halua olla vastuussa lopulli-
sesta päätöksestä vaikeissa asioissa. Hotarin ym. (2009, 117) mukaan lapsen osal-
lisuudessa on kyse siitä, miten lapsi itse voi olla mukana määrittelemässä, toteut-
tamassa ja arvioimassa työtä, joka hänen etunsa turvaamiseksi tehdään. Osallisuus
voidaan nähdä lisäksi oikeudeksi saada tietoa itseään koskevista asioista sekä
mahdollisuutta ilmaista oma mielipiteensä ja vaikuttaa näihin asioihin (Oranen
(2008, 9).

Aidon osallisuuden mahdollistaminen on lastensuojelulaitoksessa haaste, sillä
kaikki yhteisön jäsenet eivät kuulu yhteisöön vapaaehtoisesti. Kun nuori tulee

laitokseen, hän liittyy yhteisöön, halusi sitä tai ei. Konstassa lisäksi yhteisökokouksiin osallistuminen on kaikkien, niin nuorten kuin aikuistenkin velvollisuus. Bardyn, Salmen & Heinon (2001) mukaan mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä yhteisöissä on kuitenkin tärkeää identiteetin kannalta (Timonen-Kallio & Pelander 2012, 15; Oranen 2008, 7). Osallistumisen kautta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Oranen 2008, 7.)

Lastensuojelussa tapahtuva osallistuminen ei kuitenkaan ole neutraalia tai tasa-arvoista sillä osallisuutta on usein määritelty nimenomaan suhteena valtaan ja sen jakautumiseen. Lastensuojelussa, kuten monissa muissakin instituutioissa aikuisella on suhteessa enemmän valtaa kuin lapsella. Lasten mukaan ottaminen tarkoittaisi aikuiselle uskallusta luopua osasta valtaansa. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 157.) Päckilä (2008, 170) kuvaa levottomuuden, vihaisuuden ja pettymyksen nousevan pintaan kun nuorten osallisuuden tunteen on heikoimmillaan. Hynynen (2011) huomaa kehittämishankkeessaan, että yhteisöllisyys ja osallisuus kulkevat käsi kädessä toisiaan täydentäen unohtamatta vastuun antamista sopivassa suhteessa. Työntekijöillä pitää olla herkkyyttä ja rohkeutta kuulla, mitä nuorella on sanottavanaan ja kiinnitettävä huomiota siihen, miten tämä ääni kuuluu esimerkiksi laadituissa dokumenteissa. Tämä saattaa tarkoittaisi vanhoista työtaivoista ja olettamuksista luopumista. (Päckilä 2008, 171.)

Sosiaali- ja terveysministeriön (2013, 33) työryhmän väliraportin yksi tärkeimmistä viesteistä on, että lastensuojelun asiakkaat kokevat ettei heidän näkemyksiään ja mielipiteitään ole riittävästi kuunneltu eikä niitä ole otettu huomioon lastensuojelun toteutumisessa. Tämä on lisännyt heidän ulkopuolisuuden tunnettaan omaa elämäänsä koskevissa ratkaisuissa. On siis tärkeää pohtia, miten osallisuutta pystytään käytännössä paremmin toteuttamaan lastensuojelutyön asiakassuhteissa.

5.5 Asiakassuunnitelmat ja hoito- ja kasvatussuunnitelmat lastensuojelussa

Lastensuojelussa asiakassuunnitelman laatiminen on sosiaalityöntekijän lakisää-

teinen velvoite. Ellei lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen asiakkuus pääty lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen tai ellei kysymyksessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus, laaditaan hänelle asiakassuunnitelma, jossa arvioidaan lapsen ja hänen perheensä tilannetta kokonaisvaltaisesti. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin lastensuojelun toimenpiteillä pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Suunnitelman avulla pyritään turvaamaan tuen tarve riittävän pitkäksi aikaa. Huostaan otetun lapsen kohdalla asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle ja hänen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille sekä yhteydenpitoon ja sen tukemiseen liittyvät asiat perheen jälleen yhdistymisen näkökulmasta. Asiakassuunnitelmaan kirjataan lain mukaan myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelmassa kuuluisi korostua yhteistyö viranomaisten ja asianomaisten kesken. Lapsen edun toteutumisessa ja lapsen ja hänen perheensä tarvitsemien tukitoimien ja palveluiden suunnittelussa ja toteuttamisessa asiakassuunnitelmalla onkin keskeinen rooli. (Lastensuojelulaki 2007/417, 30 §; Saastamoinen 2010, 78–79.) Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan asiakassuunnitelmassa on kyse merkityksellisestä lastensuojelun dokumentoinnista myös kaikkien osapuolten oikeusturvan kannalta (Tuloksellisuuskertomus 2012, 123).

Valtionalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa (2012, 1) lapsen edun mittariksi lastensuojelussa luettiin lastensuojelun asiakkaiden ja heidän perheidensä tarpeidensa mukaisten palveluiden saamisen ja lastensuojelun resursoinnin ja valvonnan riittävyuden lisäksi se, että asiakassuunnitelmat ja kuntien tekemät lastensuojelusuunnitelmat on tehty säännösten mukaisesti. Kaikko & Friis (2013, 108) kuvaavat lastensuojelun asiakassuhteen ideaalia seuraavasti:

Lastensuojelutyön ytimessä ovat työntekijöiden kontaktit asiakkaisiin. Työntekijä ja asiakas määrittelevät yhdessä perusteet asiakkuudelle, tavoitteet sekä keinot, joilla näihin tavoitteisiin pyritään. Sen jälkeen alkaa yhteinen taival kohti tavoitteiden saavuttamista ja asiakkuuden päättymistä.

Lapsen ollessa sijaishuollossa asiakassuunnitelmaa suositellaan täydennettäväksi hoito- ja kasvatussuunnitelmalla sijaishuolto paikan työntekijöiden ja lapsen sekä hänen vanhempiensa kanssa (Lastensuojelulaki 2007/417, 30§). Rädyn (2010, 241) tulkinnan mukaan hoito- ja kasvatussuunnitelma on kuitenkin aina laadittava mikäli lapsi on sijoitettu laitoshuoltoon avohuollon tukitoimena tai huostaan otettuna, ja annettava lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle sekä lapsen huoltajille tiedoksi. Hoito- ja kasvatussuunnitelma konkretisoi asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet arkipäivän tavoitteiksi. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet ja sisältö riippuu lapsen yksilöllisistä tarpeista ja siinä tulisi ottaa huomioon sijoituksen perusteet, tarkoitus ja tavoitteet. Suunnitelmaa tulisi seurata, päivittää ja tarkastaa suhteessa arjen sujumiseen sekä asiakassuunnitelmaan. (Saastamoinen, 2010, 85). Pitkäaikaisessa sijaishuollossa hoito- ja kasvatussuunnitelmien tehtävä on luoda hoidon tavoitteet ja keinot noin puoleksi vuodeksi kerrallaan (Niemelä 2005, 47). Mikäli nuorelle asetetaan lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, saattavat ne vaikuttaa hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Tällöin rajoituspäätökseen tulee kirjata mahdollinen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 74§.) Asiakassuunnitelma ja hoito- ja kasvatussuunnitelma ovat siis rinnakkaisia, toinen toistaan tukevia työkaluja, joiden yhteisenä tavoitteena on tukea lastensuojelun asiakasta eri tasoilla. Saastamoisen (2010, 85) mukaan hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksena on tukea juuri tosiasiallisen hoidon järjestämistä.

Erityisesti käytöshäiriöisten nuorten hoidossa yksilöllisten suunnitelmien tekemisen on todettu olevan erityisen tärkeää (Lehto-Salo 2011). Lastensuojelun tuloksellisuuskertomuksessa (2012, 120–122) asiakassuunnitelmissa ja niiden teossa on koettu niiden tärkeydestä huolimatta olevan puutteita monien viranomaisten taholta. Lisäksi suunnitelmien sisällöt ovat vaihdelleet kunnittain. Asiakassuunnitelmia on täydennetty puutteellisesti, niihin ei ole kirjattu tarvittavia tukitoimia, ellei oma kunta ole niitä tarjonnut eikä niitä ei ole toimitettu asianomistajille kohtuullisessa ajassa. Tämän lisäksi asiakkaille on ollut epäselvää minkälainen suunnitelma lapselle tai vanhemmille on ylipäätään laadittu. Syyksi viivästyksiin

ja puutteisiin on kerrottu olevan kiire. Jatkuvassa töiden priorisoinnissa kirjaustyöt jäävät sosiaalityöntekijöiden mukaan vähemmälle huomiolle. Koska hoito- ja kasvatussuunnitelmat ovat lastensuojelun sijaishuoltopaikkojen vastuulla, on oletettavaa, että myös näiden suunnitelmien kirjo on moninainen. Myös Hännisen ja Syrjäläisen (2011) opinnäytetyö on lähtenyt käytännön lastensuojelutyössä syntyneestä havainnosta, että epäviralliset dokumentointikäytännöt vaihtelevat paljon joka yhden yksikön sisällä. Heidän tekemänsä kehittämishankkeen tarkoituksena oli tehdä näkyväksi kokonaisvaltaisen dokumentoinnin merkitys ja herättää sijaishuollossa toimivat ammattilaiset huomaamaan oman toimintansa merkitys lapsen elämäntarinan tallentajana. Hoito- ja kasvatussuunnitelmat ovat yksi osa tätä dokumentointia.

Konstassa hoito- ja kasvatussuunnitelma täytetään omaohjaajan ja nuoren kahden kesken käydyssä keskustelussa. Juhila (2006, 202) muistuttaakin, että sosiaalialalla työn ydin on työntekijän ja asiakkaan keskinäinen kohtaaminen. Pölkki (2008, 175) huomauttaa, että jos nuoren tilannekartoitus on monipuolinen, ja kun huoltosuunnitelmia sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmia arvioidaan asianosaisten kanssa säännöllisesti, saadaan paremmin tietoa nuoren yksilöllisistä tarpeista. Suunnitelman täytöstä huolehtiminen on näin ollen sijaishuoltopaikan työntekijöiden vastuulla ja siitä tulee sellainen kuin sijaishuoltopaikan hoito- ja kasvatussuunnitelmaksi on laadittu.

Hoito- ja kasvatussuunnitelma on siis toimivimmillaan ohjenuora sijoitetun nuoren kanssa toimimiseen. Friis & Kaikko (2013, 114) huomaavat kansansanonnan ”hyvin suunniteltu on puoliksi tehty” pätevän myös sosiaalityössä, joka perustuu palvelu- ja huoltosuunnitelmiin. Suunnitelmien perimmäisenä tarkoituksena on toimia asiakkaan auttamisen apuna ja jotta ne toimisivat aidosti apuna, tulisi nuoren ensisijassa itse vetää johtopäätökset omasta elämästään ja työntekijän rooli olisi toimia kanssareflektijana, kysymysten asettelijana ja havainnoijana (Friis & Kaikko, 2013, 118). Haasteena hoito- ja kasvatussuunnitelmien teossa on se, miten nuoren oma näkemys omasta tilanteestaan tulee siinä esiin. Etenkin tätä on mietittävä niissä tapauksissa joissa suunnitelma on laadittu aikuisten näkökul-

masta. Myös Puustinen-Korhonen (1994, 5) huomauttaa, että lastensuojelun asiakkaina olevien lasten tulisi antaa kertoa oma totuutensa, eikä vaimentaa sitä muiden osapuolten näkemyksillä, sillä lasten kertomus on aivan yhtä totta. Toisesta näkökulmasta Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta (2007, 27) muistuttavat, että sen lisäksi että asiakkaan osallistaminen omien asiakirjojen laadintaan on sekä asiakkaalle että työntekijälle voimaannuttava kokemus, asiakas myös sitoutuu paremmin yhteiseen työskentelyyn.

5.6 Yhteisöhoito

Yhteisöhoitoksi voidaan kutsua sellaista toimintaa, jossa yksilön kuntoutukseen käytetään yhteisöä tietoisesti hoitoon liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Edellytyksenä asetetuille tavoitteiden toteutumiseksi on, että ne kulkevat mukana jatkuvasti yhteisön toiminnassa. (Murto 1997, 13.) Yhteisössä ei ole johtajia eikä johdettavia, vaan kaikki toimivat tasa-arvoisina ja vastuullisena yhteisön hyväksi. Pyrkimyksenä on yhtenäinen ja kiinteä yhteisö, joka toimii yhteisvastuullisesti. (Kaipio 1997, 59.)

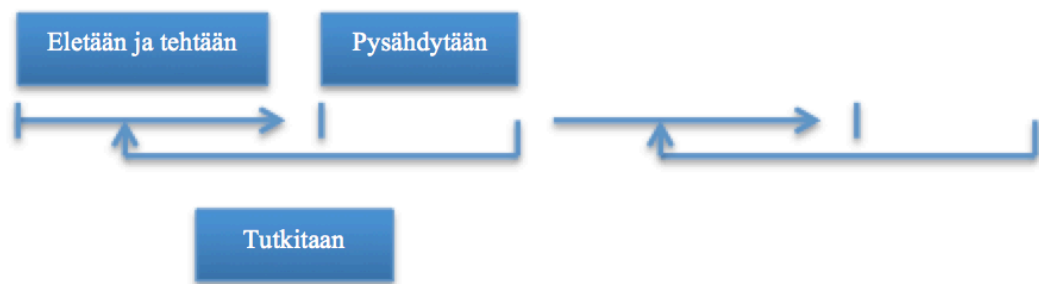
Taulukko 1. Yhteisöhoiton suuntaukset (Murto 1997, 15).

Terapeuttiset yhteisöt<		YHTEISÖHOITO			>Kasvatukselliset yhteisöt
Psyko- dynaamiset terapeuttiset yhteisöt	Sosio- dynaamiset terapeuttiset yhteisöt	Huumeiden käyttäjien terapeuttiset yhteisöt	Yhteisö- kasvatukselliset yhteisöt	kasvatukselli- set kollektiivit	

Murto (1997, 15) ryhmittelee yhteisöt yhteisöhoiton suuntausten mukaisesti viiteen ryhmään terapeuttisten ja kasvatuksellisten yhteisöjen alle, kuten taulukosta 1. on nähtävissä. Yhteisöhoiton ja –kasvatuksen termit ovat lähes toistensa synonyymejä, mutta ero niiden käytössä syntyy siinä, missä ympäristössä ja minkä

ikäisistä asiakkaista on kyse. Kehittämishankkeen kohdeorganisaatio, Konstan Koti ja Koulu Oy, voidaan ryhmitellä yhteisöksi, jossa yhtenä toimintaperiaatteena käytetään yhteisökasvatusta.

Yhteisökasvatuksen lisäksi on perusteltua tutustua tämän kehittämishankkeen tiimoilta terapeuttien yhteisöjen periaatteisiin, sillä Murron (1997, 15) mukaan näillä yhteisöillä perustehtävässä on erittäin keskeinen asema uudelleen kasvatuksella ja tämä periaate näkyy yhteisöjen menetelmissä ja toiminnallisessa rakenteessa. Terapeuttisen yhteisön periaatteisiin tutustuminen on toisaalta myös perusteltua siitä syystä, että kehittämishankkeen myötä muotoutunut multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma perustuu terapeuttisissa yhteisöissä kehitetyille ja käytettävälle multidimensionaaliselle yksilöarvioinnille. Multidimensionaalisesta yksilöarvioinnista kerrotaan tarkemmin kappaleessa 5.7.

Kuvio 4. Jonesilaisen yhteisöllisen sosiaalisen oppimisen prosessi (Murto 1989, 16).

Jonesilaisen yhteisöllisen oppimisen prosessia konkretivoiva kuvio 4. muistuttaa ajatukseltaan hyvin paljon tässä kehittämishankkeessa tutkimuksen lähestymistapana käytettävää toimintatutkimuksen spiraalia (kts. Kappale 6.2). Jonesilaisen yhteisöllisen sosiaalisen oppimisen prosessin mukaan arjessa pysähdytään tietyn väliajoin pohtimaan ja tutkimaan elettyä ja tehtyä. Tarkoituksena on parantaa toiminnan tietoisuutta ja tavoitteellisuutta. Yhteisöhoidon yhtenä perusajatuksena on yhteisön kehittyminen kaksisuuntaisen kommunikaation avulla ja sosiaalista oppimista ei voi tapahtua ilman kaksisuuntaista kommunikaatiota, vaikkakin sen toteuttaminen käytännössä voi tuottaa usein ongelmia. Kaksisuuntaisessa kommunikaatiossa eletyssä arjessa tehdyt omat oletukset tarkastetaan kysymällä ja asiat käsitellään auki puhumalla. Yhteisön henkilökunnalta vaaditaan riittävää motiva-

tiota ja uskallusta pysähtyä säännöllisesti pohtimaan ja keskustelemaan toiminnastaan ja tekemisistään. Eletyn tutkiminen tuo esille niitä motivaatioita, joiden pohjalta toiminta tapahtuu, mikä on onnistunut ja mikä on epäonnistunut ja miksi. Sosiaalisen oppimisen prosessia ja kaksisuuntaista kommunikaatiota voidaan pitää yhteisön kehityksen edellytyksenä. (Murto 1989, 15-16.)

5.6.1 Yhteisökasvatus

Suomessa yhteisökasvatus on lähtenyt liikkeelle 1970-luvun alkupuolella Jyväskylän kaupungin poikien oppilaskodissa Kalevi Kaipion johdolla (Kaipio 1997). Yhteisökasvatuksessa keskitytään nimensä mukaisesti juuri kasvatukseen ja sitä sovelletaan lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä (Kaipio 1999, 41.) Vaikka ajatusmalli perustuu siihen, että kasvatettavat osallistuvat tasavertaisina kasvattajien kanssa päätöksentekoon, on aikuisilla kuitenkin vastuu yhteisön rakentamisesta ja sen toimivuudesta. Aikuisten tehtävä on määritellä, mistä asioista lapset voivat päättää ja mistä eivät. Kasvatus tapahtuu siis aina aikuisen johdolla ja ohjauksessa. Yhteisökasvatukseen ei kuulu aikuisten alistuminen lasten tahtoon ja luopuminen kasvatusvastuusta. Aikuisen on myös tärkeää pitää kiinni johdonmukaisesti yhteisössä sovitusta säännöistä. Tämä auttaa lasta luottamaan yhteisöön ja auttaa turvallisen yhteisön syntyemisessä. (Kaipio & Murto 1988, 10-11, 122-124.) Roine (1999, 45) huomauttaakin, että yhteisössä lasten tulee voida luottaa siihen, että kaikki yhteisön aikuiset ovat luotettavia ja huolehtivat heistä.

Yhteisön autonomia on yksi tärkeimmistä ulkoisista edellytyksistä yhteisökasvatuksellisessa yhteisössä. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteisölle on voitava taata mahdollisimman laaja sisäinen koskemattomuus ja mahdollisuus ratkaista asiansa parhaaksi katsomallaan tavalla. (Kaipio 1995, 29). Ulkoiset edellytykset määräytyvät Kaipion (1997, 137; 1995, 29) mukaan keskeisesti johtamisesta ja hallinnosta. Käytännössä tukeminen tarkoittaisi hallinnon osalta sitä, että sen pitäisi voida luottaa täydellisesti yhteisön asiantuntemuksen sen ratkaistessa omat sisäiset asiansa. Sijaishuoltolaitoksen toimintaa määrittelee kuitenkin myös luonnollisesti

Lastensuojelulaki, jonka henkeä tulkitaan monesta eri näkökulmasta. Laki rajaa-kin joidenkin tulkintojen mukaan pois yhteisön mahdollisuutta päättää yhdessä tietyistä toimintatavoista. Laitoskasvatuksessa tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi joitain yhteisön kanssa sovittuja kasvatuksellisia seuraamuksia. Myös nuorten omat sosiaalityöntekijät määrittelevät omanlaisiaan linjanvetoja. Käytännöt voivat vaihdella suurestikin kunnittain. Kaipio (1999, 138) toteaa, että hallintoelinten ja virkamiesten, niin kunnallisten kuin valtiollisten, tulisi olla kehitystä ja edistystä edistäviä eikä sen este.

Sisäisistä edellytyksistä puolestaan keskeisin on toiminnan organisointi siten, että yhteisön jäsenillä on riittävästi yhteistä aikaa kehittää jatkuvasti yhteistä sosiaalista todellisuutta ja yhteisiä toimintalinjoja (Kaipio 1995, 30) Hämäläinen (2006, 63) huomauttaa, ettei yhteisökeskeinen lähtökohta väheksy kuitenkaan yksilöllisyyttä. Yhteisöllisyyttä tulisikin korostetaan pikemminkin yksilön vuoksi, sillä kuulumisella erilaisiin yhteisöihin katsotaan olevan keskeinen rooli persoonan ja identiteetin kehitykselle. Identiteetin ja persoonallisuuden kehityksen näkökulmasta yhteisökasvatus on jokaisen yksilön ainutlaatuisen yksilöllisyyden ja persoonallisuuden kehityksen tietoista kasvatustoimintaa (Kaipio & Murto 1998, 139–143). Perusajatus on, että hyvä yhteisö takaa kaikille jäsenilleen parhaat mahdolliset yksilöllisen kehityksen mahdollisuudet. Yhteisökasvatusyhteisön ei tulisi rajoittaa yksilöllisen ja persoonallisuuden kehityksen mahdollisuuksia, vaan tukea niitä. Kasvatusyhteisössä olosuhteet olisi rakennettava niin, että niiden myötä mahdollistuu jokaisen yksilön yksilöllisyyden ja persoonallisuuden kehitys hänet ainutlaatuisista lähtökohdistaan ja edellytyksistään käsin. (Kaipio 1995, 89.) Yhteisöllisyyttä voidaan toteuttaa laitosympäristössä vaihtelevalla menestyksellä. Yhteisöllisyyden toimiminen ideaalisena on haaste sinänsä, koska lastensuojelun asiakasnuoret ovat harvoin omasta halusta sijoitettuina laitokseen. Toki poikkeuksiakin löytyy. Yhteisöllisyyttä korostettaessa on lisäksi muistettava lapsen ja nuoren yksilöllisyys ja yksilölliset tarpeet. Nämä kaksi asiaa pitäisikin kulkea käsi kädessä toinen toistaan tukien, ei pois sulkien.

Konstassa yhteisökasvatuksen keskeisenä periaatteena pidetäänkin tärkeänä kasvattaa nuoren sosiaalista minäkuvausta ryhmässä (Toimintatavat, 2013). Yhteisökas-

vatuksellisen viitekehyksen tarkoituksena on yhteisön ryhmien välinen avoin ja aktiivinen vuorovaikutus (Toimintasuunnitelma, 2012). Yhteisökasvatus on pikkuhiljaa kehittynyt vaihe vaiheelta ja sen periaatteisiin ja mahdollisuuksiin on keskitytty koko ajan enemmän. Kaipion & Murron (1988) kuvaamaan neljännen tason yhteisöllisyyteen on kuitenkin vielä matkaa. Konstassa muutama ohjaaja on käynyt Yhteisöhoidon kaksivuotisen koulutuksen, minkä jälkeen koko työyhteisöä on koulutettu yhteisökasvatukseen Jyväskylän koulutuskeskuksen kouluttaja Annukka Murron johdolla vuosina 2010-2012. Koulutuksen aiheisällöt käsittelevät käytännönläheisesti yhteisökasvatusta ja sen mahdollisuuksia juuri Konstan näkökulmaan ja toimintaympäristöön peilaten. Vaikka yhteisökasvatusta on käytetty markkinoinnissa jo vuosia, niin koulutus on tuonut sen myös käytännössä toimivaksi työkaluksi ja yhdeksi keskeisimmistä toimintatavoista.

5.6.2 Terapeuttinen yhteisö

Glaserin (1981) mukaan eräänlaisia terapeuttisia yhteisöjä on ollut olemassa jo 2000 vuotta sitten. Terminä terapeuttinen yhteisö kuitenkin liitetään sen perustajana pidettyyn Maxwell Jonesiin (1907–1990). Laajassa mielessä terapeuttiseksi yhteisöksi voidaan kutsua mitä tahansa hoito- tai kasvatuslaitosta, jonka tarkoituksena on potilaiden tai kasvatettavien parantaminen. Terapeuttisen yhteisön käsite tarkoittaa sitä, että koko yhteisö, henkilöstä ja potilaat ovat mukana hoidossa ja hallinnossa. Rajatuimmassa merkityksessä käsite tarkoittaa tiettyjen periaatteiden ja menetelmien soveltamista ihmisen ongelmien ja häiriöiden käsittelyssä.

Terapeuttisen yhteisön termi tunnetaan parhaiten psykiatrisessa hoidossa, vaikka se liitetään myös päihdekuntoutukseen (Dye, Ducharme, Johnson, Knudsen & Roman 2009, 275; Gowin, Cooke, Biven & Watts 2002, 39–40). Terapeuttisen yhteisön periaatetta on käytetty edellä mainittujen lisäksi myös vankiloissa (Murto 1997, 17–188) ja sovellettuna veriona myös esimerkiksi päihderiippuvaisille äitien ja heidän lastensa kanssa (De Leon 1997). Terapeuttisen yhteisön ajatukseen kuuluu se, ettei kaikille voida käyttää samoja keinoja, vaan hoito suunnitellaan yksilöllisesti yhteistyössä yhteisön kanssa (De Leon 1997). Terapeuttinen yhteisö

menetelmänä on todettu erilaisilla arviointiasetelmilla vaikuttavaksi useissa yhteisöissä. Päihteiden käyttäjien terapeuttisia yhteisöjä koskevaa arviointitutkimusta on tehty erityisesti Yhdysvalloissa, missä yhteisöhoitoa on toteutettu jo vuosikymmenten ajan. (THL 2013 b.)

5.7 Multidimensionaalinen yksilönarviointi

Tämän kehittämishankkeen tuotoksena syntyneeseen multidimensionaaliseen hoito- ja kasvatussuunnitelman pohjana on käytetty terapeuttisissa yhteisöissä kehitettyä multidimensionaalista yksilön arviointia. Multidimensionaalissa yksilönarvioinnissa (Kts. Kressel, De Leon, Palij & Rubin 2000; De Leon 2000) huomio kiinnittyy yksilön käyttäytymiseen, emotion ja kognitiiviseen muutokseen neljäntoista eri alueen (dimension) avulla. Muutosten selkeyttäminen konkreettisen mittaamisen avulla auttaa ymmärtämään yksilön toipumisprosessia sekä niitä asioita, mitkä asiat auttavat tässä prosessissa. (Kressel ym. 2000, 267.) Yksilö saa konkreettisten tilanteiden kautta näkyväksi omat lähtökohdat ja kehityksen identiteetin rakentumisen tueksi. Terapeuttisen yhteisön (TC) käyttämä arviointi koostuu asiakkaan omasta että henkilökunnan tekemästä arviosta ja yhteenvedosta. Arviointi sisältää yhteensä kolme lomaketta:

1. CAI (Therapeutic Community Client Assessment Inventory For Community-Based Programs),
2. CAS (Therapeutic Community Client Assessment Summary For Community-Based Programs) ja
3. SAS (Therapeutic Community Staff Assessment Summary For Community-Based Programs). (Kressel & De Leon 1997.)

Lastensuojelutyön näkökulmasta tämän tyyppisellä arviolla saataisiin näkyviin nuoren keskeiset kehitystarpeet ja tätä kautta päästäisiin luomaan tavoitteet ja menetelmät, joilla tavoitteeseen pyritään. Multidimensionaalinen yksilönarviointi näyttää Kresselin ym. (2000, 271) mukaan välineeltä, jolla pystytään konkreettisesti mittaamaan yksilön kehitystä, sillä sekä asiakkaiden, että henkilökunnan arvioinnissa tapahtuu selkeä lineaarinen muutos. Terapeuttisen yhteisön teorian mukaan yksilö tekee sitä realistisempaa oman itsensä arviointia, mitä kauemmin hän

on hoidossa, sillä hän alkaa tunnistaa ja hyväksyä ongelmiaan. On huomattu, että hoidon alussa asiakas tekee kautta linjan itsestään korkeampaa arviointia kuin hoitaja, mutta arvioinnit lähenevät toisiaan hoidon loppua kohden. Arviointien avulla potilaalle on pystytty asettamaan konkreettisia tavoitteita hoitojaksolle. (Kressel ym. 2000, 271–272.)

Samankaltaisia arviointeja on käytetty myös muualla päihdekuntoutuksessa. 1940-luvulla alun perin kehitetty Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI) keskittyi arvioimaan mielenterveyden ongelmia psykiatrian ja lääketieteen näkökulmasta ja siitä tulikin pian suosittu persoonallisuuden arvioinnin väline. Suosio perustui sen helppokäyttöisyyteen ja siihen, että se osoitti pätevästi yksilön kliinisiä oireita ja oireyhtymiä. 1980-luvulla arviointi uudistui merkittävästi jakaantuen aikuisten ja alaikäisten omiin arviointeihin. (Butcher 2006). Multidimensionaalista yksilönarviointia on lisäksi käytetty muun muassa väkivaltaa käyttäneiden naisten kuntoutuksessa, missä arvioinnin käytöllä on niin ikään todettu olevan hoidon kannalta positiivisia vaikutuksia (Carney & Buttell 2004, 249).

Nuorilla (10-17 –vuotiailla) arviointia on käytetty projektissa, jossa kartoitettiin alaikäisten käytöshäiriöiden taustatekijöitä yhteisössä. Projektissa dimensiot jaoteltiin viiteen eri osa-alueeseen: yhteisö kartoitusvaiheessa, psykiatrisen diagnosoinnin vaiheeseen, moniulotteisen arvioinnin vaiheeseen (ympäristö, neuro-psykologiset tekijät, ravinto ja biologiset tekijät), hoidon vaiheeseen sekä tulinnan vaiheeseen. Arvioinnin avulla saatiin jaoteltua nuorilla olleet käyttäytymishäiriöt erilaisiin ryhmiin ja tätä kautta heille saatiin kohdistetumpaa apua ja hoitoa. (Salum, Isolan, Bosa, Tocchetto, Teche, Schurch, Costa, Costa, Jarros, Mansur, Knijnik, Silva, Kieling, Oliveira, Medeiros, Bortoluzzi, Toazza, Blaya, Leistner-Segal, Fumagalli de Salles, Silveira, Goldani, Heldt & Manfro 2011, 181.)

Suomessa multidimensionaalista yksilönarviointia käytetään niin ikään päihderiippuvaisten hoidossa muutamissa päihdekuntoutusyksiköissä. Esimerkiksi Mikkelin-yhteisössä ja Kankaanpään A-kodissa arviointia on otettu käyttöön asteittain kymmenen vuoden sisällä. Arvioinnista on kehitetty oma rekisteröinnillä suojattu ASTA-työskentely®, joka on kuntoutuksen asiakaslähtöistä suunnittelua, toteu-

tusta ja arviointia. Arviointi pohjautuu Center of Alcohol and Drug Treatmentissa, Duluthissa, Minnesotassa käytettävään arviointiin. ASTA-työskentelyllä® on koettu toimivaksi sillä sen avulla päästään työskentelemään juuri niiden ongelmien kanssa, joihin asiakas eniten tarvitsee apua. Säännöllisesti käytettävillä mittareilla voidaan varmistaa se, että asiakas todella saa sellaista apua, mitä hän tarvitsee. Arvioinnista on saatu positiivisia kokemuksia, joskaan näistä vaikutuksista tai kokemuksista ei ole toistaiseksi virallista tutkimustietoa. (Peltonen 2012.) Myös Mainiemen kuntoutuskeskus on käyttänyt samantyyppistä Scott D. Miller ja Barry L. Duncanin kehittämään ORS-asteikkoa asiakkaan arvioimisessa (kts. Heinonen 2012). Myös mainiemessä väline on koettu erittäin toimivaksi (Heinonen 2013). Mielenterveystyössä puolestaan asiakkaan tilan arvioimiseen on käytetty InterRAI –lomaketta, jolla arvioidaan asiakkaan tarpeita, vahvuuksia ja voimavaroja. Ohjelmisto tuottaa potilaan toimintakykyä ja vointia kuvaavia mittareita. (Interrai 2013.) Suomessa RAI-järjestelmä on otettu käyttöön vuonna 2005 (Leinonen 2013, 26).

Myös Paasio (2003, 59-62) esittelee erilaisia asiakasmuutoksen mittareita. Näistä mittareista standardoidut mittarit kuvaavat parhaiten asiakkaan tilannetta. Standardoidut mittarit ovat kysymyssarjoja, jotka mittaavat tietyn ongelman määrää asiakkaan kokemana ja sen luotettavuus ja validius on testattu. Suomessa näitä mittareita käytetään yleensä vain lääketiedettä sivuavilla aloilla ja sosiaalityössä. Paasion (2003, 61) mukaan suuri haaste mittareihin tutustuminen sillä ne kiteyttävät alan tieteellisen tutkimuksen, käytännön ammattilaisten kokemusten ja asiakkaan näkemykset. (Paasio 2003, 61.) Suhonen (2008, 4) huomauttaa, että vaikuttavuuden arviointi sosiaalityössä on valtakunnallisesti innostava aihe, mutta ihmettelee samalla, että jostain syystä vaikuttavuuden arviointi esimerkiksi lastensuojelussa on edelleen jäänyt ilman mittaristoa. Sosiaalityön tulevaisuuden kannalta olisikin hyödyllistä vastata tieteellisen perustan laajentamisen, vaikuttavuuden osoittamisen ja näytön määrittelyn vaatimukseen kuin jäädä puolustamaan vanhoja käytäntöjä (Björninen (2012, 2).

Edellä mainittujen arviointien on mainittu mittaavan asiakkaan kehitystä hoitojakson aikana, mutta varsinaista vertailua multidimensionaalisen yksilöarvioinnin ja multidimensionaalisten yksilön arviointien suhteen on vaikea tehdä, sillä ne ovat yksiköiden sisäisiä asiakirjoja, eivätkä ole julkisesti saatavilla. Yhteistä arvioinneille on se, että ne keskittyvät mittaamaan asiakkaan lähtötasoa ja kehitystä jakson aikana. Lähtötason mittaaminen auttaa asiakkaan keskeisten, ongelmaa ylläpitävien, ajatussisältöjen määrittelemisessä ja tätä kautta auttavat tavoitteiden asettelussa sekä asiakkaan kanssa tehtävässä työssä. Rousu (2007, 22) huomauttaa, että lastensuojelutehtäviä toteuttavalla organisaatiolla ei ole käytössä juurikaan tietoa lastensuojelutyön vaikutuksista asiakkaiden elämään. Asiakkuuden aikaisen kehityksen mittaamisella voidaan tuottaa juuri tätä puuttuvaa tietoa.

5.8 Arvot lastensuojelussa ja yhteisökasvatuksessa

Arvot ovat sosiaalityössä ideologinen kivijalka (Kananaja ym. 2011, 128). Partasen (2005, 12) mukaan arvojen merkityksen pohtiminen ja avaaminen on yhteisön kannalta sen kivijalan näkyväksi tekemistä ja vahvistamista. Tavat ilmaista arvoja ovat saattaneet muuttua yhteiskunnan ja ammatin kehityksen myötä, mutta historian kuluessa ne ovat kuitenkin pysyneet pääosin samoina. Yksi keskeisimmistä sosiaalityön, ja näin ollen myös lastensuojelun, arvoista on jokaisen ihmisen yhtäläinen ihmisarvo. Tämä arvo on nähtävissä ihmisoikeussopimuksissa ja lainsäädännössä. Käytännön tasolla yhtäläinen ihmisarvo tarkoittaa sitä, että kaikessa työskentelyssä tavoitteena on asiakkaan aito kokemus ihmisarvosta, kokemus kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta osallistua oman tilanteensa käsittelyyn. (Kananaja ym. 2011, 128.)

Partasen (2005, 7) mukaan tavoitteellisesti toimiva yhteisö joutuu viimeistään omaa työskentelyään arvioidessaan ja kehittäessään tilanteeseen, jossa sen on yhdessä sovittava toimintaansa ohjaavista arvoista ja eettisistä periaatteista. Arvot määritellään tavallisesti pysyviksi, mutta merkityksiltään vaihteleviksi päämää-

riksi, jotka ohjaavat ihmisen tai ryhmän toimintaa (Virtanen 2007, 47). Virtanen huomauttaa, että on hyvä pysähtyä miettimään mitä arvot todella ovat, sillä arvoista puhuminen on nykyisin hyvin suhteellista eri yritysten sekä julkisten ja kolmannen sektorin organisaatioiden määrittellessä omia arvojaan. Kehittämishankkeen kohdeorganisaation Konstan ilmoittamat arvot ovat *turvallisuus, avoimuus, yksilöllisyys, yhteisöllisyys, toiminnallisuus, elämyksellisyys sekä jatkuvuus* (Toimintasuunnitelma 2012).

Partasen (2005, 12) mukaan ennen työmenetelmien valitsemista on syytä pohtia yhteisiä arvoja, joille nämä työmenetelmät pohjautuvat. Myös Virtanen (2007, 46) huomauttaa, että arvot näkyvät jonkin asian arvioinnissa monin eri tavoin – ne voivat liittyä arvioinnin kohteeseen tai arvioinnin tekijän henkilökohtaiset arvot voivat vaikuttaa arvioinnin tekijän toimintaan. Auktoriteettien ja kasvattajien omaksumat, enemmän tai vähemmän tietoisesti valitsemat arvot, määrittelevät koko kasvatustoiminnan perustan (Kaipio 1999, 11). Tästä syystä tässä kehittämissankkeessa nähtiin tärkeäksi kartoittaa aineistonkeruuvaiheessa ohjaajien käsitystä yhteisön arvopohjasta ja tiedostaa sen vaikutukset niin hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa kuin koko toiminnassa. Tuloksissa lueteltuja arvoja pohdittiin suunniteltaessa multidimensionaalista hoito- ja kasvatussuunnitelmaa.

Känkänen & Laaksonen (2006, 14) kuvaavat yhdeksi laadun kriteeriksi jatkuvaa arvojen ja toimintaperiaatteiden ajantasaisuutta ja arviointia. Arvokeskustelulla tähdätään siihen, että tehdään näkyväksi, mitä pidetään tärkeänä ja mihin asioihin nuorten käyttäytymisessä ja tätä kautta yksilön arvioinnissa kiinnitetään huomiota. Partanen (2005, 7) tähdentää, että on pohdittava yhdessä, mitkä arvot ja periaatteet auttavat suoriutumaan perustehtävästä parhaalla mahdollisella tavalla, sillä ne muodostavat lopulta koko toiminnan perustan.

Kasvatuksen ja yksilön persoonallisuuden kehityksen kannalta arvot ja niiden sisäistyminen käyttäytymistä ohjaaviksi normeiksi ovat ensiarvoisen tärkeitä aina yhteiskunnallisen tason arvoista ja normeista yksittäisen kasvattajan omaksumiin arvoihin ja normeihin saakka (Kaipio 1999, 139). Jos ilmaistujen arvojen ja käyttäytymistä ohjaavien normien välillä ilmenee ristiriitaa, kasvatuksellinen pe-

rusta murentuu (Kaipio 1999, 13), mistä syystä kehittämishankkeen tiimoilta oli mielenkiintoista selvittää, onko yhteisössä ilmaistujen arvojen ja henkilökunnan näkemysten välillä ristiriitaa. Voidaan ajatella, että varsinkin kasvatustyötä on vaikea tehdä, ellei työntekijä pysty allekirjoittamaan yhteisesti sovittuja arvoja ja toimintatapoja. Partanen (2005, 27–28) tähdentää, että jotta korkeatasoinen ammattietiikka voisi ohjata koko työyhteisön toimintaa, sen toteutumista ei voi jättää kunkin työntekijän oman etiikan varaan, vaan yhteinen pohdinta on välttämätöntä. Laadukkaassa työssä ratkaiseva askel, arvokeskustelun jälkeen, onkin kaikkien työntekijöiden sitoutuminen eettiseen toimintamalliin, minkä jälkeen keskustelun ja reflektoinnin on pysyttävä säännöllisenä (Partanen 2005, 12).

Sillä, minkälaiset arvot ja toimintaperiaatteet ohjaavat sijaishuolto-yksikön toimintaa, on merkitystä ennen kaikkea siellä asuville lapsille ja nuorille ja heidän läheisilleen, sillä nämä asiat vaikuttavat suoraan heidän saamaansa kohteluun, hyvinvointiin ja päivittäisen elämään. Sillä on merkitystä myös kyseisen yksikön työntekijöille, työtyhmille ja koko yhteisölle. (Partanen 2005, 12.)

Kasvatustavoille ja toiminnalle kasvatuserusta määräytyy viime kädessä arvoperustaisista lähtökohdista, eikä mikään kasvatusero ja –keino voi olla itsetarkoitus. Kasvattamisessa on tärkeää, että kasvattajat tietävät ja määrittelevät mikä ja millainen on hyvä yksilö ja millaiseksi kasvatettava halutaan kasvattaa. (Kaipio 1999, 16.) Kaipio (1999, 16) muistuttaakin, että loppujen lopuksi se miten ja millä menetelmillä kasvatamme tai koulutamme ihmisiä ei ole väliä, kunhan vain kykenemme kehittämään käytännöt, joilla yksilö kehittyy arvojemme mukaisesti hyväksi ihmiseksi. Myös Partanen (2005, 7) toteaa, että asiakas- ja yhteisökohtaisiin tavoitteisiin voidaan päästä monilla eri tavoilla ja menetelmillä, joten on pohdittava minkälaiset käytännöt ja menetelmät ovat valitun arvopohjan mukaisia. Arvot ja niiden tiedostaminen ei siis ollut yhdentekevä seikka työvälineeksi kehitetyn hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa ja käytössä. Arvo –käsité on kulkenut yhtenä punaisena lankana tämän kehittämishankkeen etenemisessä. Tätä lankaa kuvataan tarkemmin kehittämistä kuvaavassa kappaleessa.

5.9 Yhteisön merkitys yksilön kasvatuksessa ja kehityksessä

Kasvatusta voidaan tarkastella monista eri lähtökohdista. Suppeimman psykologisen määritelmän mukaan kasvatusta on kasvatettavan ja kasvattajan vuorovaikutuksena ja tavoitteellisena toimintana, jolla pyritään ohjaamaan kasvatettavan persoonallisuuden kehitystä. Laajimmasta näkökulmasta katsottuna kasvatusta liitetään ihmislajin kehitykseen, jolloin kasvatusta sosiaalinen alkuperä voidaan nähdä pyrkimyksenä säilyä elossa mukautumalla ympäristöön. (Antikainen 1998, 12–14.) Lastansuojelussa nuorten kanssa työskentelyn voidaan nähdä tähtäävän ajatusmallien ja tapojen uudelleenkasvatukseen niin, että nuoresta kasvaa yhteiskunnassa pärjäävä ihminen. Ihmisen yhteiskunnan sosiaalisesti jäseneksi tuleminen on Hännikäinen-Uutelan (2004, 30) mukaan aina riippuvainen toisista ihmisistä sillä ihmisen minuuksella muotoutuu ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa. Yhteisöt tarjoavatkin lapsen kehitykselle paikan ja kontekstin (Darnes, Katz, Korbin & O'Brien 2006, 5). Antikainen (1998, 12) toteaa kasvatusta olevan kehityksen ohjausta, joka tapahtuu ihmisyyhteisössä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Individualismin ihannoimista esimerkiksi koulumaailmassa voidaan kritisoida siitä näkökulmasta, että koulu on yksi nuoren tärkeimmistä kasvu-ympäristöistä kodin ohella ja sen kuuluu toimia kasvattavana yhteisönä. Jos ihannoitetaan liiaksi yksilöllisyyttä, yksilöllisiä valintoja ja itseohjautuvuutta, nuorelta katoaa yhteisön tarjoamat peilit. Näitä yhteisön muodostamia peilejä nuori tarvitsee minäkuvan kehittymiseen. Yhteisölliseen oppimiseen kuuluu avoin keskustelu, yhdessä ajattelemisen ja palautteen antaminen sekä sen vastaanottaminen. Kriisitilanteista selviytyessään nuori voi kokea kuuluvansa yhteisöön, jossa hän elää. Samalla vahvistuu kokemus, että hän on oman elämänsä subjekti; hän voi itse vaikuttaa elämänsä kulkuun ja kehitykseen. Nuori tarvitsee tähän tuoksi kannustavan yhteisön ja mahdollisuuden aitoon osallisuuteen. Paulon (2006) mukaan sosiaalisen hyväksynnän tarve näyttää ohjaavan ihmisen toimintaa ja tunteita enemmän kuin arkea eläessä huomataankaan. (Karvonen 2009, 159–161)

5.10 Persoonallisuus ja identiteetti yhteisökasvatuksen näkökulmasta

Persoonallisuuden käsitettä ja teorioita tulee Kaipio (1995, 88) mukaan tarkastella yhteisöllisyyden ja sen kehityksen ymmärtämiseksi vuoksi. Erilaisia persoonallisuusteorioita ovat kuvanneet useat eri teorit, jotka voidaan karkeasti jaotella kliiniseen ja tieteelliseen tutkimukseen perustuviksi suunniksi (Ks. Metsäpelto & Feldt 2009, 13–17). Itse persoonallisuudesta ei ole psykologian alalla yhtä vakiintunutta määritelmää, sillä käsitteenä persoonallisuutta käytetään hyvin kirjavasti. Persoonallisuudella kuitenkin tarkoitetaan usein ajatusten (kognition), tunteiden (emootioiden) ja käyttäytymisen muodostamaa kokonaisuutta, joka on kullekin ihmiselle luoteenomainen ja pysyvä. Ympäristön merkitys persoonallisuuden kehitykselle tunnustetaan niin ikään nykypäivänä tärkeäksi. (Metsäpelto & Feldt 2009, 17)

Saari (1981) on määritellyt persoonallisuuden muutoksen ja kehityksen tapahtuvan jatkuvana yksilön ja ympäristön välisenä monimutkaisena vuorovaikutusprosessina. Kasvatuksen kannalta on tärkeää nähdä persoonallisuuden kehitys sidoksissa sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Persoonallisuuden muutosprosessissa tarkastelun lähtökohtana on yksilön objektiivinen elämäntilanne, jatkuva fyysinen, sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ympäristö ja sen vaatimusten kohtaaminen. (Kaipio 1999, 188–189; Perttula 2009, 195–212; Caprara & Cervone 2000, 124.) Lisäksi ihminen nivoo oman elämänhistoriansa osaksi omaa identiteettiään rakentaen sisäistä kokemusta minän jatkuvuudesta ja eheydestä erilaisissa elämäntilanteissa (Fadjukoff 2009, 189). Nuoren ainutlaatuisen yksilöllisen subjektiviteetin ymmärtäminen ja kunnioittaminen kasvatusyhteisössä häntä alistamatta on yksilökehitykselle ensiarvoisen tärkeää. Jokainen yksilö kokee tapahtumat yksilöllisesti ja eri merkityssuhteista käsin. (Kaipio 1999, 90,199.) Pölkki (2008, 168) pohtii, että minuuden kehityksessä olevan keskeistä, millaisia kokemuksia ihminen voi sisällyttää itseensä kuuluviksi ja millaisia suojaavia ja kompensoivia mekanismeja hänellä on.

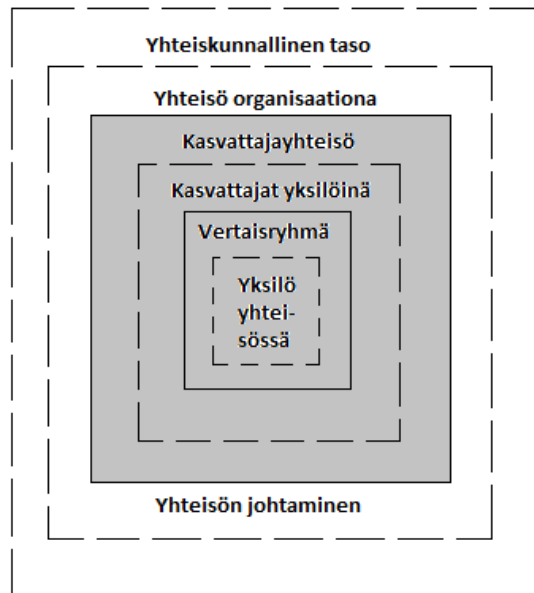
Henkilön identiteetin käsite puolestaan on paljolti peräisin kliinisen psykoanalyysin edustakalta Erik Eriksonilta 1940-luvulta. Erikson näki nuoruuden identiteetin etsinnän vaiheena, joka päättyy joko identiteetin muodostumiseen tai rooleihin

hajoamiseen. Identiteetti on yksilön minäkäsityksen rakennetta ja sisältöä suhteessa yhteiskuntaan ja se on sidoksissa sosiaaliseen tilanteeseen. (Antikainen 1998, 109.)

Yksilökehityksen ymmärtäminen vuorovaikutuksellisenä kehitystapahtumana on Kaipion (1999, 17) mukaan kasvatuksessa keskeistä. Kasvatuksen kannalta sekä yhteisö- ja ryhmätason että yksilötason tarkastelu yhteisön toiminnassa on välttämätöntä. Tämän vuoksi kasvattajien tulee ymmärtää ja hallita monipuolisesti yhteisö- ja ryhmäprosesseja ja niiden merkityksiä yksilön kehityksen näkökulmasta. Toisaalta on yhtäläillä tärkeää ymmärtää syvällisesti myös yksilökehitystä sekä erilaisuutta. (Kaipio 1999, 147; Kaipio 1995, 50.) Pölkki (2008, 176) kuvaa vertaisryhmää yhtenä lastensuojelun työmuotona ja toteaa sen voivan olla merkityksellinen nuoren kuntoutumiselle ja identiteetille. Identiteetti rakentuu aina yksilön ja ympäristön vuorovaikutusprosessina. Identiteetin rakentuminen merkitsee myös käsityksen muodostamista omasta yksilöllisyydestä, omista arvoista ja niistä päämääristä, joihin elämässä pyrkii. (Fadjukoff 2009, 179.) Antikainen (1998, 108) lisää, että kommunikaatiossa muiden ihmisten kanssa ihminen saa tietää, kuka hän.

Metsäpelti & Feldt (2009, 180) huomauttaa, että vaikka identiteetti kasvaa ja kehittyy aina vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, se ei ole pelkistettävissä yhteisön tunnustamaksi asemaksi. Identiteetin kehittymisen keskeisiä taustatekijöitä ovatkin sekä henkilön omat biologiset ja psykologiset ominaisuudet että sosiokulttuurinen ympäristö, jossa ihminen toimii. Antikaisen (1998, 156) mukaan yksilöllinen identiteetti erottaa meidät muista ihmisistä, ja keskeistä siinä on yksilön elämäkerran merkitykselliset osa. Nuoruus on aikaa, jolloin pitää ikään kuin oppia uudestaan elämään; on opittava ohjaamaan elämäänsä oman yksilöllisyytensä kautta yhä tietoisemmin suhteessa muihin ihmisiin, luontoon ja koko maailmakaikkeuteen (Dunderfelt 2011, 85). Tuominen (2009, 8) on pyrkinyt selvittämään tutkimuksessaan millaisia identiteettejä nuori rakentaa itselleen kertoessaan elämästään huomaten, että elämäntapa ja identiteetin rakentuminen liittyvät saumattomasti toisiinsa. Kurjen (2006, 129) mukaan identiteetti on kasvatuksellisesti tärkeä asia sillä se antaa elämälle yhteisössä kiinteyttä ja merkitystä.

Kaipion (1999, 156) mukaan yhteisökasvatuksessa oleellista on yhteisön kokonaisuuden ymmärtäminen ja hallitseminen. Kasvatuksen ekologisessa tarkastelussa on mahdollisuus laajentaa kasvatuksen tavoitteiden perinteisistä malleista käsittämään kasvatus yksilöllisyyden lisäksi ryhmän ja yhteisön merkitys kasvatuksessa. Kun mukaan otetaan yhteisön tilan historiallinen tarkastelu, kasvatusta voidaan tarkastella samanaikaisesti yhteisön, sen eri ryhmien ja sen yksilöiden jatkuvana dynaamisena, prosessuaalisena muutoksena ja kehityksenä. (Kaipio 1999, 155–156.)

Kuvio 5. Yhteisökasvatuksen ekologinen malli (Kaipio 1999, 157; Kaipio 1995, 59).

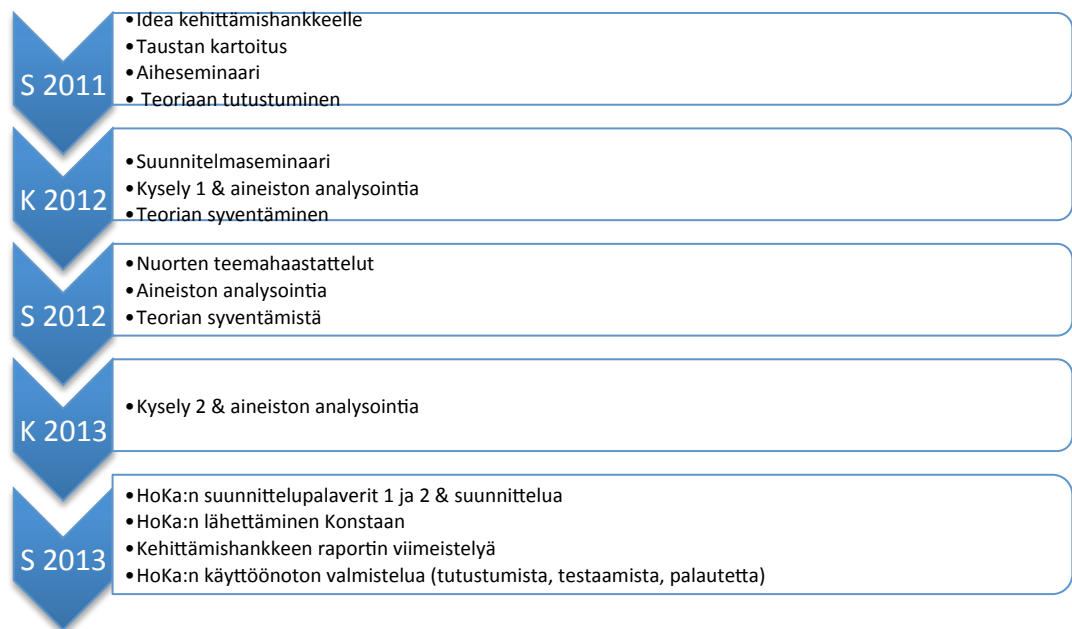
Kaipio (1999, 157) kuvaa ekologista kokonaisuutta mallilla (kuvio 5.), jossa yhdistyy yhteisöllinen ja yksilöllinen näkökulma. Mallin avulla pyritään ymmärtämään eritasoisia ilmiöitä yksilötasosta yhteiskunnalliseen tasoon saakka. Tarkastelu on kuitenkin joskus pulmallista, sillä eri tasojen vuorovaikutussuhteita voidaan tarkastella niin monesta eri laajuudesta käsin. (Kaipio 1999, 158–159.) Tämän ehittämissankkeen näkökulmasta tarkasteltuna mallissa yksilö kuvaa nuorta, jonka yksilölliseen kehitykseen halutaan yhteisötasosta käsin vaikuttaa. Vertaisryhmän puolestaan muodostavat toiset nuoret. Vertaisryhmä käsittää Kaipion (1999, 157) mukaan sen yhteisön kasvatettavien ryhmän, joiden kasvattamista, opettamista tai

hoitamista varten yhteisö on olemassa. Kasvattajat yhteisössä kuvaa ohjaajia, ja Konstan kasvatusyhteisö muodostuu näin kuvion tummennetusta alueesta eli kasvattajayhteisöstä ja vertaisryhmästä. Kaipio (1999, 158) tähdentää, ettei yhteiskunnallisen tason merkityksen tarkastelua kasvatusyhteisössä ja sen yksilöiden kehitysehdoissa voida sivuuttaa.

Fadjukoff (2009, 179) kuvaa nykyiselle länsimaalaiselle yhteiskunnalle olevan tyypillistä yksilöllisyyden ja yksilön valintojen korostamisen ja yhteisön määrittämien rajojen väljentyksen. Tämän vuoksi identiteetin pohdinnasta on tullut jokaiselle välttämätön tehtävä. On muistettava, että kun nuoren identiteetti on vasta muotoutumassa, hänen tullessa sijaishuoltoon, tarvitaan erityistä herkkyyttä. Nuorella saattaa olla taustallaan useita negatiivista minäkuvaa vahvistavia kokemuksia sekä tulkintoja omasta pahuudesta tai heikkoudesta. Tässä asiassa nuori on hyvin haavoittuvainen ja vaikutuksille altis, minkä vuoksi kaikki mitä hänelle sanotaan tai miten hänen kanssaan toimitaan, vaikuttaa identiteetin muotoutumiseen. (Partanen 2005, 13.) Fadjukoff (2009, 180) huomauttaa, että yksilön identiteetin kehityksen kannalta oman ainutlaatuisuuden ymmärtämisen lisäksi keskeistä on suhde toisiin: Minkälaisena itse pidän itseäni, ja millaisena muut minua pitävät? Missä suhteissa olen samanlainen kuin toiset, missä suhteissa erilainen ja yksilöllinen? Mikä on paikkani ja arvoni yhteisölleni?

6 KEHITTÄMISHANKKEEN METODOLOGIA JA PROSESSI

Tässä kappaleessa prosessin kulku kuvataan käytettyjen metodologisten ratkaisujen ja niistä kertovan teoreettisen tietoperustan vuoropuheluksi prosessin etenemisen mukaisessa järjestyksessä. Kerronta aloitetaan prosessin pääpiirteittäisestä kokonaiskuvauksesta edeten kehittämishankkeen lähestymistapana käytettyyn toimintatutkimukseen ja tämän jälkeen aineistonkeruumuotoina käytettyihin kyselylomakkeeseen ja teemahaastatteluun tuloksineen. Viimeisenä käsitellään aineistonanalysointia sekä tuloksiin ja multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittämiseen liittyvää kuvausta.

Kuvio 6. Kehittämishankkeen prosessin päälinjat ja aikataulu.

Kehittämishankkeen kokonaiskuvan hahmottamiseksi prosessin päälinjat esitetään kuviossa 6. Käytännön toteutuksessa prosessin vaiheet ovat kuitenkin olleet osaksi päällekkäisiä ja liukuvia. Näitä vaiheita kuvataan tarkemmin myöhemmissä luvuissa. Toimintatutkimusta koskevassa kappaleessa prosessin etenemisen kuvaus on yhteydessä toimintatutkimusta käsittelevään teoreettiseen viitekehykseen.

6.1 Toimintatutkimus osana kehittämishanketta

Kehittämishankkeen lähestymistavaksi valittiin toimintatutkimuksen, sillä sitä voidaan soveltaa luontevasti kehittämisen välineenä. Kehittämistoiminnan tarkoitus oli olla sekä tutkimuksellista että kehittävää. Tavoitteena oli kehittää käytännössä toimimattomaksi todetun työvälineen tilalle uusi hoito- ja kasvatussuunnitelma, joka on käytännönläheisempi, auttaa asettamaan konkreettisia tavoitteita nuoren sijoitukselle sekä tekemään näkyväksi nuoren kehitystä ja näin ollen myös nuoren kanssa tehtävää työtä. Käytännössä tämä tapahtui ohjaajilta sekä nuorilta saadun kokemuksellisen tiedon ja teorian yhdistämisellä. Tutkimusmenetelmänä toimintatutkimusta käytetäänkin yleisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisessä. Prosessia kuvataan myöhemmin toimintatutkimukselle tunnusomaisen syklin avulla.

Cochin & Frenchin (1948) mukaan toimintatutkimuksen perustajana esitetään useimmiten sosiaalipsykologian klassikko Kurt Lewin. Lewin toteutti Virginiassa Harwoodin tehtaalla konsulttina tutkimuksen, jossa hän osoitti, että työntekijöiden demokraattisilla osallistumismahdollisuuksilla on selkeä yhteys työtyytyväisyyteen, työmoraaliin ja tuottavuuteen. Tutkimus todisti myös, että demokraattinen osallistuminen oli paljon suotavampaa kuin tieteellisen liikkeenjohdon oppien mukainen autoritaarinen johtaminen. Lewin muotoili kyseisessä tutkimuksessaan toimintatutkimuksellisen kenttäkokeen perusmallin. Malliin kuuluu vertailuasetelma, lähtötilan kartoitus, intervention kuvaus ja lopputilan mittaus. (Kuula, 2011.) Toimintatutkimuksen tunnuslauseena voidaan pitää Lewinin (1951) toteamusta, jonka mukaan *ei ole mitään niin käytännöllistä kuin hyvä teoria* (Toikko & Rantanen, 2009, 30). Lahikaisen, Punamäen & Tammisen (2008) mukaan tämä ajatus pätee myös lasten ja perheiden tutkimiseen, sillä ilman elävää teoriaa ja tuoretta mallintamista emme ymmärrä, miten kulttuurin rikkaus tulee osaksi yksilön kehitystä tai miten kulttuuriset sudenkuopat vältetään.

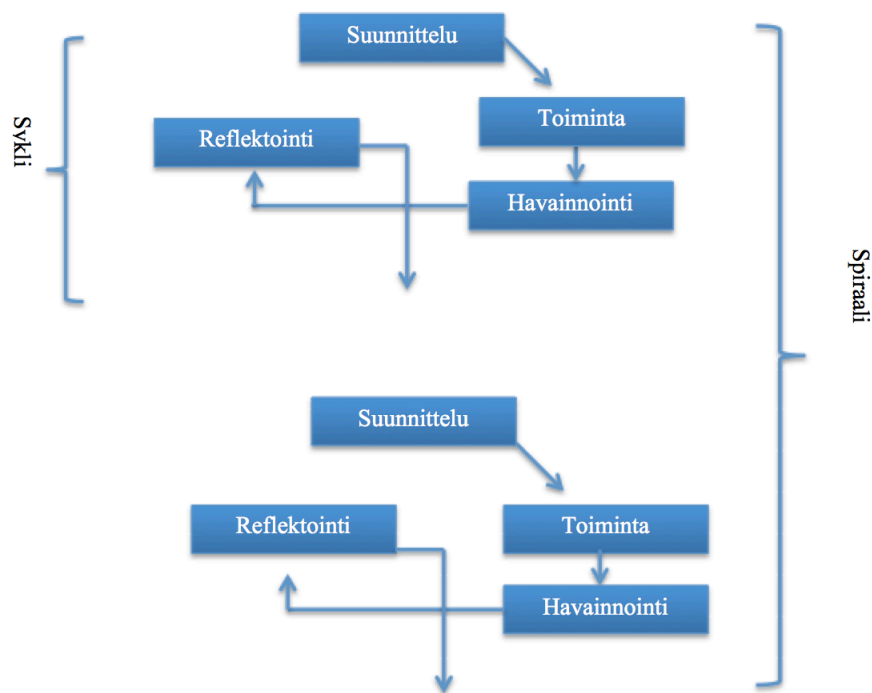
Toimintatutkimus on siis yksi lukuisista kvalitatiivisen tutkimuksen lajeista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, 162). Se ei kuitenkaan ole varsinaisesti tutkimusmenetelmä vaan lähestymistapa tai asenne, jossa tutkimus kytketään toiminnan kehittämiseen (Heikkinen ym., 2008, 37; Heikkinen, 2010, 214). Tavoit-

teena on yhdistää käytännön kokemuksellista tietoa sekä teorian tietoa ja näin pyrkimyksenä on ratkaista toiminnallisessa yhteisössä ilmenneitä ongelmia muutostyön avulla. (Metsämuuronen 2008, 226.) Toikko & Rantanen (2009, 31) toteaa toimintatutkimuksen olevan ehkä tärkein tutkimuksen ja kehittämistoiminnan ris-teyspaikka.

Niiniluoto (1984) on määritellyt tutkimus- ja kehittämistoiminnan systemaattiseksi toiminnaksi, jonka päämääränä on käytettävissä olevan tiedon lisääminen ja sen käyttäminen uusien sovellusten löytämiseksi (Heikkilä, Jokinen & Nurmela, 2008, 18). Kehittäminen tähtää muutokseen ja sillä tavoitellaan jotakin parempaa tai tehokkaampaa kuin aikaisemmat toimintatavat tai – rakenteet. Toimintatutkimuksessa pyritään siis vastaamaan johonkin käytännön toiminnassa havaittuun ongelmaan tai kehittämään olemassa olevaa käytäntöä paremmaksi (Metsämuuronen, 2008, 29). Toimintatutkimuksessa tuotetaan aineistoa ja sen pohjalta uutta tutkimuksellista tietoa, vaikka aiotut käytännön muutokset eivät onnistuisikaan. Heikkilä ym. (2008, 21) taas toteaa kehittämisen olevan mahdollista myös ilman tutkimusta, mutta tutkimus ja kehittäminen toimivat parhaimmillaan yhdessä, koska tutkimus voi tarjota perusteita toiminnalle, jolloin onnistumisen mahdollisuudet usein paranevat. Heikkinen (2010, 215) summaa, ettei toimintatutkimuksessa teoriaa ja käytäntöä nähdä toisistaan erillisinä, vaan pikemminkin saman asian eri puolina ja toimintatutkimuksen ensisijaisena tarkoituksena on tutkia ja kehittää nimenomaan ihmisten yhteistoimintaa.

Heikkisen ym. (2008, 27–34) erittelee toimintatutkimuksen olevan interventioon perustuvaa, käytännönläheistä, osallistavaa ja reflektiivistä. Perinteisessä tutkimusasetelmassa tutkija pyrkii mahdollisimman totuudenmukaisen kuvan saamiseksi olla häiritsemättä tutkimuskohdetta ja tehdä itsensä huomaamattomaksi. Toimintatutkimuksessa toiminta puolestaan kohdistuu sosiaaliseen toimintaan, jolloin tutkijan rooli on perinteisestä poiketen erilainen (interventio). Käytännönläheiseksi toimintatutkimuksen tekee juuri aiemmin mainitun teorian ja käytännön yhdistäminen. Tutkija aktivoi ja kehittää toimintaa. Tutkija voi olla myös yhteisön jäsen, jolloin hän pyrkii tuottamaan uutta tietoa ja saattamaan se julkisesti arvioitavaksi (poiketen perinteisestä työn kehittämisestä). Osallistavaksi toimintatutki-

muksen tekee se, että toimintaan osallistuu tutkijan lisäksi parhaassa tapauksessa koko kehitettävä yhteisö. Tässä kehittämishankkeessa yhteisö osallistui kehittämistyöhön eri tasoilla. Osallistamalla pyritään edistämään eri osapuolten välistä vuorovaikutusta toiminnan kehittämiseksi ja näin ollen osallistavuus lisää koko hankkeen läpinäkyvyyttä sekä dialogia tutkijoiden ja käytännön toimijoiden kesken. Toimintatutkimuksessa pyritään lisäksi toiminnan kehittämiseen reflektiivisen ajattelun avulla. Omia ajatussisältöjä ja kokemuksia tarkastellaan ikään kuin subjektina ja näin tutkija etääntyy ja näkee oman toimintansa ja ajattelunsa uudesta näkökulmasta. Reflektointi onkin totuttujen toiminta- ja ajattelutapojen perusteiden pohdintaa (Heikkinen 2010, 219–220).

Kuvio 7. Toimintatutkimusta kuvaava spiraali (Toikko & Rantanen 2009, 67).

Muun muassa Heikkinen ym. (2008, 19) kuvaavat toimintatutkimukseen kuuluvaa syklisyyttä (kuvio 7.). Yhteen suunnitelmaan perustuvaa kokeilua seuraa kokeilujen pohjalta parannettu suunnitelma. Toimintaa hiotaan useiden peräkkäisten suunnittelu- ja kokeilusyklien avulla ja näin muodostuu kokeilujen ja tutkimuksen vuorovaikutuksena etenevä spiraali (Toikko & Rantanen, 2009, 66; Heikkinen ym., 2007, 19). Toikko & Rantanen (2009, 67) kuvaavat toimintatutkimuksen suunnittelusta, toiminnasta, havainnoinnista ja reflektoinnista koostuvien perät-

täisten syklien muodostavaksi spiraaliksi. Metsämuuronen (2008, 31) pitää toimintatutkimuksen etuna nimenomaan sitä, että tutkimus ja suunnittelu etenevät yhtä aikaa, jolloin tutkimuksen tuottama tulos tai sovellus on heti ja vaiheittain arvioitavissa. Heikkisen ym. (2008, 29) mukaan kehittämisen sykleillä ei ole päätepistettä, vaan parempi käytäntö on aina tilapäinen. Tällöin toimintatutkimus tässä mielessä ei koskaan pääty. Toisaalta Heikkinen ym. (2008, 82) ovat sitä mieltä, että toimintatutkimukselle ominainen jatkuvuus ja spiraalimainen kehittäminen voivat sisältyä yhteenkin sykliin sillä ainutkertainen kokeilu saattaa tuottaa uutta ja merkittävää tietoa, joka auttaa kehittämään käytänteitä. Tutkijan rooli toimintatutkimuksessa on päätettävä johonkin perusteltuun vaiheeseen (Heikkinen, 2008, 29), joten raporteissa ei ole luonnollisestikaan nähtävissä koko toimintatutkimuksella liikkeelle lähtenyt spiraalia. Myös tämän kehittämishankkeen raporttiin sisältyy yhden syklin kuvaus ja seuraavan syklin suunnittelu.

Heikkinen (2010, 222; 2007, 80) kuvaa toimintatutkimusta luonnehtivan spiraalin heikkoudeksi on sen, että se antaa toiminnasta alati eteenpäin menevän ja kehittyvän kuvan. Todellisuudessa työyhteisön toiminnassa tapahtuu niin monenlaisia prosesseja, että niitä ei voi tiivistää yhteen, ajassa etenevään spiraaliin. Malli siis jäsentää tutkimusprosessia, mutta kuvaa sen vaiheet pelkistetysti ja vaiheittain (Heikkinen, 2007, 80). Myös Toikko & Rantanen (2009, 70) kritisoi mallien ongelmaksi liiallista suoraviivaisuutta: kehittämistoiminta näyttäytyy niissä todellisuutta yksinkertaisempana. Suunnittelu, toiminta ja arviointi lomittuvat käytännön toteutuksessa, eikä niitä voi erottaa toisistaan (Heikkinen, 2007, 80).

6.2 Toimintatutkimuksellinen sykli ja spiraali käytännössä

Tämä kehittämishanke sisälsi yhden syklin ja seuraavan syklin suunnittelua. Alunperin tarkoituksena oli se, että kehittämishankkeen vetäjä olisi myös itse ollut osana testaamassa kehitettyä työvälinettä ja työtä, kuten toimintatutkimukselle on usein tunnusomaista.

Tässä kehittämishankkeessa lähtökohtana oli toimimattomaksi koettu hoito- ja kasvatussuunnitelma. Kehittämishankkeen ensimmäinen vaihe oli kehittämishankkeen alustava suunnittelu keväällä 2011 pidettävää aiheseminaaria varten. Aiheseminaarin jälkeen alkoi teoriaan paremmin tutustuminen ja ohjaajille pidettävän kyselyn suunnittelu.

Kuvio 8. Multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa:n kehittämisen

Kuviossa 8. on nähtävissä kehittämishankkeen toimintavaiheet. Alkuun esimiehen kanssa käydyn keskustelun pohjalta tarkoituksena oli tehdä kysely ainoastaan Hollolan toimintayksikön jäsenille. Suunnitelmaseminaarin jälkeen ensimmäinen kysely henkilökunnalle toteutettiin. Kyselyn aineiston analysointi ja nuorten teemahaastattelun teemojen suunnittelu kulkivat limittäin. Syksyllä 2011 toteutettiin teemahaastattelu viidelle Konstaan sijoitetulle nuorelle. Yksi nuorista oli kotiutunut, mutta oli edelleen Konstan tarjoaman jälkihuollon piirissä. Aineiston käsittely ja analysointi loi pohjaa suunnittelutyölle. Toimintaa näin lisää tutkimalla havaittiin, että sen hetkinen hoito- ja kasvatussuunnitelma oli toimimaton sekä ohjaajien että nuorten näkökulmasta. Näitä havaintoja esitellään tuloksissa.

Toiminnanjohtajan kanssa käydyn keskustelun jälkeen päädyttiin toteuttamaan kysely lisäksi Konstan Hollolan toimipisteen henkilökunnalle. Perusteluna tälle oli se, että koska hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttö koskettaa koko Konsta-

sen suunnitteluun on hyvä ottaa mukaan kaikki. Tämä tuki myös yhteisöllistä näkökulmaa; jokaisen ohjaajan ääni saadaan kuuluviin. Oli loogista, että kehittämishankkeen aineistonkeruu koski molempien yksiköiden ohjaajia, koska hoito- ja kasvatussuunnitelma tulisi olemaan käytössä molemmissa yksiköissä.

Projekti jatkui hiljalleen teoriaa keräillen, mutta vasta alkuvuodesta 2013 kysely toteutettiin Heinolan toimintayksikön ohjaajille. Kyselyn tulokset vahvistivat jo saatua tietoa hoito- ja kasvatussuunnitelman toimimattomuudesta joskin antoi uutta näkökulmaa uuden hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimiselle. Kevään 2013 aikana aineistoa käsiteltiin edelleen ja molemmista yksiköistä pyydettiin kustakin kaksi henkilökunnan halukasta jäsentä rakentamaan varsinaista työkalua, hoito- ja kasvatussuunnitelman pohjaa suunnittelutyöryhmäksi. Suunnittelutyöryhmä koostui lopulta kehittämishankkeen vetäjän lisäksi kolmesta muusta ohjaajasta, yhden ohjaajan siirryttyä toiseen työpaikkaan.

Aineiston analysoinnin jälkeen suunnittelutyöryhmän jäseniä tavattiin elokuussa 2013 Heinolassa ja syyskuussa 2013 Hollolassa. Tapaamisissa tarkasteltiin saatua aineistoa ja suunniteltiin uutta hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Tapaamisissa sovittiin tehtävienjaot. Suunnittelu jatkui sähköpostikeskustelun avulla kehittämishankkeen vetäjän muutettua ulkomaille syksyllä 2013. Kehittämisvaiheen tarkempaa dokumentointia (kuvion kohdat 5-8) kuvataan kappaleessa 6.11.

Kun hoito- ja kasvatussuunnitelma oli työryhmän mielestä käyttökelpoinen, se lähetettiin vielä kodin kasvatusvastaaville, toiminnanjohtajalle, jälkihuolto- ja perhetyövastaavalle sekä markkinointi- ja viestintävastaavalle tarkasteltavaksi. Tarkoituksena oli saada palautetta ja huomioita monesta eri näkökulmasta; markkinointiin liittyvien, käytäntöön liittyvien sekä kasvatuksellisten huomioiden valossa. Saadun palautteen pohjalta hoito- ja kasvatussuunnitelma muokattiin käyttöönotettavaan muotoon. Lopulliset lomakepohjat eivät ole tämän kehittämishankkeen raportin liitteenä julkisesti markkinointisyyistä.

6.3 Kyselylomake – Ohjaajat

Kysely tunnetaan yhtenä survey-tutkimuksen keskeisenä menetelmänä (Hirsjärvi ym. 2009, 193). Se on tiedonkeruumenetelmä, jota voidaan käyttää joko yksinään tai yhdistettynä toiseen menetelmään (Robson 2001, 127). Kyselylomakkeen etuna Hirsjärvi ym. (2009, 195) pitää sitä, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto ja aineistonkeruu menetelmä on tehokas ja aikaa säästävä. Toisaalta Vanhala (2005, 17) kuitenkin huomauttaa, että kyselylomakkeen laatiminen on virhealtis prosessi, jossa on otettava huomioon monia toteuttamis ja analysointitapaan liittyviä päätöksiä. Kyselylomaketta laatiessa on lisäksi Heikkilän (2008, 47,49) mukaan tärkeää tutustua teoriapohjaan, jolloin pystytään varmistamaan, että esitetyt kysymykset antavat vastauksen selvittävään asiaan. Ratkaisu kyselylomakke käytöstä aineistonkeruumenetelmänä ja varsinainen lomakkeen suunnittelu tehtiinkin vasta alustavan teoreettisen viitekehyksen luomisen ja siihen tutustumisen jälkeen. Hirjärvi ym. (2009, 184) huomaa, että yksi kyselytutkimuksen eduista on juuri se, että samanaikaisesti voidaan kysyä samalta henkilöltä useita eri asioita.

Tavoitteena kehittämishankkeessa oli saada kyselyyn mukaan Konstan Kodin ja Koulun vakituiset ohjaajat, kodin vastaavat ja heidän sijaisensa, jotka olivat tutkimuksen tavoiteperusjoukko. Vilka (2005, 78) puhuu kokonaistutkimuksesta silloin, kun koko perusjoukko otetaan mukaan tutkimukseen eikä otantamenetelmää käytetä. Tuomen & Sarajärven (2009, 85) mukaan tiedonantajien määrän ratkaisee käytännössä sekä aineistonkeruuseen että analysointivaiheeseen liittyvät aika- ja rahakysymykset. Resurssien kannalta tässä kehittämishankkeessa ei ollut merkitystä olisiko kysely toteutettu otantajoukolle vai perusjoukolle. Perusjoukon ollessa suhteellisen pieni ylipäättään, aineiston keruu tai analysointi ei vienyt liikaa resursseja otantajoukkoon verrattuna.

Otantamenetelmää ei käytetty, koska perusjoukko nähtiin sen kokoiseksi, että kyselystä saatu aineisto pysyi kohtuullisen kokoisena.

Käytännössä koko perusjoukon oli mahdollisuus vastata kyselyyn, mutta vastaajalla oli mahdollisuus jättää vastaamatta. Kyselyyn vastasi noin 90 prosenttia perusjoukosta; 30 työntekijästä yhteensä 27 työntekijää. Tärkeäksi koettiin antaa

mahdollisuus vastaamiseen koko perusjoukolle koska jokaisen henkilöstön jäsenen mielipide, näkemys ja kokemus ovat huomion arvoisia.

Hankkeessa kyselyä käytettiin selvittämään työntekijöiden näkemyksiä ja ideoita hoito- ja kasvatussuunnitelmasta sekä sen kehittämisestä. Kyselylomake valittiin aineistonkeruuvälineeksi siitä syystä, että näin uskottiin saatavan varmemmin mukaan kaikkien työntekijöiden näkemykset ja ideat tasapuolisesti mukaan. Suunnitelmavaiheessa puntaroiitiin vaihtoehtoja kyselylomakkeen ja avoimen haastattelun välillä. Kyselyyn päädyttiin siitä syystä, että uhkana avoimessa haastattelussa koettiin olevan sen, että vahvemmat mielipiteet olisivat voineet muokata keskustelun kulkua siinä määrin, että osa ajatuksista ja näkemyksistä olisi saattanut jäädä sanomatta. Koska haluttiin saada mahdollisimman monen, mielellään kaikkien työntekijöiden ääni kuuluviin, kyselylomake oli oiva tapa kerätä aineistoa. Yksilöllinen haastattelu puolestaan olisi ollut erittäin aikaa vievä prosessi.

Kyselylomakkeesta pyrittiin tekemään sellainen, että se kattaisi kaikki ne osa-alueet, jotka olivat kehittämishankkeen kannalta relevantteja. Lomakkeen ensimmäisen kysymyksen a- ja b-vaihtoehdot ovat strukturoituja ja niiden tavoitteena oli mitta-asteikon avulla selvittää ohjaajien mielipidettä hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuudesta. Strukturoitujen vastausvaihtoehtojen tarkoituksena oli tuottaa kvantitatiivista tietoa Likert-asteikon avulla. Likert -asteikkoa käytetään erityisesti asenne-, motivaatio- yms. mittareissa, joissa koehenkilö itse arvioi käsitystään väitteen tai kysymyksen sisällöstä (Metsämuunosen 2006, 53). Aluksi strukturoitujen kysymysten tarkoituksena oli lisäksi helpottaa vertailua ohjaajien kokemuksesta entisen ja kehitetyn hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuuden välillä, mutta myöhemmin tästä tavoitteesta luovuttiin. Syynä oli se, että jotta numeraaliset tulokset olisivat olleet vertailukelpoisia, olisi kaikkien vastaajien pitänyt ehtiä täyttää uusi hoito- ja kasvatussuunnitelma nuoren kanssa ja kenties jopa nähdä mahdollinen muutos nuoressa.

Kyselylomakkeen avointen kysymysten tarkoituksena oli tuottaa ensimmäistä kysymystä täydentävän tiedon lisäksi ideoita kehittämistyöhön. Valli (2010, 126) toteaaakin, että kyselylomakkeen astausten joukosta voikin löytyä hyviä ideoita.

Avoimilla kysymyksillä haluttiin selvittää henkilökunnan näkemystä siitä, mikä heidän mielestään on huomioon otettavaa ja tärkeää multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman sisällössä sekä käyttöön otossa ja mitä teemoja heidän mielestään kannattaisi perustellusti ottaa mukaan nuorten teemahaastatteluun. Avointen kysymysten käyttö nähtiin perusteltuna, koska uskottiin vastaajien olevan aktiivisia ja kirjallisesti helposti kantaa ottaviksi. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään (Hirsjärvi ym., 2009, 201; Valli 2010, 126). Lomakkeen kysymysten suunnittelussa käytettiin yhteisöllisyyteen liittyvää teoriaa sillä arkoituksena oli tehdä aineistosta huomioita suhteessa teoriaan. Yhteisöhoidollisen teorian mukaista onkin, että kehitettäessä uutta työvälinettä, kartoitetaan muun muassa yhteistä arvopohjaa. Kyselylomake on tämän raportin liitteenä (Liite 1).

Avointen kysymysten huonona puolella Valli (2010, 126) pitää puolestaan sitä, että niihin helposti jätetään vastaamatta ja vastaukset ovat ylimalkaisia ja epätarkkoja tai vastaaja vastaa kysymyksen vierestä. Myös Hirsjärvi ym. (2009, 195) huomaavat kyselyn haittapuoleksi sen, ettei välttämättä tiedetä miten vakavasti vastaajat suhtautuvat tutkimukseen tai miten selvillä vastaajat ovat aihealueesta. Jo ennen kyselytilannetta ja itse kyselytilanteessa koettiin tärkeäksi korostaa vastaajille, että juuri heidän näkemyksensä ovat tärkeä työtä kehitettäessä; heidän jo olemassa oleva ammattitaito auttaa kehittämään työtä yhä paremmaksi. Tässä kehittämishankkeessa eduksi voidaan lukea kuitenkin sen, että Hollolan yksikön ohjaajat olivat kehittämishankkeen idean tullessa esille hyvin innostuneita aiheesta ja aihepiiri on jokaiselle tuttu ollen osa jokaisen ohjaajan arkityötä. Myös Heinolassa sen hetkinen hoito- ja kasvatussuunnitelma oli koettu huonoksi työkaluksi ja tilalle toivottiin yhteisökasvatuksen periaatteita noudattavaa työvälinettä. Tämä näkyi myös kyselylomakkeen vastauksissa; kysymyksiin oli jätetty vain harvoin vastaamatta ja useasti vastaamatta jättämiseen oli kirjoitettu syy. Esimerkiksi vastaus oli annettu jo toisen kysymyksen yhteydessä.

Valli (2010, 103–104) ja Mäkinen (2006, 93) muistuttavat, että kyselylomakkeen muotoilussa kannattaa olla huolellinen, sillä kysymykset luovat perustan tutkimuksen onnistumiselle. Juuri kysymysten muoto aiheuttaaakin eniten virheitä tut-

kimustuloksiin. Lomakkeen kokeilu on välttämätöntä sillä kyselynlaatija ei aina havaitse kyselylomakkeeseen liittyviä ongelmia. Esitestaamisen avulla pyritään varmistamaan kyselylomakkeen loogisuutta sekä käytettävyyttä. Testaamisella pyritään ehkäisemään väärintulkintoja ja näin lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 204, 190-192; Vehkalahti 2008,48; Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 2006, 207.) Kyselylomake vietiin Heinolan yksikön muuttaman paikalla olleen henkilökunnan jäsenen tarkasteltavaksi. Tässä vaiheessa aiheissa oli toteuttaa kyselyn vain Hollolaan. Epäselvyyksiä tai muutosehdotuksia ei tuossa tilanteessa tullut. Varsinaisessa kyselyn toteutustilanteessa Hollolan toimintayksikössä kuitenkin muutama kysymys herätti epäselvyyttä niiden samankaltaisuuden vuoksi. Kehittämishankkeen vetäjän ollessa paikalla, tilanteessa pystyttiin kuitenkin tarkentamaan mitä ero kyseessä olevilla kysymyksillä on. Heinolan yksikön kyselyyn kyselylomaketta korjattiin siten, että kyseiset kysymykset laitettiin peräkkäin muotoillen ne niin, että vastaaja huomaa niissä samankaltaisuudesta huolimatta tarkoittavan eri asiaa (kursivoiden sanat jotka antavat kysymykselle eri merkityksen). Muotoillun kyselylomakkeen kysymykset on liitteenä (Liite 1).

Hollolaan toteutettua kyselytilannetta voi kuvata informoiduksi kyselyksi. Hirsjärvi ym. (2009, 196–197) puhuvat informoidusta kyselystä silloin, kun tutkija kohtaa perusjoukkoon kuuluvat vastaajat ja samalla selvittää ja selostaa tutkimuksen tarkoitusta. Selkeäksi eduksi Valli (2009, 108–109) huomaakin tutkijan läsnäolon kyselytilanteessa; tällöin kysymyksiä voi tarkentaa ja varmistaa, että vastaaja on ymmärtänyt kysymyksen oikein sekä sen, että vastausprosentti on usein korkea. Myös vastausten viiveeltä ja kustannuksilta vältytään (Vilka 2005, 74; Hirsjärvi ym. 2009, 195). Kysely toteutettiin Hollolan henkilökunnalle suunnitellupäivässä keväällä 2012, jolloin kysely pystyttiin toteuttamaan koko perusjoukolle Hollolan toimintayksikön osalta. Kyselyyn vastasivat myös yötyöntekijät, vaikka joihinkin kysymyksiin he eivät voineet työnsä luonteen puolesta vastata. Hollolan vastausprosentti oli näin ollen 100. Muutama työntekijä koki lomakkeen täyttämisen haasteelliseksi, koska ei ollut koskaan täyttänyt hoito- ja kasvatussuunnitelmaa nuoren kanssa. Ohjeistin heitä täyttämään vain ne kohdat, joihin kokevat heillä olevan annettavaa (esimerkiksi arvoja käsittelevät kohdat) ja jättää

muut kohdat tyhjiksi. Heinolassa muutama ohjaaja jätti vastaamatta kyselyyn samasta syystä. Aineiston käsittelyssä tyhjät vastaukset otettiin huomioon siten, että perusjoukon kooksi (N) laskettiin tällöin vain annetut vastaukset.

Heinolaan kysely toteutettiin tammikuussa 2013. Tärkeäksi nähtiin saada molempien toimipisteiden henkilökunta samalla tavalla osalliseksi ja näin saatiin myös vertailutuloksia siitä eroaako toimipisteiden työntekijöiden kokemukset hoito- ja kasvatussuunnitelman käytöstä ja toimivuudesta. Ensimmäisen kyselyn toteutustavasta poiketen kysymyslomakkeet lähetettiin Heinolaan saatekirjeen kanssa. Kukin vastaaja laittoi yhteiseen palautuskuoreen merkinnän vastattuaan kyselyyn, jotta pystyttiin varmistamaan, että mahdollisimman moni täyttää kyselylomakkeen. Ensimmäisen palautuksen jälkeen kysely laitettiin vielä takaisin niille, jotka eivät siihen olleet syystä tai toisesta ensimmäisellä kerralla vastanneet. Tästä huolimatta koko perusjoukkoa Heinolan yksikön osalta ei tavoitettu. Vastausprosentti oli kuitenkin noin 80. Tärkeäksi koettiin se, että kaikilla on ollut mahdollisuus osallistua kyselyyn ja näin olla vaikuttamassa kehittämishankkeeseen omalta osaltaan. Heikkoutena verrattuna aikaisempaan kyselyyn oli se, ettei pystytty varmistamaan oliko kaikki kysymykset ymmärrettäviä kaikkien vastaajien mielestä. Saatekirjeessä ohjeistettiin kuitenkin soittamaan kehittämishankkeen vetäjälle mikäli hankkeesta tai kyselystä ilmeni kysyttävää. Asian vaikutus on otettava huomioon mietittäessä kehittämishankkeen vakuuttavuutta

6.4 Kyselylomakkeesta saadun aineiston käsittely

Analyysimenetelmät tulee Pihlajan (2006, 93-94) mukaan valita niin että ne tukevat tutkimuksen ongelmanasettelua sekä tutkimuksen päämäärään pääsemistä. Tässä kehittämishankkeessa aineiston keruun ja analysoinnin päämääränä oli

saada kehittämishankkeelle lähtökohta sekä kehittämistyön kannalta oleellista tietoa käytännöstä. Kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän tarkoituksena on saada vastauksia määrällisessä muodossa, mutta tietoja kuitenkin tulkitaan sanallisesti. Tutkittavia asioita joko käsitellään numeroiden avulla tai tieto voidaan kerätä valmiiksi numeraalisessa muodossa. (Hirsjärvi ym. 2009, 31; Vilkka 2007, 14.) Kvantitatiivisen aineiston avulla kartoitettiin ohjaajien kokemuksia hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuudesta oman työn tavoitteellisuuden sekä nuoren kasvun ja kehityksen kannalta. Lisäksi niillä kartoitettiin onko omat tai ohjaajan työyhteisön keskeisiksi arvoiksi kokemat tai kirjoitetut arvot ristiriidassa keskenään. Hoito- ja kasvatussuunnitelman kuvailua koskevat kysymykset sekä ideat suhteessa hoito- ja kasvatussuunnitelmaan ja kehittämistyöhön kerättiin avointen kysymysten avulla, joilla saatiin kvalitatiivista aineistoa.

Koska kysely toteutettiin aluksi Hollolan toimipisteen ohjaajille, oli tästä kyselystä saatuja vastauksia käsitelty ennen toisen kyselyn toteuttamista. Heinolan toimipisteen kyselyn toteuttamisen jälkeen käsiteltiin nämä tulokset. Kyselyiden tuloksia verrattiin ja yhdistettiin Hollolasta saatuun aineistoon. Prosessi ei siis edennyt lineaarisesti vaihe kerrallaan vaan päällekkäisenä työstämisenä. Vastauksista on eritelty Hollolan ja Heinolan vastausten osalta, vertailtu keskenään sekä yhdistetty vastaamaan koko Konstan kyselyn vastauksia, kuten kappaleessa 6.5 on nähtävissä.

Molemmat kyselyt käsiteltiin samalla tavalla. Hirsjärven ym. (2009, 209) mukaan ennen päätelmien tekemistä aineisto on esikäsiteltävä. Aluksi lomakkeet numeroitiin ja kaikki kyselylomakkeiden vastaukset kirjoitettiin tietokoneelle kysymys kerrallaan. Kyselylomakkeiden kysymysten järjestyksen muuttaminen toiseen kyselyyn otettiin huomioon puhtaaksi kirjoitettaessa. Vastausten puhtaaksikirjoittamisen jälkeen vastauksia käsiteltiin kysymys kerrallaan, jolloin tarkasteltiin vastausten täydellisyyttä ja täsmällisyyttä. Jos lomakkeesta puuttui vastaus, merkittin numerokohtaan viiva.

Kvantitatiivisen aineiston vastaukset laskettiin ja niistä tehtiin taulukoita. Kyselylomakkeen ensimmäinen kysymys sisälsi kaksi kohtaa (kts. Liite 1.), joissa molemmissa kysyttiin mielipidettä Likerin asteikon (asteikolla 1-5) avulla. Kysymyksillä saatiin kvantitatiivista aineistoa. Nämä kysymykset käsiteltiin summamalla kysymyksen vastaukset ja tulos syötettiin Exel-ohjelmaan. Tulokset on esitetty kuviomuodossa vastausten havainnollistamiseksi. Kuvion tuloksiin yhdistettiin myöhempiä vastauksia, jotka selittävät annettua lukua hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuudesta. Kysymysten 6 ja 7 vastaukset ”Kyllä” tai ”Ei” käsiteltiin myös kvantitatiivisesti, mutta mahdollinen jatkoselvitys tuotti laadullista aineistoa, joka koodattiin ja luokiteltiin. Koska kysymykset 3., 4., ja 5. Tuottivat luettelon omaisia vastauksia, pystyttiin ne käsittelemään niin ikään laskemalla samanlaiset maininnat ja syöttämään Exel-taulukkoon kuviota varten. Avoimet vastauksen koodattiin luokituksiin teemojen mukaisesti. Puuttuvat vastaukset on otettu huomioon tulosten käsittelyssä siten, että esimerkiksi kuvioinnissa on käytetty kokonaisjoukkona vain annettujen vastausten määrää. Tästä syystä tuloksia käsittelevän kappaleen eri kuvioissa on perusnaisjoukkona (N) eri määrä vastaajia. Jos vastauksesta näkyi, että se oli ymmärretty väärin, otettiin se huomioon tulosten käsittelyssä ja vertailussa vastaajan samaa teemaa koskevaan vastaukseen.

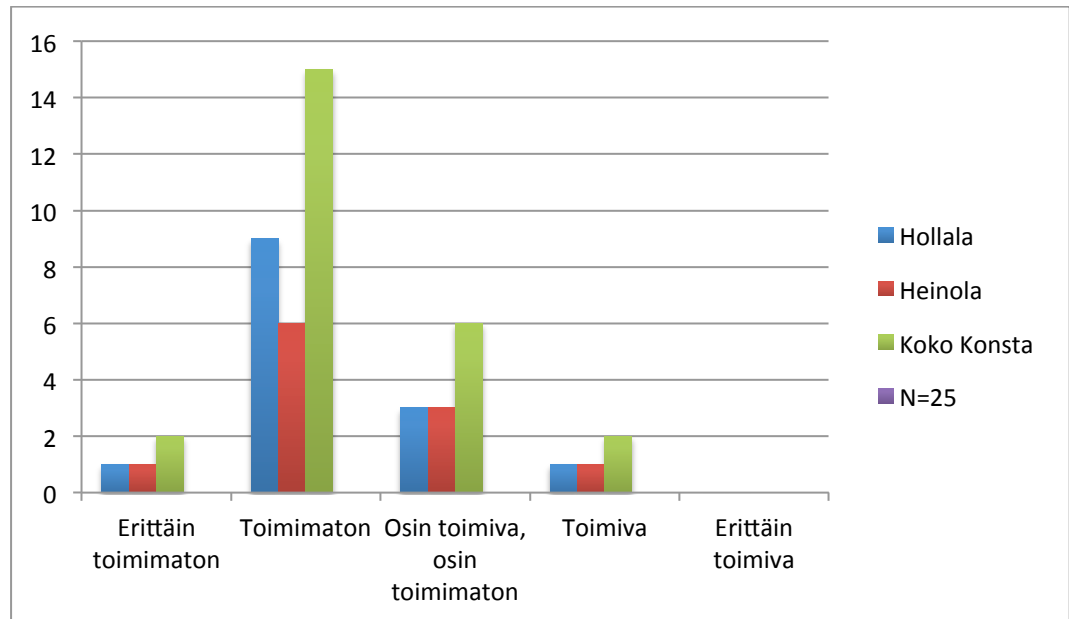
Luokitukset syntyivät teemojen varassa. Teemat puolestaan rakentuivat osaltaan kyselylomakkeen kysymyksistä, mutta vastauksia yhdisteltiin, jolloin kukin teema ei rakentunut yksi yhteen yhden kysymyksen kanssa. Kyselylomakkeessa oli esimerkiksi useampi kysymys arvoista ja aineiston käsittelyssä näitä vastauksia on yhdistetty. Sekä ohjaajien kyselylomakkeen että nuorille toteutetun haastattelun laadullisen tutkimusaineiston käsittelyssä, teemat on jaettu arvoja, osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja identiteetin rakentumista käsitteleviin teemoihin. Teemoittelun lisäksi aineistosta nostettiin esiin mielenkiintoisin vastauksia suhteessa teoriaan tai poikkeamia muuhun aineistoon verrattuna.

6.5 Kyselyn tulokset

Ohjaajien näkemykset on jaettu alaotsikoihin tulosten selkeyttämisen vuoksi. Teemat kulkevat hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuudesta oman työn tavoitteellisuuden sekä nuoren kasvun ja kehityksen näkökulmasta, hoito ja kasvatussuunnitelman hyviin ja huonoihin puoliin. Nämä osiot liittyvät hoito- ja kasvatussuunnitelman uudistamisen perusteluun. Arvoja ja yhteisöä koskevat aineiston käsitteykappaleet puolestaan luovat pohjaa kehittämistyölle ja sen taustaideologialle. Aineiston tuloksista tehdyt johtopäätökset ovat erillisessä kappaleessaan.

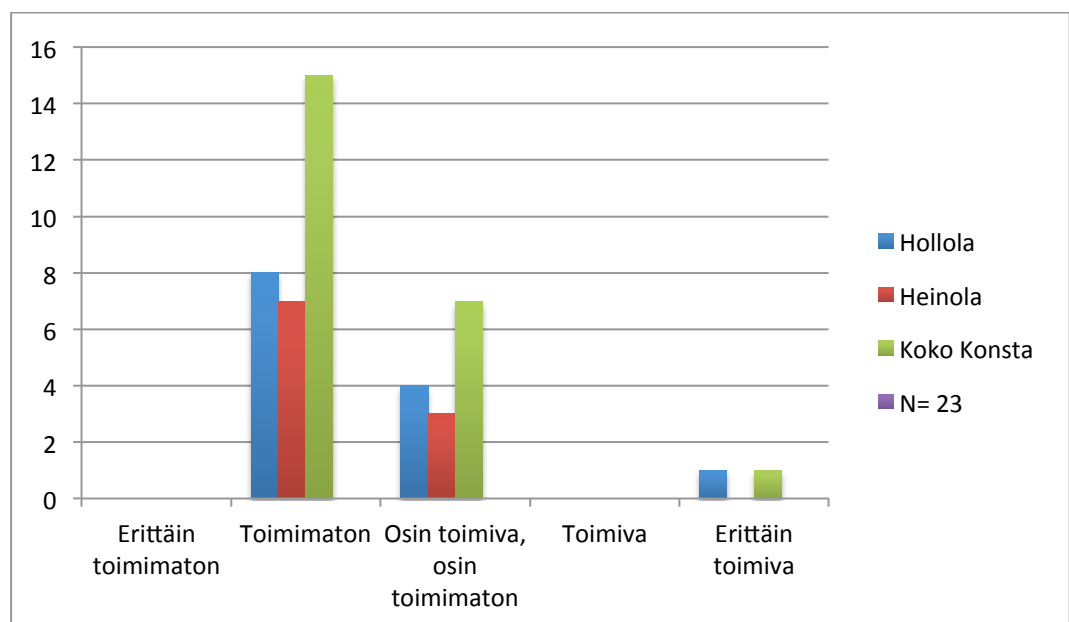
6.5.1 Hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuus oman työn tavoitteellisuuden sekä nuoren kasvun ja kehityksen kannalta

Hollolassa yli puolet kysymykseen vastanneista ohjaajista koki ennen kehitystyötä hoito- ja kasvatussuunnitelman oman työn tavoitteellisuuden kannalta toimimattomaksi, kolmasosa koki sen osin toimimattomaksi, osin toimivaksi ja vain yksi vastaaja koki sen toimivaksi. Tämäkin vastaaja toteaa myöhemmin, ettei ole kuitenkaan työssään vielä käyttänyt hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, vaan on siihen pari kertaa yrittänyt tutustua. Yksi vastaajista jätti vastaamatta, koska ei ole siihen tutustunut. Myös Heinolan vastanneista ohjaajista yli puolet koki hoito- ja kasvatussuunnitelman oman työn tavoitteellisuuden kannalta toimimattomaksi. Lähes kolmasosa koki kuitenkin sen osin toimivaksi, osin toimimattomaksi. Yksi vastaaja koki hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivaksi oman työn tavoitteellisuuden kannalta, vaikkakin piti sitä liian teoreettisena. Yksi vastaaja puolestaan koki hoito- ja kasvatussuunnitelman erittäin toimimattomaksi. Tuloksia tarkasteltiin erotellen vastaukset yksiköittäin Hollolan ja Heinolan osalta, jotta nähdään onko annetuissa vastauksissa oleellisesti eroa yksiköiden välillä. Tämän jälkeen kaikki vastaukset yhdistettiin omaksi pylvääkseen kuvaamaan kokonaiskuvaavaa.

Kuvio 9. Ohjaajien kokemus hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuudesta oman työn tavoitteellisuuden kannalta

Kuten kuviossa 9. On nähtävissä, kaiken kaikkiaan yli puolet ohjaajista koki hoito- ja kasvatussuunnitelman oman työn tavoitteellisuuden kannalta toimimattomaksi. Kolmasosa vastaajista koki hoito- ja kasvatussuunnitelman osin toimivaksi, osin toimimattomaksi ja yhteensä kaksi vastaajaa koki hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivaksi sekä yksi vastaaja erittäin toimimattomaksi oman työn tavoitteellisuuden näkökulmasta.

Kuvio 10. Ohjaajien kokemus hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuudesta nuor-

ren kasvun ja kehityksen kannalta.

Kuviosta 10. nähdään, että Hollolassa kahdeksan kolmestatoista kysymykseen vastanneista ohjaajasta koki ennen kehitystyötä hoito- ja kasvatussuunnitelman toimimattomaksi nuoren kasvun ja kehityksen kannalta ja lähes kolmasosa osittain toimivaksi, osittain toimimattomaksi. Yksi ohjaaja koki hoito- ja kasvatussuunnitelman nuoren kasvun ja kehityksen kannalta erittäin toimivaksi, mutta toteaa kuitenkin myöhemmin vastauksessaan siinä olevan jonkin verran puutteita ja kehitettävää. Heinolassa seitsemän kymmenestä kysymykseen vastanneesta koki hoito- ja kasvatussuunnitelman toimimattomaksi ja loput kolme osin toimivaksi ja osin toimimattomaksi nuoren kasvun ja kehityksen kannalta.

Ennen kehittämistyötä pyydettyä ohjaajia kuvailemaan sen hetkistä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa kaikki annetut vastaukset sekä Hollolassa että Heinolassa keskittyivät hoito- ja kasvatussuunnitelman puutteisiin. Yleisimpiä puutteita Hollolassa koettiin olevan hoito- ja kasvatussuunnitelman epämääräisyys, sekavuus ja monimutkaisuus sekä liian suuret osa-alueet, jonka vuoksi se koettiin sekä hankalaksi täyttää nuoren kanssa ja että siirtää tavoitteet käytäntöön. Positiivisena asiana mainittiin sen hetkessä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa se, että se on monipuolinen, sillä kaikki osa-alueet löytyvät. Niin ikään Heinolassa koettiin hoito- ja kasvatussuunnitelman olevan liian laaja-alainen, monimutkainen ja vaativa. Lisäksi koettiin, että siihen vaaditaan psykologista osaamista, johon henkilökunnalla ei riitä pätevyys. Yhdessä vastauksessa nähtiin, että runko ja ajatus ovat hyvä, mutta se pitäisi saada paremmin mukaan käyttöön ja jokapäiväiseen arkeen.

6.5.2 Hoito- ja kasvatussuunnitelman hyvät ja huonot puolet

Sen hetkessä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa Hollolan ohjaajat näkivät positiivisena sen, että se on perusteellinen ja siitä löytyy kaikki kehityksen kannalta oleelliset osa-alueet. Muita hyviä asioita oli perusidea (muttei toimivuus) sekä se, että se antaa jonkinlaista apua ja pohjaa nuoren loppuraportin tekemiselle sijoituksen päättyessä. Lisäksi koettiin, että suunnitelman täyttämisen avulla päästään

nuoren kanssa keskustelemaan syvällisemmin hänen asioistaan ja viettämään aikaa hänen kanssaan. Heinolassa myös positiivisina asioina nähtiin laaja-alaisuus, perusteellisuus ja se, että sinne saa kirjattua tärkeimpiä nuorta koskevia asioita. Muiksi hyviksi asioiksi nähtiin, että se on Nappulassa (sähköinen asiakastietojärjestelmä), siihen tulee kirjattua ylös nuoren lähtötilannetta, tavoitteita ja menetelmiä, se pohjustaa työskentelyä nuoren kanssa sekä helpottaa loppuraportin tekemistä.

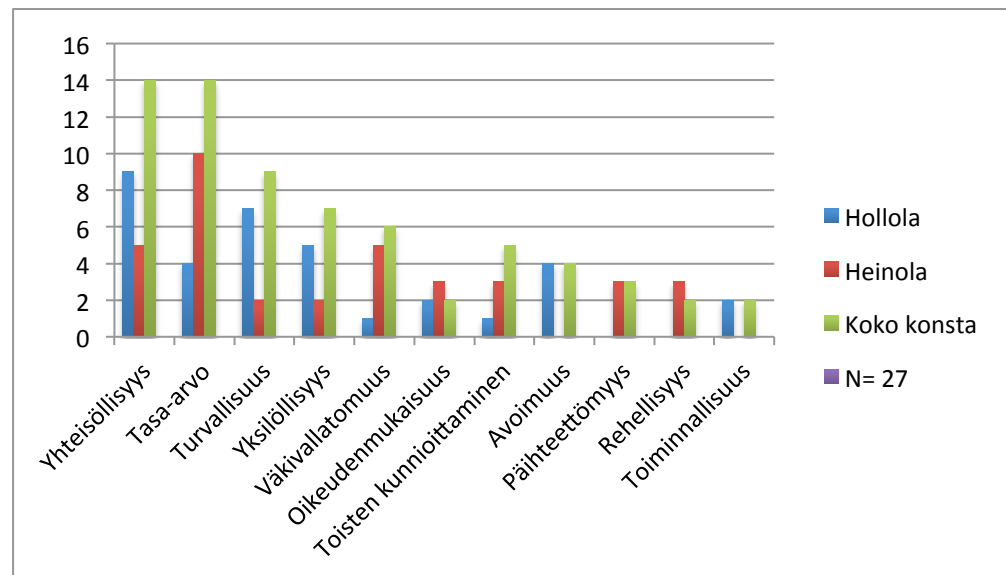
Suurin osa kysymykseen vastanneista Hollolan ohjaajista koki selkeänä kehittämisen tarpeena hoito- ja kasvatussuunnitelman selkiyttämisen ja konkretisoinnin. Heinolassa kaikki vastaajat kokivat selkeäksi kehittämistarpeeksi hoito- ja kasvatussuunnitelman käytännönläheistämisen, selkeyttämisen ja yksinkertaistamisen. Lomakepohjasta haluttiin keveämpi, käytännönläheisempi ja sen käyttöönottoon sekä nuoren sijoituksen aikaiseen tavoitteiden tarkasteluun haluttiin kiinnittää huomiota. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaan toivottiin kirjattavan vain yksi tai kaksi päätavoitetta, joita seurataan tietyin väliajoin. Näin nuoren kehitystä pystyttäisiin paremmin arvioimaan. Yksi vastaaja toivoi lomakepohjan muotoilua siten, että jokainen ohjaaja voisi laatia omanlaisensa hoito- ja kasvatussuunnitelman noudattaen yhteistä linjaa.

Ohjaajat toivoivat kehittämishankkeen myötä saavansa selkeän, käytännönläheisen ja helposti päivitettävän hoito- ja kasvatussuunnitelman; helposti käytettävän ja omaa työtä sekä nuoren kehitystä palvelevan työvälineen. Toiveena oli myös että sekä nuori että hänen vanhempansa ja verkostonsa otetaan entistä paremmin huomioon ja että nuoren kehitys ja sijoituksen kulku tulisi selkeämmin näkyväksi. Yhtenä tärkeänä teemana tuotiin myös esiin se, että hoito- ja kasvatussuunnitelman päivittäminen mahdollistetaan niin yksinkertaisen ja helppokäyttöisyyden lisäksi myös aikaresursoinnin näkökulmasta siten, että sen päivittämiseen varataan entistä suunnitelmallisemmin aikaa. Verrattaessa näitä toiveita tietopohjassa esitettyihin ajatuksiin lastensuojelun arvoperustasta, osallisuudesta sekä yhteisökasvatuksellisista periaatteista, todettakoon, että toiveet eivät ole yhdentekeviä.

6.5.3 Työyhteisön arvot suhteessa omiin arvoihin sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmaan

Kysymyslomakkeessa ohjaajilta kysyttiin erilaisia kysymyksiä arvoista, sillä kuten teoreettisessa viitekehyksessä on tuotu esiin, arvot ovat keskeisessä asemassa sekä yhteisökasvatuksessa että uuden työväliseen kehittämisessä. Tärkeäksi koettiin saada näkyviin miten ohjaajat kokevat suhteen kirjoitettujen ja käyttöarvojen sekä oman arvomaailman välillä ja ottaa havainnot huomioon tämän kehittämishankkeen etenemisessä.

Seuraavalla sivulla olevasta kuviosta 11. On nähtävissä, että Hollolassa viisi selkeästi yleisimmäksi koettua yhteisön arvoa olivat yhteisöllisyys, turvallisuus, yksilöllisyys, tasa-arvo sekä avoimuus. Oikeudenmukaisuuden, välittämisen, toiminnallisuuden, kunnioittamisen, koskemattomuuden sekä jatkuvuuden oli maininnut kunkin joku ohjaajista kaksi kertaa. Muita yksittäisiä mainintoja olivat rajat, inhimillisyys, tavoitteellisuus, luottamus sekä elämään oppiminen.

Kuvio 11. Ohjaajien kokemus yhteisön keskeisistä arvoista.

Heinolassa tasa-arvoisuuden koki yhteisön keskeiseksi arvoksi suurin osa vastaajista. Seuraavaksi yleisimmät arvot olivat yhteisöllisyys ja väkivallattomuus sekä oikeudenmukaisuus, toisten kunnioittaminen ja päihteettömyys. Turvallisuuden, yksilöllisyyden ja koskemattomuuden mainitsi kunkin joku ohjaajista kaksi

kertaa. Yksittäismainintoja saivat lisäksi ihmisarvo, luotettavuus, selkeät rajat, yhteinen linja ja moniammatillisuus.

Kun tarkastellaan kaikkien ohjaajien vastauksia, yhteisöllisyys ja tasa-arvo olivat arvoja, jotka mainittiin kaikista eniten (yli puolissa kaikista vastauksista). Seuraavaksi useimmiten oli mainittu turvallisuus ja yksilöllisyys (kolmasosa vastauksista). Muita, vähintään kolme kertaa mainittuja, arvoja olivat väkivallattomuus, oikeudenmukaisuus, toisten kunnioittaminen, avoimuus, päihteettömyys ja rehellisyys. Toiminnallisuuden oli maininnut kaksi ohjaajaa.

Kysymyslomakkeessa kysyttiin kaksi eri kysymystä arvojen ja omien arvojen suhteesta. Toinen kysymys koski työyhteisön nimettyjä arvoja ja toinen työyhteisön niin sanottuja kirjoittamattomia arvoja eli niitä arvoja, jotka ohjaajat kokivat työyhteisöä käytännössä ohjaan. Kukaan vastaajista ei kokenut ristiriitaa omien arvojen ja yhteisön nimettyjen arvojen välillä. Yhdelle vastaajista oma asema työyhteisössä toi kuitenkin pientä ristiriitaa avoimuuden suhteen. Hollolassa lähes puolet kysymykseen vastanneista koki, ettei omissa ja työyhteisön käytännön arvoiksi kokemissa arvoissa ole ristiriitaa. Puolet vastanneista koki, että jotain pientä ristiriitaa on, mutta ei isoissa linjoissa. Yksi vastaaja totesi ristiriitaa olevan aina jos on iso työyhteisö. Heinolassa puolestaan suurin osa vastanneista koki, ettei omissa ja työyhteisön arvoiksi koetuissa arvoissa ole ristiriitaa. Yksi vastaaja koki, että työyhteisö voisi olla avoimempi ja avara-katseisempi ja yksi vastaaja nosti esiin avoimen keskustelun merkityksen arvoista.

Kahdeksan yhdeksästä Hollolan yksikön vastaajasta koki, etteivät arvot näy suhteessa hoito- ja kasvatussuunnitelmaan lainkaan tai ne näkyvät huonosti. Heinolassa kaksi annetusta kahdeksasta vastauksesta oli tätä mieltä. Heinolan ohjaajien vastauksissa koettiin, että hoito- ja kasvatussuunnitelma keskittyy enemmän yksilölliseen kehitykseen kuin yhteisöllisiin arvoihin. Vastauksissa tuotiin esiin, että arvot tukevat hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ja toimivat peruspilareina kaikelle toiminnalle. Hollolassa yksi vastaajista koki, että siinä näkyy nuoren mielipiteet ja tavoitteet sekä perheen tärkeys. Yli puolissa annetuissa vastauksissa oli maininta vertaisryhmän entistä paremmasta hyödyntämisestä. Nähtiin tärkeänä keskustella ja käydä läpi asioita yhä enemmän koko yhteisön kesken ja hyödyntää vanhempia

ja kokeneempia nuoria ja heidän mielipiteitään sekä näin hyödyntää isovelji/isosisko -ajattelua. Kolmannessaosassa vastauksissa sivuttiin sekä yhteisten että nuorten yksilöllisten asioiden pohtimista yhteisössä. Koettiin, että vertaisryhmällä on suurempi vaikutus kuin ohjaajien antamalla palautteella nuorten toiminnassa ja käytöksen muuttumisessa. Toisaalta vastauksissa tuotiin esiin, että yhteisön on oltava toimiva ja turvallinen ja, että avoimesta keskustelusta yhteisössä on nuoren kannalta hyötyä. Kahdessa vastauksessa myös tuotiin esiin keskustelua nuoren kanssa peilaten hänen käytöstään yhteisön toimivuuteen ja vaikutusta siihen. Yhdessä vastauksessa otettiin esiin ohjaajien ammattitaidon parempi hyödyntäminen ja resursointi, ja yhdessä nuoren perheen kanssa tehtävän yhteistyön tiivistäminen.

6.5.4 Yhteisön hyödyntäminen

Kysymyslomakkeessa kysyttiin ohjaajilta miten yhteisöä voisi heidän mielestään hyödyntää hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa. Kysymyksen asettelu oli huono, sillä vasta vastauksien perusteella huomattiin, että kysymyksen voi ymmärtää kahdella tapaa. Joko niin, että laatimisella tarkoitetaan uuden hoito- ja kasvatussuunnitelman suunnittelua tai valmiin hoito- ja kasvatussuunnitelman täyttämistä nuoren kanssa.

Hollolassa kaikissa annetuissa vastauksissa kuitenkin ohjaajat näkivät, että yhteisöä voisi ja pitäisi hyödyntää hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa. Vastauksissa oli kahden tyyppistä mielipidettä yhteisön hyödyntämisestä; yhteisöä pitäisi hyödyntää niin sanotussa turvallisessa ja pienemmässä ryhmässä, esimerkiksi oman osaston nuorten ja ohjaajien kesken ja osa näki, että koko yhteisö olisi otettava mukaan nuoren tavoitteiden ja kehityksen tarkasteluun. Kahdessa vastauksessa tuotiin esiin, että joitain osa-alueita voisi tuoda koko yhteisön tarkasteltavaksi, mutta ei kaikkia. Yli kolmasosa kysymykseen vastanneita toi esiin, että nuoria pitäisi ottaa mukaan uuden hoito- ja kasvatussuunnitelman suunnitteluvaiheeseen.

Heinolassa kolme vastaajaa oli sitä mieltä, ettei nuoria voi hyödyntää hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa. Yksi vastaajista toi esiin, että on tärkeää selvittää miten nuori ymmärtää ja kokee kasvatussuunnitelman ja onko se nuoren näkökulmasta tarpeeksi selkeä. Parissa vastauksessa toivottiin joko nuorten yhteisön hyödyntämistä tietyissä osa-alueissa tai työyhteisön hyödyntämistä ja riittävän ajan löytymistä tälle. Eräs vastaaja totesi nuorten toimivan toiminnan ja arjen mittarina.

Yli puolissa annetuissa vastauksissa käytettiin yhteisön merkityksen kuvaamiseen sanoja ”suuri”, ”iso” tai ”valtava” merkitys. Kaikissa annetuissa vastauksissa yhteisöllä koettiin olevan selkeää hyötyä tai haittaa nuoren kehityksessä. Yhteisö nähtiin tukevaksi tai hajottavaksi muun muassa mallikäyttäytymisen, toisten huomioon ottamisen, yhteiskunnassa ja yhteisössä toimimisen, itsetunnon kehittymisen, erilaisuuden hyväksymisen, palautteen antamisen sekä kasvatuksellisten tavoitteiden näkökulmasta käsin.

6.6 Teemahaastattelu – Nuoret

Ensimmäisen ohjaajille toteutetun kyselyn jälkeen, toteutettiin viidelle nuorelle teemahaastattelu kesän 2012 aikana. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumuoto, jossa haastattelija valmistele haastattelurungon teemojen varaan etukäteen (Metsämuuronen 2006, 238). Tiedonkeruutavaksi valittiin teemahaastattelu, sillä se koettiin luontevimmaksi tavaksi hankkia tietoa Konstan asiakasnuorilta. Eskola & Vastamäki (2010, 26) toteaaakin, että kun halutaan tietää mitä joku ajattelee jostakin asiasta, kaikkein yksinkertaisinta ja usein tehokkainta on tietenkin kysyä sitä häneltä. Myös nuorille tehtävää kyselylomaketta harkittiin, mutta teemahaastatteluun päädyttiin kuitenkin siitä syystä, että uskottiin Konstaan sillä hetkellä sijoitettujen nuorten olevan helpompi vastata kysymyksiin asiallisesti kasvotusten ja kahden kesken kuin nimettömässä kyselylomakkeessa. Näin pyrittiin vähentämään kehittämishankkeen tulosten vääristymistä. Toisaalta rin-

nalla olisi voinut olla kyselylomake kaikille nuorille, mutta tuolloin koettiin ettei se toisi aihe huomioon ottaen lisäinformaatiota haastatteluihin nähden. Kysely olisi toki voinut tuoda lisää syvyyttä aineistoon ja jälkeinpäin ajateltuna siinä olisi voinut näkyä onnistuessaan nuorten näkemykset homogeenisemmin.

Kyselylomakkeen eduksi olisi lisäksi lukeutunut Likertin asteikon hyödyntämisen hoito- ja kasvatussuunnitelmasta koetun hyödyn mittaamisessa, mutta myös haastattelutilanteessa nuorilta on mahdollista kerätä saman sisällön kaltaista materiaalia sanallisessa muodossa. Teemahaastattelussa yksi kysymys koski numeraalista arvioita nuoren omasta kokemuksesta hoito- ja kasvatussuunnitelmasta hänen oman kasvunsa ja kehityksensä kannalta. Vilkka 2007, 18) toteaa, että määrällisen tutkimuksen eduksi voidaan lukea se, että henkilöä koskeva eri asioiden välinen suhde voidaan nähdä selkeämmin lukujen avulla.

Tuomi & Sarajärvi (2009, 76) kehottaa harkitsemaan valintaa syvä- ja teemahaastattelun välillä. Teemahaastattelun ja syvähaastattelun välistä rajaa voi olla kuitenkin vaikea vetää, koska myös teemahaastattelussa voidaan päästä syvällekin käsiteltäviin teemoihin (Eskola & Vastamäki, 2010, 29 vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Teemahaastatteluun päädyttiin sen vuoksi, ettei aihetta ja kehittämiskohdetta koettu sen luonteiseksi, että se olisi vaatinut syvähaastattelua. Toisaalta päätökseen vaikutti sekä aineiston analysoinnin helpottuminen sekä haastattelijana toimimisen kokemattomuus. Analyysivaihe on työläs, ellei ole teemoja, joihin aineisto liitetään ja näin ollen teemoittelu helpottaa aineiston analysointia (Eskola & Vastamäki 2010, 35, 43; Tuomi & Sarajärvi 2009, 93; Mäkinen 2006, 96). Tuomi & Sarajärvi (2009, 73) lukee haastattelun eduksi lisäksi ennen kaikkea joustavuuden. Haastattelijan on mahdollisuus varmistua siitä, että kysymys on tullut ymmärretyksi ja tarkentaa myös omia käsityksiään vastauksesta.

Konstan toimintayksiköt ovat 24- paikkaisia, joten kaikkia nuoria koskevaa perusjoukkoa ei oltaisi yksilöllisesti voitu haastatella resurssien näkökulmasta. Lisäksi koettiin ettei aikaisempiin kokemuksiin pohjautuen ryhmähaastattelu olisi välttämättä onnistunut kohdejoukkoon nähden. Eskola & Suoranta (2008, 96) huomauttaakin, että ryhmähaastattelussa ryhmällä saattaa olla myönteinen tai kielteinen vaikutus. Tässä tapauksessa kielteisen vaikutuksen riskiä pidettiin suu-

rena. Haastattelijoiden valinnassa pyrittiin käyttämään otantaa. Haastatteluun mukaan otettavat nuoret mietittiin työyhteisön kanssa siten, että mukaan saataisiin mahdollisimman erilaista aineistoa; eripituisia sijoituksia, erilaisista syistä sijoitettuja nuoria, kumpaakin sukupuolta ja niin edelleen. Kaikki näistä nuorista ei kuitenkaan halunneet osallistua haastatteluihin syystä tai toisesta. Haastatteluun osallistui viisi nuorta, joista kolme oli valittu etukäteen ja kaksi muuta sellaista, jotka valittujen lisäksi haastatteluun olivat vapaaehtoisia kysyttäessä asiasta yhteisesti. Haastattelu toteutettiin nuoren itsensä valitsemissa paikassa, heille kerrottiin tarkemmin kehittämishankkeesta sekä aineiston käsittelystä. Haastattelut nauhoitettiin litterointia varten.

Kehittämistyön kannalta nähtiin, että yksi mielenkiintoisimmista näkökulmista tuli juuri nuorilta. Tärkeäksi koettiin saada nuorten näkökulman mukaan osallisuuden periaatteen valossa. Sekä itse kehittämistyö, että sen sisältö eli hoito- ja kasvatussuunnitelma, noudattavat näin ollen samaa periaatetta. Koskettaahan kehittämistyön aikaansaannos juuri nuoria ja heidän elämäänsä. Eronen, Laakso & Pösö (2010, 155) tuovat esiin, että lastensuojelulaitosten tutkiminen tarvitsee toisaalta dokumenttien tutkimista, jonka avulla tehdään päätöksentekoa ja asiakasprosesseja. Tällöin nuori nähdään kuitenkin helposti riskien, ongelmien ja diagnoosien kautta. Lisäksi tarvitaan siis ääntä lapsen kokemuksista omasta elämästään ja osallisuudestaan sekä myös palveluiden käyttäjän näkökulmaa. Nämä asiat tulevat kasvokkain käytyjen keskusteluiden kautta. (Eronen ym. 2010, 155.)

Ennen haastattelua on tärkeää korostaa haastattelun vapaaehtoisuutta ja sitä, että toivotaan rehellisiä mielipiteitä, jotta työvälinettä voidaan aidosti kehittää. Ilman rakentavaa palautetta ja kritiikkiä näin ei käy. Suomessa lainsäädännöllisesti on määritetty lasten osallistumista vain lääketieteelliseen tutkimukseen, mutta muutoin ei ole olemassa virallisia ikärajoja sille, koska lasten osallistumiseen edellytetään vanhempien lupa. Varsinaisia ikärajoja oleellisempia seikkoja ovatkin vapaaehtoisuuden turvaaminen ja nuoren oikeus päättää itse osallistumisestaan. Päätösvallan käyttämisen edellytyksenä on, että nuori kykenee ymmärtämään, mitä tutkimukseen osallistuminen käytännössä tarkoittaa. Haastateltavalle on lisäksi annettava tiedoksi tutkimuksen tekijä, tutkimuksen tarkoitus, luottamukselli-

suus ja yhteistyön vapaaehtoisuus, arvioitu haastattelu-aika sekä perustelut haastateltavaksi valitsemiselle (Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja 2012 ; Eskola & Suoranta 2003, 92–93; Vilkkä 2005, 112.) Alasen (1998) ja Aldersonin (1995) mukaan ihmisoikeuslähtöisen tutkimusetiikan keskeisiä periaatteita ovatkin tutkimukseen osallistuvien henkilöiden vapaaehtoinen ja riittävä tietoon perustuva suostumus osallistua tutkimukseen (Strandell 2005, 32).

Haastattelulupaa nuorilta kysyttäessä, kerrottiin heille ensin minkälaista kehittämishanketta ollaan tekemässä, mihin nuoren haastattelun aineistoa käytetään, miten aineistoa käsitellään ja mitä sille käsittelyn jälkeen tehdään sekä selvennettiin nuorelle hänen anonymiteettisuojansa suhteessa haastatteluun. Ennen haastattelua nuorelle kerrottiin myös, että nuori saa missä tahansa vaiheessa keskeyttää haastattelun ja pyytää aineiston poistamista. Lisäksi nuorelle annettiin mahdollisuuden kysyä aiheesta ennen ja jälkeen haastattelun. Haastattelutilannetta ei koettu henkilökohtaisesti ongelmallisena, koska aihe ei näyttänyt nostattavan haastateltavissa nuorissa voimakkaita tunteita. Toisin sanoen kehittämiskohde ja siihen liittyvät kokemukset eivät olleet kovin arkaluontoisia.

Teemat haastattelun tueksi suunniteltiin teorian ja henkilöstön kyselyaineiston pohjalta. Teemahaastattelussa teema-alueet oli siis etukäteen määritelty, mutta strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuivat. Haastattelijan tehtävänä onkin varmistaa, että etukäteen päätetyt aihealueet käydään haastattelussa läpi. (Eskola & Vastamäki, 2010, 28–29; Hirsjärvi ym., 2009, 208; Eskola & Suoranta, 2003, 86–87). Teemojen järjestys ja laajuus voi vaihdella haastattelusta toiseen ja tämä luo puolistrukturoituun haastatteluun vapautta (Eskola & Vastamäki, 2010, 29; Hirsjärvi ym., 2009, 204; Tuomi & Sarajarvi 2009, 73). Järjestyksen ei kuitenkaan uskottu vaihtuvuusvapaudella olleen tässä aihealueessa kovin suurta merkitystä. Teemojen läpikäyminen kaikissa haastatteluissa sujui luontevasti siinä kysymysjärjestyksessä kuin ne oli paperiin kirjattu. Muutosta haastattelutilanteessa toi se, että kysymystä piti selventää ja selittää joissakin haastatteluissa. Tähän teemahaastattelu antaa väljyytensä puolesta mahdollisuuden.

Syrjälä & Numminen (1988) huomauttavat, että jos kysymys on strukturoimaton, on haastateltavan helppo puhua siitä, mikä on hänelle tärkeää. Haastattelijan tehtävänä olisikin auttaa haastateltavaa paljastamaan omia merkitysperspektiivejään ja samalla kunnioittaa haastateltavan tapaa rajata ja rakentaa vastauksensa. (Eskola & Vastamäki, 2010, 45.) Teemahaastattelukin voi olla muodoltaan niin avoin, että siinä vastaaja pääsee halutessaan puhumaan varsin vapaamuotoisesti, jolloin kerätyn materiaalin voi katsoa edustavan vastaajien puhetta itsessään (Eskola & Suoranta, 2003, 87). Vaikka Vilka (2005, 103) huomauttaakin, että haastattelijan tehtävänä on huolehtia siitä, että keskustelu pysyy annetuissa teemoissa, on haastattelun yhtenä tärkeänä tavoitteena huomata ne teemat, jotka ovat jääneet suunnittelun ulkopuolelle. Haastatteluissa olinkin toivonut tulevan esiin juuri ne asiat, jotka nuori kokee itselle merkityksellisiksi. Haastatteluissa tämän huomasi muun muassa haastatteluiden keston vaihtelevuudesta; haastattelut kestivät kymmenestä minuutista puoleen tuntiin, sillä nuorella oli vapaus kertoa teemoista sen verran kuin halusi. Toki osa vastauksista alkoi rönsyillä jo teeman ulkopuolelle, mutta tämän ei kuitenkaan koettu haittaavan itse haastattelutilannetta. Haastattelijan tehtävä oli palauttaa keskustelu aiheeseen teemaa tarkentavalla kysymyksellä tai lisäkysymyksellä, mikäli keskustelu ei käsitellyt kysytyyn teemaan liittyviä asioita.

6.7 Teemahaastattelusta saadun aineiston käsittely

Sisällön analyysin tehtävänä on tiivistää aineisto järjestämällä ja jäsentämällä se tavalla, jolla sen informaatioarvo kasvaa mutta mitään olennaista ei kuitenkaan menetetä (Eskola 2010, 146). Hirsjärvi ym. (2003, 213-214) huomauttaa, ettei pelkkä tulosten analysointi vielä riitä kertomaan tutkimuksen tuloksia, vaan tuloksista olisi pyrittävä laatimaan synteesejä. Synteetit kokoavat pääseikat yhteen ja kirkastavat vastauksia. Tulkitessaan tuloksia, tutkija pohtii analyysin tuloksia. Myös aineiston analysointivaiheessa selkiytetään ja pohditaan esiin nousevia merkityksiä. (Hirsjärvi ym. 2003, 213–214.) Tulkintojen tekeminen on Eskolan ja Suorannan (2003, 145) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen ongelmallisissa vaihe. Myös tässä kehittämishankkeessa tämä koettiin haastavimmaksi

vaiheeksi. Tuloksia oli helppo teemoitella, yhdistellä ja taulukoida, mutta tulosten pohjalta nähtävien ilmiöiden selittämisessä on suuri vastuu eettisestä näkökulmasta. Kehittämishankkeen eettisyyttä tarkastellaan myöhemmin luvussa 8.3.

Haastatteluiden jälkeen aineisto litteroitiin teemoittelua varten. Litterointi toteutettiin mahdollisimman tarkkaan kirjaamalla jokainen sana, täytesana (öö, hmm, tota noin, niinku sillee) ja pidempi tauko (...). Litteroitua aineistoa kertyi 29 liuskaa. Hirsjäven & Hurmeen (2008, 185) mukaan sanatarkka litterointi parantaa tutkimuksen laatua, koska aineistosta ei jätetä silloin pois mitään. Litteroinnin tarkkuus riippuu itse tutkimustehtävästä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 139-140). Nikander (2010, 433) puolestaan huomauttaa, että litterointia koskevat ratkaisut heijastavat tutkijan teoreettista esiyymmärrystä ja oletuksia tutkittavasta ilmiöstä ja siitä, miten ja millä tasolla sitä on mielekästä lähestyä. Koska litterointi oli kehittämishankkeen vetäjälle uutta, tarkalla litteroinnilla haluttiin varmistaa ettei jouduttu aineiston analysointivaiheessa palaamaan nauhojen kuunteluun. Aineiston käsittelyä varten litteroinnin ei olisi tarvinnut tässä kehittämishankkeessa olla kuitenkaan niin tarkkaa.

Laadullinen aineisto pyritään Hirjärven & Hurmeen (2010, 136) mukaan kuvaamaan sanallisessa muodossa. Tässä kehittämishankkeessa aineistoa pyrittiin selittämään teemoittelua, tyypittelyä sekä taulukointia apuna käyttäen. Lisäksi aineistosta nostettiin esiin mielenkiintoisia huomioita suhteessa teoriaan. Teemoittelulle tyypillistä on, että aineisto paloitellaan osiin ja järjestellään eri teemojen alle. Teemoittelu tarkoittaa, että aineistosta etsitään samaan teemaan kuuluvia näkemyksiä. Siinä on kyse aineiston pilkkomisesta, ryhmittelystä ja jäsentämisestä erilaisten aihepiirien mukaan. Näin teemoja voidaan vertailla keskenään. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 93; Eskola 2010, 146.) Käytännössä tämä tapahtui siten, että litteroitu aineisto tulostettiin paperiversioksi, siitä koodattiin alleviivaamalla ja ympyröimällä samaa aihepiiriä koskevia teemoja eri väreillä. Teemoja listattiin erilliselle paperille ja niistä tehtiin tyypittelyjä sekä taulukoita, jotka esittelään seuraavassa kappaleessa 6.8. Teemoissa pyrittiin huomioimaan yhteys ohjaajien kyselystä saatuun aineistoon sekä teoriasta nousseisiin teemoihin. Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, jolloin on mah-

dollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa (Eskola & Suoranta 2003, 174). Käytännössä teemat muodostuivat teorialähtöisesti, koska myös haastattelun teemat olivat ohjautuneet teoriaa käyttäen. Eskola & Suoranta (2003, 174-175) kuitenkin huomauttavat, että varsin usein kvalitatiivisen aineiston analysointi jää tematisoinnin nimissä tapahtuneeksi sitaattikokoelmaksi. Teemoittelu vaatii siis onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta.

6.8 Haastattelun tulokset

Haastateltujen nuorten sijoituksen kesto oli haastatteluhetkeen mennessä ollut noin puolitoista vuotta. Neljä haastateltavaa oli yhä sijoituksessa ja yksi haastateltava oli jälkihuollon piirissä oleva kotiutunut nuori. Nuorten kertomat sijoituksen syyt olivat hyvin tyypillisiä verrattuna valtakunnallisiin sijoituksen syihin; koulunkäynnin ongelmat, rajattomuus kotona tai edellisessä sijoituspaikassa, päihteidenkäyttö, tulehtuneet välit vanhempiin ja näpistelyt.

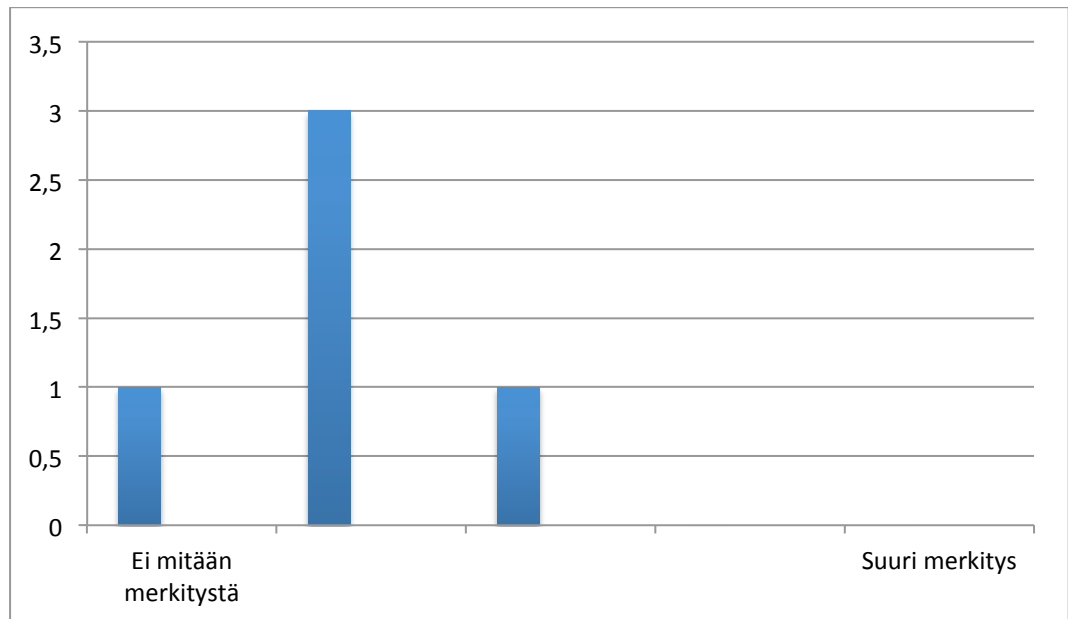
Mmmm.. hoito- ja kasvatust.. ootas mikäs se oli?

(Omaohjaajan) kans me tehtiin, mut mä en muista yhtään, siit on niin kauan nytte.

En mä osaa oikein selittää. Mä jotenki tiiän, mut jotenki taas en.

Kaksi viidestä nuoresta ei alkuun muistanut mikä hoito- ja kasvatussuunnitelma oli. Kaikki nuoret kuvailivat muistavansa (heti tai myöhemmin) täyttäneen sitä omaohjaajan kanssa yhdessä, joko nuoren omassa huoneessa tai toimistossa tietokoneella. Kukaan nuorista ei kuitenkaan tarkkaan muistanut mitä kaikkea kysymykset käsittelivät. Lisäksi nuoret toivat esiin kysymysten olleen joko ”outoja” tai ”vaikeita”. Kolmella nuorella ei ollut käsitystä siitä, miksi hoito- ja kasvatussuunnitelma nuoren kanssa täytetään, kaksi vastasi tarkoituksen liittyvän tavoitteisiin, mutta tarkkaa kuvaa ei heilläkään ollut. Neljän vastaajan mielestä hoito- ja kasvatussuunnitelmasta ei ole ollut mitään hyötyä heidän sijoituksensa kannalta, ja yksi vastaaja koki sen tuovan mieleen silloin tällöin joitain tavoitteita. Erikseen

kysyttäessä, onko hoito- ja kasvatussuunnitelma selkeyttänyt nuorelle hänen sijoituksensa tavoitteita, vain yksi nuori kertoi sen tuoneen motivaatiota kun tiesi mitä tavoitella. Kaksi vastaajista ei muistanut täyttötilanteesta oikein mitään ja kaksi kuvasi täyttämisen olleen epämiellyttävää sen vuoksi, että on joutunut muistelemaan menneitä tapahtumia.

Kuvio 12. Miten toimivaksi nuoret kokivat hoito- ja kasvatussuunnitelman oman sijoituksensa kannalta.

Suullisesti kysyttäessä haastateltavilta hoito- ja kasvatussuunnitelman merkitystä heidän sijoituksensa kannalta, voi huomata kuvioista 12., etteivät nuoret kokeneet sitä kovinkaan merkittäväksi. Yksi nuori antoi asteikolla 1-5 arvosanaksi 1, kolme antoi arvosanaksi 2 ja yksi arvosanaksi 3. Nuori, joka antoi arvosanaksi yksi, toteasi haastattelussa, ettei hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemisestä ole hänelle ollut mielestään mitään hyötyä. Kolmosen antanut perusteli vastaustaan sillä, että välillä tulee arjessa tilanteita, jolloin muistaa mitä hoito- ja kasvatussuunnitelman tekovaiheessa on ohjaajan kanssa keskustellut. Loput kolme nuorta eivät osanneet perustella antamaansa vastausta.

En mä muista, et mitä siihen on laitettu, mut mä muistan nyt, et mitä me ollaan puhuttu mun tavoitteista.

Aikuiset aattelee kummiski asioita eri kantilta ku nuoret, jotka on viel sijoitettu. - - - Vois kysyy nuorilta, et mitä asioita ne pitää tärkeinä.

Se sit riippuu siit nuoresta et mitä se aattelee, meneeks se asia niin vai eikö mee.

Haastatteluissa nuorilla ei ollut selkeää muistikuvaa siitä millainen hoito- ja kasvatussuunnitelma oli tai mitä tavoitteita siihen asetettiin. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että mikäli nuorelle olisi enemmän korostettu hoito- ja kasvatussuunnitelman tärkeyttä tai tavoitteet olisi asetettu konkreettisesti ja selkeästi ja nuori olisi ollut niihin osallisena, olisi nuori saattanut kokea sen hyvinkin merkitykselliseksi. Yksi nuori harmitteli, ettei hoito- ja kasvatussuunnitelmaa korostettu tarpeeksi, koska on tajunnut vasta myöhemmin, että se olisi voinut auttaa jo aikaisemmin hahmottamaan omaa tilannetta ja tavoitteita. Nuorten toiveet hoito- ja kasvatussuunnitelman muuttamisesta liittyivät sen selkeyteen ja sisältöihin. Haastatteluissa tuli lisäksi esiin ajatus siitä, että mikäli nuori ei pidä asetettua tavoitetta tärkeänä, ei siitä ole hyötyä muutoksen kannalta. Osa haastateltavista koki aikuisen tavoitteet erilaisiksi kuin nuoren tavoitteet, vaikka toivat esiin ymmärtävänsä miksi jokin aikuisen esiin nostama asia olisikin tärkeä.

Ku en mä usko et mikään asia pystyy selvii sillee, et on sulla minkävaanlaisia ongelmia, ku niille on aina joku selitys sieltä taustasta, et mitä on ollu, ja siihen panauduttais enemmän. --- Tärkee et puhuis niitä koska se kummiski siellä on yleensä jotain asioita mikä on johtanu siihen tilanteeseen et joutuu laitokseen.

Se oli vähän epämiellyttävää puhuu. Piti muistella niitä vanhoi juttui.

Sillon niinku ei oikein jaksanu ainakaan mieltii menneitä ja kyl mä oon vahvistun ni nyt pystyis ehkä paremmin tekee sitä.

Eräs nuorista koki, että menneisyyttä ei tarpeeksi sijoituksen aikana pureta ja koki tämän asiaksi, jota voisi käsitellä myös hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisvaiheessa. Nuoren kokemuksen mukaan menneet tapahtumat painavat sijoituspaikassa monia nuoria, ja vaikka niistä asioista on vaikea puhua, ei niistä pääse kunnolla yli ennen niiden käsittelyä. Osa nuorista toikin esiin, että juuri hoito- ja kas-

vatussuunnitelman täyttämässä huonolta tuntui vanhojen asioiden muistelu. Esiin tuotiin menneen purkamisen oikeaa ajankohtaa, joka ei välttämättä olisi juuri sijoituksen alussa tai ensimmäisen hoito- ja kasvatussuunnitelman tekovaiheessa.

Ei se mun mielestä ainakaan kuulu kellekään muulle, et jos ei haluu ite kertoa. Se on kaikkien oma asia. --- Saattaa olla sillee et se (asioiden puhuminen yhteisöllisesti) voiski ehkä auttaa joskus, mut sitte en mä tiä jostain jotkust voi aatella paha.

Ohjaajat ei oo siinä ku yhen murto-osan päivästä meidän seurassa sillee te näkee oikeesti mitä siel niinku arkielämässä on, et ku ollaan. Ois mun mielestä hyvä, et nuoretki sais asiallisesti vaikuttaa siihen, koska sit se niinku ois semmosta laajempi se tieto tai se, et mitä siel niinku tapahtuu.

Yhteisön hyödyntämistä käsittelevässä keskustelussa nuoret korostivat vahvasti nuoren lupaa ja halua asioiden käsittelemistä yhteisöllisesti. Neljä viidestä toi esiin, että nuoret kokevat asiat yksilöllisesti ja eivät halua asioiden puhumisen yhteisössä olevan automaattinen käytäntö. Kolme nuorta kuitenkin toi esiin, että siitä voi olla hyötyäkin. Yksi nuori toivoi, että yhteisössä annettaisiin palautetta nuorten tekemisistä, jotta nuori saisi paremman kuvan omasta tilanteestaan ja pystyisi niin sanotusti ajan tasalla. Neljä nuorta oli sitä mieltä, että yhteisö vaikuttaa ylipäätään nuoriin tai on vaikuttanut häneen itseensä jonkin verran ja positiivinen muutos on osaksi juuri yhteisön tuen ansiota. Vastauksissa tuli esiin yhteisön vaikuttaneen positiivisesti esimerkiksi itsevarmuuden kasvamisessa ja kolme nuorta toi jossain kohtaa haastattelua esiin kauemmin sijoituksessa olevien ”vanhojen” nuorten vaikuttavan paljon siihen millainen yhteisö on ja miten se tukee uusia nuoria. Haastatteluissa tuotiin myös esiin sitä, että jos yhteisössä hölmöilläään, niin siihen saattaa lähteä helposti itse mukaan. Yksi nuori koki, ettei yhteisöllä ole ollut häneen mitään merkitystä ja piti nuoria epäluotettavina. Teoriaohjautuvan teemasisällön ohi noussut teema oli nuorten toive ohjaajien tiiviimmästä läsnäolosta, joka tuli jollain tasolla esiin kolmessa haastattelussa joko nuoren itsensä tai koko yhteisön hyvinvoinnin kannalta.

Yksilöllinen vai yhteisöllinen, ni tämmönen yhteisöllinen, et ku on niin paljon nuoria, niin sosiaaliset taidot kehittyä ja sitte alkaa osaa puolustaa itteensä.

Hyötyy vois olla sillee, että se pääsis keskusteleen omista asioista toisten samankaltasten ihmisten kanssa periaattees ja sit siinä pystyis jakaa niitä omii kokemuksi. Mut sitte huono puoli, et kaikki ei välttämättä pysty siihen, kaikki ei oo niin sosiaalisia ja sitte niitä alkaa ahdistaa ne tilanteet vaan.

Käytöstavat. --- Täällä tavallaan valmistellaan meitä oikeaa elämää varten ni ei siellä pärjää jos sä haukut siellä kassalla sitä kassatätiä ja haet työpaikkaa ja kiroilet koko ajan ni ei siit oo hyötyy.

Myös sitä turvallisuutta aikuiset korostaa, mut kyl mä vähän ihmettelen et jos ohjaajaa vedetään turpaan et siit ei nosteta ihan suoraan mitään rikossyytettä.

Se, mitä arvoja nuoren mielestä Konstassa korostetaan, oli jäänyt nuorille melko epäselväksi. Toisaalta periaatteen ja käytännön tasolla niissä koettiin olevan ristiriitaa ohjaajien toimien osalta. Kysyttäessä kokivatko nuoret, että yhteisöllisyys on Konstassa arvo, olivat nuoret kuitenkin tätä mieltä. Kaksi nuorta kritisoi yhteisöllisyyden korostamiseta ja toivat esiin, että nuoria pitäisi huomioida yksilöllisemmin. Toisaalta tuotiin esiin, että yhteisön avulla saadaan vertaistukea ja nuoret pystyvät realistisemmin arvioimaan toisiaan, koska ovat tiiviimmin toistensa seurassa kuin ohjaajat. Yksi haastateltava ehdotti, että jokaiselle nuorelle voisi olla erilaiset säännöt hänen henkilökohtaisen tilanteensa mukaan. Samalla hän näki ehdotuksessaan käytännössä toteuttamisen vaikeuden.

En mä oikein tiää näistä Konstan nuorista, et voi olla et vois olla jotain hyvää mut vois olla jotain vaarojakin. --- Täällä on sillee niinku aika huono toi yhteishenki tai niinku täällä on aika kaksnaamasii ihmisii.

Sillon me vaan kirjoitettiin ne niinku mun mielipiteitten perusteella se hoito- ja kasvatussuunnitelma, enkä mä siinä nyt kaikkii asioita ees sanonu.

Haastatteluissa yksi esille noussu teema oli myös luottamus nuorten ja aikuisten kesken. Yksi nuori koki yhteisön todella epäluotettavaksi toisten nuorten osalta ja muutamassa haastattelussa tuli viitteitä luottamuspulasta nuorten ja aikuisten välillä; tuotiin esiin ettei aikuisille kerrottu kaikkea eikä aikuiset olleet ajan tasalla nuorten todellisesta tilanteesta. Yhteisökasvatuskellisessa ajattelussa juuri luotta-

mus on yhteisön toimivuuden ja tätä kautta yksilön hyvinvoinnin kannalta tärkeää.

Haastatteluiden aineistosta voidaan nostaa seuraavia huomioita:

- Sijoituksen syiden perusteella haastatellut nuoret voivat kuvata tyypillistä lastensuojelun asiakasnuorta.
- Hoito- ja kasvatussuunnitelma ei ollut nuoren kannalta merkityksellinen, koska nuoret eivät muistaneet sen käyttöä tai maininneet sen teosta olleen merkitystä. Mikäli hoito- ja kasvatussuunnitelmaa olisi tuotu enemmän esiin, olisi nuori voinut kokea sen merkityksellisemmäksi ja tavoitteet olisivat tulleet selkeämmin esiin.
- Nuori voi kokea erilaiset tavoitteet tärkeäksi kuin aikuinen, joten on tärkeää, ettei aikuisen arvioinnilla tai mielipiteellä sivuuteta nuoren omaa näkemystä ja ääntä. Asetettu tavoite ei ole merkityksellinen ellei nuori itse ole asiasta samaa mieltä.
- Nuoren mielipide on huomioitava myös asioiden yhteisöllisessä käsittelyssä. Nuoret kokivat yhteisöllä olevan merkittävä vaikutus nuoreen, mutta eivät kuitenkaan kokeneet mielekkääksi henkilökohtaisten asioiden läpi käymistä koko yhteisön kesken ilman nuoren omaa lupaa.
- Tämän huomion valossa onkin syytä pohtia, miten yhteisöä käytetään metodina siten, että nuori kokee että saa yhteisöstä tukea, mutta yksityisasiaita kunnioitetaan eikä salassapitovelvollisuutta rikota.
- Aikuisen tiivis läsnäolo luo nuorelle turvaa ja yhteisölle hyvinvointia.
- Arvokeskustelulla on sijaa, koska nuorten oli vaikea nimetä yhteisössä käytettäviä arvoja ja toisaalta kokivat jossain määrin ristiriitaa ilmoitettujen ja toteutuvien arvojen kesken.
- Luottamus yhteisössä on merkityksellinen tavoitteiden asettelussa ja nuoren hyvinvoinnissa ja sitä olisi lisättävä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sekä henkilökunnan kyselyn aineistosta että nuorten teemahaastattelusta yhdeksi keskeiseksi teemaksi nousi se, ettei hoito- ja kasvatussuunnitelmaa pidetty ennen kehittämistyötä tarkoituksenmukaisena. Ohjaajat näkivät, ettei se tue työn tavoitteellisuutta eikä tue nuorten kasvua ja kehitystä. Nuorilla ei ollut käsitystä miksi hoito- ja kasvatussuunnitelmaa käytetään, eivätkä he kunnolla edes muistaneet mitä se sisälsi. Sekä henkilökunnan että nuorten mielestä lomakkeen sisältö oli vaikea ja kysymykset vaikeaselkoisia. Henkilökunnan ja nuorten antamat numeroarviot hoito- ja kasvatussuunnitelman käytöstä nuoren sijoituksen tavoitteellisuuden kannalta olivat yhteneviä; molemmissa se koettiin toimimattomaksi. Tätä voidaan pitää yhtenä tärkeänä perusteluna sille, miksi kehittämistyötä tarvittiin. Yhtenä keskeisenä johtopäätöksenä voidaan pitää, että hoito- ja kasvatussuunnitelma ei palvellut nuorten osallisuutta, sijoituksen tavoitteellisuutta, identiteetin kasvua eikä vastannut periaatteiltaan toimintatapana käytettävää yhteisökasvatusta.

Toisena teemana nousi esille se, jota kehittämishankkeessa pidettiin tärkeänä uuden työvälineen luomisessa eli se, millainen työkalu palvelisi edellä mainittuja asioita. Uudesta hoito- ja kasvatussuunnitelmasta toivottiin:

- Perusteellinen
- Selkeä ja konkreettinen
- Helppokäyttöinen
- Yhteisöllinen
- Yksilöllinen

Vastaajat toivoivat uudesta kasvatussuunnitelmasta sellaista, että se ottaa entisen hoito- ja kasvatussuunnitelman tapaan huomioon nuoren kehityksen laaja-alaisesti, mutta että sen sisältö on kuitenkin konkreettinen ja helposti ymmärrettävä. Nuoren sijoitukselle toivottiin selkeitä tavoitteita ja hoito- ja kasvatussuunnitelman haluttiin olla tukena tässä. Sama näkökulma tuli esiin molemmista aineistoista. Samalla hoito- ja kasvatussuunnitelma selkeyttäisi myös työskentelyä nuoren kanssa. Ennen kaikkea raskaskäyttöisen työvälineen tilalle toivottiin lomaketta, jota olisi helppo laatia ja päivittää.

Nuorilta saadussa aineistossa tuli esiin, että nuori ajattelee aikuisen ajattelevan hänen tavoitteistaan eri tavalla kuin hän itse. Koska nuorille oli jäänyt epäselväksi hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttö ja he kokivat ettei siitä ole ollut heidän kasvun ja kehityksen kannalta hyötyä, voidaan myös olettaa ettei se ole ollut osallisuuden näkökulmasta toimiva työväline. On tärkeää, että nuori saa itse osallistua aktiivisesti hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimiseen ja nuoren ääntä ei vaienneta aikuisen arvioinnilla. Nuoren arvioinnille on annettava vähintään yhtä suuri painoarvo. Koska hoito- ja kasvatussuunnitelman yhtenä tarkoituksena on edistää nuoren osallisuutta, voidaan karkeasti ajateltuna osallisuutta edistää vain silloin kun se on toimiva ja nuoren ääni saa ansaitsemansa painoarvon.

Henkilökunnan ja nuorten vastauksissa ristiriitaa toi vastaukset yhteisön käyttämisestä nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa. Suurin osa henkilökunnasta oli sitä mieltä, että yhteisöä olisi hyvä käyttää apuna kun taas suurin osa nuorista toi esiin, ettei halua yhteisön käyttämisen olevan käytäntö. Nuorten vastauksen perusteella onkin syytä pohtia millä tavalla yhteisökasvatusta Konstassa on käytetty tai pitäisi käyttää ja kehittää, jos nuoret suhtautuvat yhteisön käyttöön kielteisesti. Huomioitavaa on myös se, että kaikki aikuisetkaan eivät pitäneet yhteisön mukaan ottoa mahdollisena. Tämä huomio on ristiriidassa yhteisöhoidon peruseriaatteen, jossa koko henkilökunnan pitäisi olla täysin sitoutunut yhteisökasvatuksen käyttöön ja periaatteisiin.

Yhteinen huomio henkilökunnan ja nuorten vastauksille oli se, että käytännön arjessa yhteisöllä nähtiin olevan merkitystä nuoren kehityksessä. Tämä havainto tukee teoriaa. Johtopäätöksenä voidaan pitää sitä, että yhteisöllisyydessä on vielä paljon kehitettävää, mutta toisaalta sitä, että yhteisö koettiin tärkeäksi osaksi yksilön kehittymistä, jolloin kehittymiselle voidaan ajatella olevan hyvät edellytykset.

Kaikkien ohjaajien vastauksissa heidän keskeisiksi kokemikseen arvoiksi yhteisössä nousivat yhteisöllisyys, tasa-arvo, turvallisuus ja yksilöllisyys. Hollolassa näiden lisäksi tasa-arvo ja avoimuus sekä Heinolassa väkivallattomuus, oikeudenmukaisuus ja toisten kunnioittaminen nousivat esiin eniten mainittuina arvoina. Yllättävää oli se, että vastaajat luettelivat joko kokonaan tai osittain eri arvot kuin organisaation ilmoittamat arvot, jotka ovat turvallisuus, avoimuus, yksilöllisyys, yhteisöllisyys, toiminnallisuus, elämyksellisyys ja jatkuvuus. Yhteisöllisyys, yksilöllisyys, turvallisuus sekä tasa-arvo kuitenkin olivat samat sekä yleisimmiksi mainituissa arvoissa että organisaation virallisissa arvoissa. Elämyksellisyttä tai jatkuvuutta ei puolestaan maininnut vastaajista kukaan, vaikka ne luokituvat organisaation virallisiin arvoihin. Huomattavaa on myös se, että toimipisteiden välillä yhteisön arvoiksi koetuissa arvoissa oli suuria eroja. Esimerkiksi Hollolassa eniten vastauksia saaneet yhteisöllisyys, yksilöllisyys sekä turvallisuus eivät saaneet Hollolassa kuin pienen osan mainintoja kun taas puolestaan Heinolassa vahvasti lueteltu tasa-arvo oli alle puolet mainintoja Heinolaan verrattuna. Tuloksissa tuli myös esille, että arvojen suhde hoito- ja kasvatussuunnitelmaan on jäänyt häilyväksi. Lisäksi suuret erot yksiköiden välillä herättävät pohtimaan, miksi arvot koetaan näin erilaisiksi ja olisiko arvot luotava yhteisönä yhteisökasvatuksellisesta näkökulmasta käsin yhteisönä pohtien. Näin jokaiselle yhteisön jäsenelle yhteisön julkiset arvot olisivat selkeät.

Ensisijaisena tavoitteena arvoja käsittelevälle aineistolle oli selvittää, mitkä arvot ovat ohjaajien kokemia arvoja yhteisössä ja ottaa nämä arvot huomioon kehitettävässä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa. Johtopäätöksenä arvoja käsittelevälle aineistolle voidaan pitää sitä, että yhteisössä ei ollut yhteistä käsitystä mitkä ovat organisaation keskeiset arvot. Koska vastaajat eivät kokeneet ristiriitaa kokemisensa arvoissa ja omissa henkilökohtaisissa arvoissa, voidaan olettaa että arvokeskustelulla voisi olla hyvät edellytykset ja se olisi tarpeellista.

Nuorilta saadusta aineistosta voidaan tehdä johtopäätös, ettei nuorille ollut selvää mitkä yhteisön arvot olivat tai niiden toteutumisessa nähtiin ristiriitaa. Yhteisöllisi-

syyden merkitys nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta kuitenkin nousi esiin aineistojen synteessä. Tämä havainto tukee teoriaa, jossa yhteisö pidetään merkittävänä nuoren identiteetin rakentumisessa. Yhteisökasvatuksesta näkökulmasta voidaan kysyä, voiko nuori luottaa aikuisiin jos kokee heidän sanomissaan ja käytöksessään ristiriitaa? Nuorten aineistosta esille nousi myös luottamuspula nuorten kesken sekä nuorten ja aikuisien välillä. Teoreettisesta näkökulmasta käsin luottamus on yksi yhteisökasvatuksen peruspilareista. Toimiakseen yhteisön olisi mietittävä, miten luottamussuhteita voitaisiin parantaa.

8 KEHITTÄMINEN

Hankkeen varsinainen kehittäminen syntyi lähtökohtien tutkimisen jälkeen työryhmän avustuksella. Koko yhteisö oli kuitenkin osaltaan vaikuttamassa prosessiin. Hoka:n suunnittelu lähti liikkeelle jo ideointivaiheessa, mutta vasta aineiston käsittelyn jälkeen varsinaisesti siihen perehdyttiin vasta työryhmän kanssa. Työryhmän palaverissa tuloksia käytiin läpi, pohdittiin millä tavoin aineistosta nousseet asiat saadaan otettua huomioon multidimensionaalisessa hoito- ja kasvatussuunnitelmassa ja miten lomakkeita käytännössä käytetään. Tärkeää oli saada sisällytettyä helppokäyttöisyyden lisäksi seuraavat teemat: nuoren osallisuus, arvot sekä yhteisön hyödyntäminen nuoren identiteetin tukemisessa.

Suunnittelutyössä hyödynnettiin tutkimusaineistosta nousseita teemoja ja pohdittiin seuraavia kysymyksiä:

- Miten arvot tulisi näkyä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa?
- Miten yhteisöä voi hyödyntää laatimisessa?
- Miten tehdä lomakkeesta selkeä ja käyttäjäystävällinen sekä henkilökunnalle että nuorelle?
- Mitä teemoja arvioinnissa on hyvä olla?
- Miten arviointi pidetään jatkuvana?
- Millaiset käyttöohjeet lomakkeiden käytölle tehdään?

Palaverissa keskusteluaiheena oli yhteisön ja työvälineen arvot. Yhteisenä toiveena koettiin arvokeskustelua koko talon sisällä, koska arvot olivat jonkin verran eroavaisia yksiköiden välillä. Kaikki luetellut arvot koettiin kuitenkin tärkeiksi. Yleisimmin luetellut arvot katsottiin tärkeäksi hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttöönotossa. Keskustelussa kävi ilmi, että kaikki henkilökunnan eniten nimeämät arvot tulevat näkymään hoito- ja kasvatussuunnitelmassa jollain tasolla.

Yhteisöllisyys näkyy siten, että laatimiseen otetaan mukaan nuori, omaohjaaja sekä vanhemmat ja arvioita tarkastellaan nuoren lähiverkoston kanssa. Myös yhteisön hyödyntäminen arvioinnissa ja siitä heränneessä keskustelussa on mahdollista arvioinnin tuloksena laadittujen tavoitteiden osalta. Koska pyrkimyksenä on nuoren tukeminen yhteisön avulla, myös yhteisön on hyvä jollain tasolla tietää, rikkomatta vaitiolovelvollisuutta, mikä nuoren tavoite sijoitukselle on. Kes-

kustelu vaatii kuitenkin yhteisön tilan tarkastelua; onko keskustelu mahdollista koko yhteisön vai vain pienryhmien, kuten oman osaston, kesken. Tasa-arvo hoito- ja kasvatussuunnitelmassa näkyy siten, että nuoren arvioinnilla on yhtä suuri painoarvo kuin aikuisen, eikä kumpikaan sulje toisen arvioita pois. Pyrkimyksenä ei ole arviointien summaaminen yhdeksi totuudeksi vaan erilaisten huomioiden tekeminen niiden pohjalta. Turvallisuus näkyy puolestaan siten, että nuorelle annetaan lupa tuoda näkemyksiään esiin ilman, että niitä leimataan vääriksi. Pyrkimyksenä on luoda niin turvallinen vuorovaikutussuhde ja yhteisö, että nuoren on turvallista olla oma itsensä ja kehittyä siinä. Yksilöllisyys tulee esiin siinä, että jokaisella nuorella on omanlaisensa tavoitteet ja näihin tavoitteisiin pyritään yksilöllisillä menetelmillä. Vaikka menetelmänä voidaan käyttää yhteisöllisyyttä, ei nämä kaksi asiaa sulje toisiaan pois. Paasion (2006, 93-95) mukaan arviointi on toimintaa, jossa tosiasiat ja arvot yhdistyvät. Arvoasetelma muodostuu yksilöiden ja ryhmien elämän mielekkyyttä ja tarkoitusta jäsentävistä merkitysrakenteista. Monidimensionaalisessa hoito- ja kasvatussuunnitelmassa arvopohja perustuu viime kädessä lastensuojelutyön keskeiselle arvopohjalle. Siinä esimerkiksi oletetaan, että epäsosiaalisiksi käytösmalleiksi määritelty toiminta ei tuota yhtä mielekästä elämää kuin yhteiskunnassa pärjäämiseksi määritelty elämä. Arvopohjassa korostuu vahvasti tämän kehittämishankkeen keskeisenä teemana ollut osallisuus.

Ensimmäisessä palaverissa Heinolassa (Liite 3) työntekijöiden kanssa käytiin läpi saatuja tuloksia, keskusteltiin niistä ja heiteltiin ajatuksia ilmaan, minkälainen työväline vastaisi aineistosta nousseita tarpeita ja miten prosessissa edetään. Hollolassa pidettävässä palaverissa käytiin läpi edellisen palaverin ajatuksia ja sovittiin tehtävien jaosta. Päätös tehdä multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma oli jo tehty kevään 2011 koulutuspäivässä työyhteisössä, mutta teoriaan tutustumisen ja aineiston keruun tarkoituksena oli pohtia myös sitä, olisiko multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma juuri Konstaan sopiva työväline. Työryhmässä syntyneen keskustelun ja aineiston valossa multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma nähtiin työvälineeksi, jonka avulla voitaisiin saavuttaa tämän kehittämishankkeen tuotoksena syntyneelle työvälineelle asetetut tarkoitukset.

Palavereissa suunniteltiin arviointilomakkeiston sisältöä ja sen käyttöönottoa. Tarkoituksena oli selkiinnyttää nuoren sijoituksen aikaisia tavoitteita, joten oli selvää, että tavoitteiden kirjaaminen ja niiden suunnittelun ohjeistus sisältyi arviointiin. Lisäksi pohdittiin onko lomakkeen sisältämät aihe-alueet kaikille nuorille samat vai yksilölliset. Tärkeänä nähtiin yksilöllisyys, mutta samalla pohdittiin työvälineen käytön selkeyttä. Mikäli osa-alueet olisivat kaikille yksilölliset, tulisi työvälineen käytöstä sekavaa. Myös nuoren kannalta tärkeäksi nähtiin, että arviointiosuus ei sisällä vain ongelmallisia alueita, vaan samalla nuorelle tulee näkyväksi ne osa-alueet, joissa hän on edistyneempi. Kuten jo aikaisemmin teoriassa pohdittiin, osallisuuden näkökulmasta olisi ollut lisäksi vaikea tietää kuka valitsee osa-alueet; kenen tehtävä on nimetä juuri tietyt osa-alueet nuoren haasteiksi.

Palavereissa sovittiin aikataulusta ja tehtävien jaosta. Heinolan ohjaajien tehtäväksi jäi paneutua uudelleen Kari Murron Muutoksen ulottuvuudet –mittariin ja Hollolan ohjaajan ja kehittämishankkeen vetäjän tehtäväksi tutustua Kresselin & De Leonin (1997) lomakkeisiin niiden hyödyntämisen näkökulmasta. Palavereissa suunniteltiin lisäksi alustavasti käyttöohjeet lomakkeille ja aikataulu niiden täyttölle.

Lomakkeista tarkasteltiin niitä kohtia, joita voisi hyödyntää multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa; mitkä kysymykset ovat aiheellisia ja käyttökelpoisia kohdeorganisaatiolle, mitä kysymyksiä voisi muokata käyttöönotettavaksi, mitä kysymyksiä on syytä lisätä ja mitä poistetaan ja mitkä kehityksen osa-alueet lomakkeeseen suunnitellaan. Aikaa lomakkeiden tarkastelulle ja sähköpostikeskustelulle oli kuusi viikkoa ja lopullisen lomakkeen kehittämiseksi tämän jälkeen noin kuukausi.

Sähköpostikeskustelun välityksellä käytiin läpi kunkin työryhmän jäsenen ajatuksia lomakkeista; mitä niistä voidaan hyödyntää meidän käyttöön. Myös multidimensionaalisolle hoito- ja kasvatussuunnitelmalle kehitettiin nimi HoKa, joka koettiin selkeäksi ja ytimekkääksi nimeksi lomakkeistolle. Kehittämishankkeen vetäjän tehtävänä oli koota ajatukset yhteen ja muokata käyttöön otettava lomakkeisto. Muokkaamisen eri vaiheissa lomake lähetettiin sähköpostin välityksellä työryh-

män jäsenille, ja kommenttien ja ehdotusten pohjalta lomakkeistoa muokattiin edelleen. Valmiit lomakepohjat lähetettiin vielä toiminnanjohtajalle, jälkihuolto- ja perhetyö vastaavalle, markkinointi- ja viestintävastaavalle sekä Hollolan ja Heinolan kodin kasvatusvastaaville kommentoitavaksi. Näin kehittämiseen osallistettiin organisaation vastuuhenkilöitä ja saatiin heidän näkemyksiään lomakeistoon. Heidän kanssaan käydyn sähköpostikeskustelun jälkeen lomakepohja saatettiin lopulliseen muotoonsa ja lähetettiin käyttöönnettäväksi.

Taulukko 2. Yhteisö osana kehittämishanketta.

YHTEISÖ		
1	Kaikki ohjaajat 5 nuorta	Aineisto
2	Kehittämistyöryhmä (4 ohjaajaa)	Lomakkeiden kehittäminen
3	Vastaavat	Palaute

Kehittämishankkeessa kaikkia yhteisön ryhmien edustajia käytettiin jollain tasolla kehittämishankkeen etenemisessä osallisina, kuten taulukossa 2. on kuvattu. Tarkoitus oli saada palautetta ja huomioita monesta eri näkökulmasta. Ensimmäisessä vaiheessa kasvatustyöhön osallistuvalla henkilökunnalle tehtiin kysely, jolla tavoitettiin noin 90 prosenttia perusjoukosta. Kyselyn avulla saatiin kartoitusta lähtötilanteesta, mutta tarkoituksena oli myös saada ideoita ja ajatuksia kehittämistyöhön. Nuorten näkökulmaa kartoitettiin haastatteluiden avulla. Kehittämistyöryhmän jäsenten tehtävänä oli paneutua paremmin lomakkeen kehittämiseen ja vastaavilta haluttiin kehittämistyöhön palautetta eri näkökulmista; markkinointiin liittyvien, käytäntöön liittyvien ja kasvatuksellisten huomioiden valossa.

Kehittämishankkeen jatkuvuuden näkökulmasta kehittämistyöryhmässä suunniteltiin lisäksi lomakkeen kehittämiseen liittyvät ohjeet. Lomakepohjaan kohdeorganisaatiolla on täydet muokkaamisoikeudet. Yhteisöllisestä ja osallistavasta näkökulmasta, jokaisella työyhteisön jäsenellä on vastuu multidimensionaalisen

hoito- ja kasvatussuunnitelman epäkohtien esille nostamisessa. Kasvatusvastaavan tehtävänä on tarttua kommentteihin ja ohjata työyhteisöä keskustelussa työvälineen muokkaamiseksi ja tämän jälkeen tehdä muutos lomakkeeseen yhteistyössä markkinointi- ja tiedotusvastaavan kanssa. Tehtävien jaolla haluttiin varmistaa, että kehittäminen ei jää leijuvaksi tilaksi ja kukaan ei tiedä, miten ja mitä asialle tehdään kun lomakkeistossa huomataan epäkohtia. HoKa lähetettiin käyttöön otettavaksi Konstan johdon toivomuksen mukaisesti lokakuussa. Kehittämishankkeen prosessin raporttiin kirjattava osuus päättyi tähän. HoKan käyttöönoton kuvaamista varten laitettiin kuitenkin sähköpostin välityksellä kyselyä työryhmän jäsenille sekä vastuuhenkilöille, mitä HoKa:lle on lokakuun jälkeen tehty. Vastauksia saatiin Hollolan kodin kasvatusvastaavalta sekä hänen sijaiseltaan ja Heinolasta kahdelta suunnittelutyöryhmän jäseneltä.

Vastausten mukaan Hollolan yksikössä HoKa oli tulostettu lokakuussa henkilökunnalle tutustumista varten. Lisäksi HoKaan oli tutustuttu Kodin tiimin kokouksessa. Marraskuussa henkilökunnan kokouksessa henkilökunnalle oli esitelty miten HoKa otetaan yhdessä käyttöön. Henkilökunnalle oli annettu ohjeeksi tutustua HoKaan ja osa työntekijöistä olikin kokeillut lomakkeen täyttöä nuoren kanssa. Kokeilut ja ajatukset mahdollista muokkaamista varten otettiin Hollolassa työstettäväksi tammikuussa kodin suunnittelupäivässä. Tavoitteena on, että hoito- ja kasvatussuunnitelma on päivitetty kaikkien nuorten osalta maaliskuuhun 2014 mennessä. Mahdolliset muokkaukset lomakkeistoon tapahtuvat kodin kokouksissa ja suunnittelupäivissä tiimin hyväksymänä. Koska HoKa on osa omavalvontakanسیون sisältöä, sen mahdollinen muokkaus tulee tapahtumaan kerran vuodessa. Heinolasta suunnittelutyöryhmän jäsen kertoi, että Hoka on täytetty pienryhmissä kodin kasvatusvastaavan johdolla muutamien nuorten osalta. Käyttöönottoaikataulu sekä se, miten HoKa:a muokataan sekä kenen vastuulla muokkaaminen on, oli jäänyt tällöin epäselväksi.

Heinolassa Pienryhmässä tulleita huomiota HoKa:n muokkaamista varten olivat kysymysten asetteluun ja pistelaskun hankaluuteen liittyvät huomiot. Myös yh-

teenvedon janasta toivottiin niin sanottua kynäversiota, jolloin ohjaaja voisi piirtää janan kehityksestä itse Exel-taulukon käytön sijaan. Hollolassa ohjaajat olivat antaneet palautetta siitä, että lomakkeisto on edelleen iso ja joissain kysymyksissä on vaikeaselkoisuutta. Mietittäväksi jäi edelleen, minkälainen versio hoito- ja kasvatussuunnitelmasta laitetaan päivitettyinä sosiaalityöntekijälle. Oma ehdotukseni tähän oli se, että Nappulaan sisällytettäisiin lomake, joka sisältää nuoren tavoitteen sekä HoKa:n osa-alueet siten, että ohjaaja voi kirjata huomiot nuoren kehityksestä vapaamuotoisesti arviointilomakkeiston pohjalta, eikä arviota kokonaisuudessaan olisi välttämätöntä tehdä kolmen kuukauden välein.

9 MULTIDIMENSIONAALINEN HOITO- JA KASVATUSSUUNNITELMA HOKA

Kehittämishankkeen tuotoksena syntyi multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa. HoKa:sta syntyi arviointikokonaisuus, joka sisältää kolme lomaketta:

- 1- Lomaketta käyttävät ohjaajat arvioidessaan nuoren tilannetta sijoituksen aikana.
- 2- Lomakkeessa nuori arvioi omaa tilannettaan sijoituksen aikana.
- 3- Lomakkeeseen merkitään arviointilomakkeiden tulokset ja seurataan nuoren kehitystä havainnollistavan janan avulla.

Kuvio 13. Multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa:n prosessi

Kuviossa 13. on kuvattu HoKa:n käytön prosessia nuoren sijoituksen aikana.

Ensimmäiseen lomakkeeseen kirjataan nuoren tiedot sekä asiakassuunnitelmapalaverissa asetetut tavoitteet. Tutustuttuaan nuoreen, ohjaaja täyttää arvioinnin, käy keskustelua vanhempien ja mahdollisesti yhteistyötahojen kanssa, käy nuoren kanssa läpi sekä nuoren oman että aikuisten tekemän arvioinnin. Nuori täyttää oman arviointinsa (Hoka 2) sijoituksen alussa, mutta omaa asemaa yhteisössä on helpompi arvioida oltuaan siinä jonkin aikaa. Omaohjaaja

harkitsee milloin on sopiva aika täyttää lomakkeet. Lomakkeet on kuitenkin hyvä täyttää kuukauden sisällä sijoituksen alusta. Arviointikysymysten yhteispisteet hahmottavat nuoren lähtötilannetta eri osa-alueissa. Kukin osa-alue sisältää useamman ulottuvuuden. Nämä ulottuvuudet on eritelty lomakkeiden osa-alueissa. Ohjaajan ja nuoren arviointilomakkeissa arvioitavat osa-alueet ovat yhteisön jäsenyys, sosiaalisuus, kehittyminen ja psykologinen osa-alue. Kussakin osa-alueessa on käytännön arjessa ilmeneviä esimerkkikysymyksiä, jotka ovat konkreettisempia nuoren lomakkeessa kuin aikuisen. Tilannetta arvioidaan yhdestä viiteen sen välillä miten usein tilanne on kuvaillun kaltainen.

Arviointien jälkeen nuorelle asetetaan yksi tai kaksi konkreettista päätavoitetta yhdessä työryhmän kanssa. Henkilökunta voi laatia tavoitteet esimerkiksi osastoitain ja tämän jälkeen käydä keskustelua koko henkilökunnan kanssa. Mikäli nuori on valmis ja suostuvainen, tavoitteet voidaan käydä läpi myös koko yhteisön kanssa, jolloin myös nuoret voivat olla toistensa tukena kunkin nuoren tavoitteen saavuttamisessa. Yhteisön valmiutta tähän on kuitenkin arvioitava. Tavoitteet on oltava selkeitä ja konkreettisia. Tavoitteita muotoiltaessa arvioinnin kysymykset toimivat tukena nuoren haasteiden taustakartoittajana. Esimerkiksi tavoitteena päihitteettömyys tai rikoskierteen katkaiseminen ovat tärkeitä, mutta niiden taustalta on löydettävä perimmäiset syyt oireiluun. Ohjaaja tekee arvioinneista yhteenvedon lomakkeeseen kolme. Kun arviointeja on tehty useampi, on niiden avulla mahdollista nähdä nuoren kehittyminen lomakkeeseen syötettyjen tietojen perusteella piirtyvästä lineaarista. Konstan on tarkoitus lähettää hoito- ja kasvatussuunnitelmasta kooste sosiaalityöntekijälle kolmen kuukauden välien. Uutta arviointia nuoresta ei kuitenkaan pitkän sijoituksen aikana ole mielekäästä tehdä näin usein ellei nuoren tilanne oleellisesti muutu näin pienellä aikavälillä. Pidemmässä sijoituksissa arviointi voitaisiin tehdä esimerkiksi ennen asiakassuunnitelmapalaveria tai vähintään kaksi kertaa vuodessa, lyhemmissä useammin.

Tässä hankkeessa kehittämisen tukena ovat olleet luvussa 5.7 mainitut terapeutisissa yhteisöissä käytetyt lomakkeet, sekä De Leonin (2000) esittämän mallin pohjalta luoti Muutoksen ulottuvuudet -mittari. Murron mittaristosta multidimen-

sionaaliseen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan on otettu mallia dementioiden eli osa-alueiden jakamisessa ja terapeuttisen yhteisön lomakkeista mallia arviointikysymyksiin. Lisäksi kysymyksiä on kehitetty sijoituksen yleisimmistä syistä sekä syrjäytymiseen johtavista riskeistä ja ajatusmalleista. Näitä ovat esimerkiksi päihteiden käyttö, epäsosiaalinen käytös, rikollinen elämäntyyli tai sen ihannoiti. Taulukkoon 3. on kerätty esimerkkikysymyksiä sekä ohjaajan että nuoren arviointilomakkeesta kustakin osa-alueesta lomakkeiden havainnollistamiseksi.

Taulukko 3. Esimerkkikysymyksiä HoKa:n eri osa-alueista.

Osa-alue	Esimerkkikysymys
	O: Ohjaajien lomake (HoKa 1), N: Nuoren lomake (HoKa 2)
Yhteisön jäsenyys	O: <i>"Nuori pystyy sitoutumaan yhteisön sääntöihin ja rajoihin."</i> N: <i>"Annan sekä myönteistä että kielteistä palautetta yhteisön muille jäsenille."</i>
Sosiaalisuus	O: <i>"Nuori ei pyri käytöksellään asetelmaan nuoret vs. ohjaajat."</i> N: <i>"En kerro, jos joku nuori rikkoo sääntöjä, koska koen sen vaskoimiseksi."</i>
Kehittyminen	O: <i>"Nuorella on hyvä oikeudenmukaisuudentaju, kyky tehdä päätöksiä ja ratkaista ongelmia."</i> N: <i>"Pyydän apua sitä tarvitessani."</i>
Psykologinen osa-alue	O: <i>"Nuori ottaa vastuuta toiminnastaan syyttämättä olosuhteita tai toisia ihmisiä."</i> N: <i>"Osaan mielestäni nimetä ja tunnistaa tunteitani hyvin."</i>

HoKa:n tarkoituksena on selkeyttää sijoituksen aikaista työskentelyä nuoren kanssa sekä tukea nuorta tavoitteissaan myös yhteisöä hyödyntäen. Eri osa-alueiden tarkastelu mahdollistaa myös nuoren vahvuuksien huomioimisen ongelmakeskeisyyden sijaan. Kaiken kaikkiaan HoKa -lomakkeiston avulla pyritään tukemaan nuoren identiteetin kehitystä positiiviseen suuntaan. HoKa -lomakkeiden esittelylehdellä työväline kuvataan hoito- ja kasvatussuunnitelmana, joka on kehitetty lastensuojelun laitoshuoltoon kehittämishankkeen myötä. Konstan Koti ja Koulu Oy:n markkinoinnillisista syistä tuotosta julkaista sellaisenaan vaan se on

jää organisaation sisäiseksi asiakirjaksi. Lomakkeiden tausta on esitelty seuraavasti:

HoKa eli multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma perustuu terapeuttisissa yhteisöissä käytettävään, George De Leonin esittämään malliin yksilön arvioinnista. Lomakkeiden osa-alueiden jakamisessa on myös hyödynnetty Kari Murrin saman mallin pohjalta kehitettyä muutoksen ulottuvuudet –mittaria. Lomakkeiden suunnittelussa taustalla on asiakassuunnitelmiin, yksilön kehitykseen, osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen liittävää teoriaa. Kehittämishankkeessa on lisäksi hyödynnetty sekä henkilökunnalta että nuorilta kerättyä aineistoa ja henkilökunnasta kootun suunnittelutyöryhmän työpanosta. (Liite 7.)

Omaohjaajan on hyvä miettiä yhdessä nuoren kanssa Lastensuojelulain (2007/417) 4§:ssä mainittujen osallisuuteen liittyvien periaatteiden valossa, miten nuoren oma arviointi annetaan tiedoksi vanhemmille ja sosiaalityöntekijälle. Nuoren täyttämää lomaketta ei ole välttämättä tarpeellista kopioida sellaisenaan lähetettäväksi eteenpäin, vaan omaohjaaja voi kerätä siitä heränneet huomiot kirjattavaksi erilliseen Nappulan HoKa –lomakkeeseen koosteeksi.

Lomakkeiden lisäksi HoKa sisältää ohjeet ja tehtävienjaon multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkasteluun, kehittämiseen ja ajan tasalla pitämiseen. Näin halutaan varmistaa, ettei toimintatutkimuksellinen spiraali tai sosiaalinen oppimisen prosessi ei keskeydy, ja ettei tämän kehittämishankkeen tulokseksi jäisi vain yksi toimimaton työkalu lisää. Lomakepohja sisältää sen jatkuvaan tarkasteluun ja kehittämiseen liittyvät ohjeet, jotta se mukailisi toimintatutkimuksellista ajatusta käytännön, teorian ja kehittämisen vuoropuhelusta. Kehittämisestä ja muokkaamisesta ovat vastuussa sekä ohjaajat että kasvatusvastaavat. Käytännön muokkaamisessa (tiedostomuodot, Nappula –asiakastietojärjestelmään syöttäminen yms.) vastaa markkinointi- ja viestintävastaava yhdessä kasvatusvastaavien kanssa.

Aikaisemmin nuoren kehityksen kirjaaminen on ollut omaohjaajien vastuulla. Omaohjaaja kirjoittaa nuoresta joka kuukausi kuukausiraportin, jossa hän usein tiivistää kuukauden tapahtumat. Harvemmin ohjaaja lisää omaa arviotaan nuoren tilasta tai kehityksestä. Loppuraportin ohjaaja kirjoittaa omasta näkökulmastaan

tukenaan aiemmin kirjoitetut kuukausiraportit sekä hoito- ja kasvatussuunnitelma. Loppuraportin kirjoittamisessa on voitu käyttää apuna nuoresta tehtyä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, mutta jos hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ei ole aktiivisesti sijoituksen aikana käytetty, ei siitä ole käytännössä merkittävää hyötyä. Mikäli hoito- ja kasvatussuunnitelma on täytetty nuoren kanssa sijoituksen alkuvaiheessa on siitä kuitenkin nähtävissä sijoituksen päättymisajankohtaan verrattava kehitys.

10 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI – ONNISTUMISIA JA ONGELMAKOHTIA

Tässä kappaleessa pohditaan kehittämishankkeen vahvuuksia ja heikkouksia SWON-analyysin sekä vakuuttavuus- ja eettisyyspohdinnan kautta. Onnistumisia on verrattu muun muassa asetettuihin tavoitteisiin ja odotuksiin kehittämishankkeen suhteen. Kappaleen 9.2 vakuuttavuuden ja eettisyyden pohtiminen kuuluu kehittämishankkeen olennaiseksi osaksi suunnitteluvaiheesta lähtien. Lisäksi on syytä miettiä mitä hyötyä tästä kehittämishankkeesta on saatu ja millä tavoin sitä voisi edelleen hyödyntää. Näitä kysymyksiä on pohdittu kappaleessa 9.3.

10.1 Kehittämishankkeen vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat

Suunnitelmavaiheessa kehittämishankkeelle luotiin SWOT -analyysi, jonka avulla hahmotin hankkeen vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia prosessin aikana. SWOT -analyysi on apuväline prosessin ohjaamiseen ja sitä suositellaan toteutettavan ennen työpaikalla tapahtuvaa oppimisen suunnitteluvaihetta, kun toteuttamis- ja kehittämispäätös on tehty. SWOT-analyysin mukaisesti vahvuudet ja heikkoudet ovat organisaation sisäisiä tekijöitä kun taas mahdollisuudet ja uhat organisaation ulkopuolisia tekijöitä. (Opetushallitus 2013.) Alla olevassa kuviossa 14. on esitetty prosessin kulkuun liittyviä tekijöitä myös kehittämishankkeen yhteiskunnallista vaikutusta, ei pelkästään organisaation oppimista ajatellen. Tässä kappaleessa pohditaan lisäksi analyysiin lisättäviä kohtia kehittämishankkeen toimintatutkimuksellisen spiraalin jatkumisen näkökulmasta.

VAHVUUDET (Strengths)	HEIKKOUEDET (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> • Henkilökunnan ja esimiehen tuki ja innostus aiheeseen • Aito tarve • Kehittämistyö on joustavampaa, kun olen itse osa yhteisöä • Selkeä, rajattu aihe 	<ul style="list-style-type: none"> • Tulosten näkyminen vasta pidemmällä aikavälillä • Tulosten vaikea mitattavuus • Aiempien kokemusten puuttuminen (multidimensionaalinen yksilön arviointi lastensuojelussa)
MAHDOLLISUUDET (Opportunities)	UHKAT (Threats)

<ul style="list-style-type: none"> • Nuorten kasvu ja kehitys • toimivan työvälineen kehittyminen • Säännöllinen tarkastelu laatukäsikirjan turvin • Aiheen innovatiivisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuorten kieltäytyminen haastattelusta • Riittävän ajan löytyminen
---	--

Kuvio 14. Kehittämishankkeen SWOT -analyysi

Kuvioon 14. on koottu analyysin eri osa-alueet. Suurimmaksi kehittämishankkeen vahvuudeksi koettiin kehittämishankkeen vetäjän, työyhteisön ja esimiehen innostus sekä kohdeorganisaatiolta saatu tuki. Kehittämishankkeen alkaessa yhteisökasvatuksen koulutuksen myötä yhteisö oli kehityksen tilassa ja muutosvastarinta uusia asioita kohtaan vähäistä. Yhteisökasvatuksesta saadut, siihen astiset kokemukset, olivat olleet positiivisia ja lisäkehitystä toivottiin edelleen. Työyhteisö koki silloisen hoito- ja kasvatussuunnitelman sellaisenaan toimimattomaksi työkaluksi ja tilalle toivottiin toimivampaa. Vahvuutena oli tietenkin myös se, että kehittämishankkeen vetäjä oli osa yhteisöä, joten prosessin eteenpäin vieminen oli joustavampaa. Voimavarana oli toki myös se, että kehittämishankkeen vetäjän oli mahdollista toteuttaa hankkeen etenemistä osaksi myös työaikana. Loppuprosessissa heikkoudeksi voidaan lukea se, ettei kehittämishankkeen vetäjä ollut enää itse arvioimassa tai näkemässä käytännössä hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttöä ulkomaille muuton vuoksi. Näin ollen ei voitu myöskään varmistaa, että HoKa:n sisältämä ohjeistus on tarpeeksi selkeää, koska kysymyksiä ja palautetta ei ole niin helppo esittää erikseen puhelimitse ja sähköpostilla kuin kasvotusten. Vahvuuksiin voidaan lisätä tosin se, että suunnittelutyöryhmän jäsenet ovat edelleen osa työyhteisöä, joten he voivat keskustella HoKa:n kehittämisprosessin aikana tehdyistä ratkaisuista muun henkilökunnan kanssa.

Näiden asioiden lisäksi yhdeksi vahvuudeksi voidaan nähdä kehittämishankkeen konkreettisuus ja selkeärajaisuus. Kehittämishankkeen vetäjän henkilökohtaisena heikkoutena voidaan pitää kirjallisten töiden laaja-alaisuuden, kun halutaan saada perusteellista teoriaa monesta eri näkökulmasta käsin. Koska aihepiiri on melko rajattu, oli teoriaan myös mahdollisuus perehtyä syvemmin. Koko kehittämisprosessin ajan aikaa vievin osuus oli lähteisiin tutustuminen sillä tietoperustassa haluttiin perehtyä aiheeseen mahdollisimman hyvin. Teoriapohja voidaankin kenties

nähdä olevan tässä kehittämishankkeessa yksi sen vahvuuksista.

Kehittämishankkeen suurimmaksi mahdollisuudeksi ja tätä kautta myös innostuksen kohteeksi koettiin ajatuksen siitä, että aidosti toimivan työväliseen myötä asiakasnuorten kasvu ja kehitys mahdollistuu entistä paremmin. Lastensuojelutyön keskeiseksi voimavaraksi voidaan nähdä usko tulevaisuuteen ja siihen, että työ kantaa hedelmää nuoren elämässä ja sillä voisi olla myös pitkän aikavälin hyötyä. Onnistuneen kehittämistyön mahdollisuutena on lisäksi esimieheni kehittämishanke luoda laatukäsikirja, joka sisältää kehittämistyön suunnittelun jolloin hoito- ja kasvatussuunnitelman toimivuuden tarkastelu pysyy säännöllisenä ja toimintatutkimuksesta tuttu spiraali ei jää toivon mukaan vain tämän kehittämishankkeen sykliksi.

Kehittämishankkeen heikkoudeksi voidaan puolestaan lukea sen, että varsinaiset siitä saadut tulokset näyttäytyvät varmasti hyvinkin pitkällä aikavälillä. Näillä tuloksilla tarkoitetaan syrjäytymisen ehkäisyä. Nuoren sijoituksen aikainen kehitys on nähtävissä HoKa:n avulla, mutta varsinaista identiteetin kehitystä ja siitä johdettavaa elämän polun suuntaa on vaikea ennustaa ja mitata. Vaikka teorian löytymisen tähän aihealueeseen on varsin selvärajaista, oli samalla heikkoutena se, ettei multidimensionaalisesta yksilön arvioinnista lastensuojelussa ole kokemuksia, joita olisin voinut vertailla suhteessa tähän kehittämishankkeeseen. Aiheen innovatiivisuus oli näin ollen samalla mahdollisuus, että heikkous.

Uhkana puolestaan nähtiin tarvittavan ajan löytymisen. Tätä uhkaa pyrittiin vähentämään joustavalla aikataulusuunnitelmalla. Ajan löytyminen olikin suurempi haaste, kehittämishankkeen vetäjän henkilökohtaisen elämän muutosten ja asioiden priorisoinnin vuoksi, kuin alkuun oli ajateltu Toisenlaisessa elämäntilanteessa kehittämishanke olisi edennyt nopeammin ja siihen olisi saattanut sisältyä myös hoito- ja kasvatussuunnitelman testaamista ja käytöstä saatuja kokemuksia perusteellisemmin, joita nyt ei ole nähtävissä tässä kehittämishankkeen raportissa. Kohdeorganisaation myönteinen suhtautuminen opiskelua kohtaan ja ymmärrys aikataulullisista ongelmista vähensi omalta osaltaan uhkaa kehittämishankkeen onnistumisesta.

Erittäin pieni, mutta mahdollinen uhka olisi ollut nuorten mahdollinen kieltäytyminen haastatteluista. Mäkinen (2006, 88) muistuttaakin alaikäisten ollessa kysymyksessä, että on ehdottoman tärkeää se, että heille tehdään selväksi, että heillä on täysi oikeus kieltäytyä tutkimuksesta. Haastatteluista kieltäytyminen ei kuitenkaan olisi vaarantanut kehittämishankkeen toteutumista, mutta olisi tuottanut laadullisesti suppeampaa näkemystä kokemuksista suhteessa hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. HoKa:n toimivuuden välineenä kuten myös koko lastensuojelussa työn uhkana kuitenkin voidaan pitää sitä, jos nuori ei halua ottaa apua vastaan tai vanhemmat eivät ole yhteistyössä (Puustinen-Korhonen 2013, 40).

10.2 Vakuuttavuus ja eettisyys

Kehittämishankkeen vakuuttavuuden ja eettisyyden pohtiminen on tärkeää, sillä nämä tekijät hahmottavat miten laadukkaasti kehittämishanke on tehty. Vakuuttavuuteen ja eettisyyteen liittyvät teemat ja pohdinnat kulkevat mukana koko kehittämishankkeen ajan ja ne ovat osin päällekkäisiä asioita. Mäkinen (2006, 92) huomauttaakin, että laatu on yksi tutkimuksen eettisyyteen vaikuttava tekijä. Ellei tutkittava tieto ole laadukasta, ei tutkimus ole eettisesti hyväksyttävä.

Vaikuttavuus laadullisen tutkimuksen yhteydessä merkitsee tutkimuksen tieteellistä pätevyyttä. Vakuuttavuuden keskeisimpinä tekijöinä voidaan pitää tutkimuksen luotettavuutta, tutkijan uskottavaa aiheen käsittelyä sekä tulosten siirrettävyyttä. (Toikko & Rantanen 2009, 123.) Tutkimuksen realabiliteetti ja validiteetti-käsitteet ovat osa tutkimuksen luotettavuutta. Reliabiliteetti tarkoittaa saman tuloksen saamista, jos tutkimus toistettaisiin. Validiteetilla puolestaan tarkoitetaan tutkittavassa aiheessa pysymistä sekä tutkimuksen aitoutta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 38 – 40.) Laadullisessa tutkimuksessa realabiliteetin ja validiteetin käsitteitä

on pyritty välttämään, sillä ne liitetään yleensä määrälliseen tutkimukseen, jonka piirissä ne ovat syntyneet. Näiden käsitteiden sijasta laadullisessa tutkimuksessa puhutaan usein analyysin toistettavuudesta ja arvioitavuudesta. Ongelmat toistettavuudessa ja arvioitavuudessa voivat olla esimerkiksi haastattelututkimuksessa haastattelijan toiminta ja haastattelun ajankohta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231-232; Räsänen 2005, 97; Vilkkä 2005, 161.) Vakuuttavuuden arviointi edellä mainittujen käsitteiden valossa ei ole kuitenkaan aukotonta. Aineistoon voi vaikuttaa sen hankinta-aika ja -paikka sekä käsitteiden erilaiset tulkintatavat (Hirsjärvi & Hurme 2008, 185-186).

Validiutta voidaan parantaa esimerkiksi triangulaatin eli eri aineistokeruutapojen yhdistämistä. Eri aineistokeruumenetelmien yhdistäminen tuokin tutkimukseen syvyyttä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 38-40). Pietarisen (1999, 6) mukaan luotettavuus tarkoittaa myös sitä, että informaatio on perusteltu kriittisesti. Kriittisyys viittaa tässä menetelmiin, joita tutkimuksen eri alueilla käytetään. Menetelmien harkintaa tässä kehittämishankkeessa pohdittiin niiden keruutapoihin keskittyvän kirjallisuuden avulla ja triangulaatioon päädyttiin tälle kehittämishankkeelle keskeisien yhteisöllisyys ja osallisuus –käsitteiden vuoksi. Nämä käsitteet ovat kulkeneet mukana teoriasta käytännön ratkaisuihin saakka. Käytännössä tällä tarkoitetaan tässä sitä, että mukaan haluttiin saada sekä ohjaajien, että nuorten mielipide, mutta samaa menetelmää aineistonkeruumuotona ei pidetty tutkimuksenmukaisena.

Haastattelijan toiminnalla on aina oma vaikutuksensa tuloksiin. Haastattelijan tehtävä onkin oikeanlaisen ilmapiirin luomisen kautta saada tieto kumpuamaan esiin keskusteluissa. Tilanteen luomiseen liittyy haastattelijan kysymysten esittämistapa sekä itseilmaisuu (non-verbaliikka, katsekontakti), ajan käyttäminen ja antaminen sekä se, miten lämpimästi haastattelija suhtautuu. (Redmond & Curtis 2009, 67; Dahlin, Ivanov & Hultberg 2006, 130.) Nuorten haastattelutilanteeseen voidaan nähdä vaikuttavan sen, että haastattelija oli ohjaaja. Lastensuojelutyössä työroolin ja arkiroolin itselle selkeyttäminen on ollut kehittämishankkeen vetäjälle

osa työssä jaksamista. Roolista toiseen siirtyminen työroolin ja haastattelijan välillä ei tuottanut ongelmia. On vaikea arvioida miten nuori tähän roolin muutokseen suhtautui. Pyrkimyksenä kuitenkin kaikella viestinnällä oli pyrkiä osoittamaan, että haastattelussa on kyse työväliseen arvioimisesta, ei ohjaajien (mukaan lukien haastattelijan) työn arvioimisesta, jolloin nuoren olisi saattanut olla vaikea suhtautua ohjaajaan haastattelijana. Nuorille painotettiin myös avoimuuden ja rehellisyyden merkitystä siitä näkökulmasta, että haastatteluiden aineiston avulla pyritään kehittämään työkalua, jolla puolestaan pyritään vaikuttamaan nuorten osallisuuteen ja hyvinvointiin. Varsinainen haastattelutilanne pyrittiin luomaan mahdollisimman neutraaliksi ja nuoren annettiin itsensä valita haastattelupaikka. Kotiutuneen nuoren haastattelu tapahtui hänen kotonaan ja loppujen nuorten haastattelut heidän omissa huoneissaan tai soluissaan.

Haastattelujen aineiston voidaan uskoa tuottavan samanlaisen tuloksen mikäli se olisi tehty myöhemmin. Olisi kuitenkin ollut mielenkiintoista nähdä olisiko koko otantajoukolla osoitettu kysely tuottanut lisää syvyyttä aineistoon. Rinnakkainen aineisto olisi voinut lisätä kehittämishankkeen luotettavuutta tuoden siihen mukaan myös niiden nuorten näkemyksiä, jotka eivät niitä suullisesti haastattelussa halunneet kertoa. Luotettavuutta nuorilta saadussa aineistossa on myös pohdittava siinä valossa, että ohjaajien kesken harkittiin, ketä nuoria haastatteluun voisi pyytää. Valinnan tarkoituksena oli saada mahdollisimman monenlaisten nuorten ääntä kuuluviin; pidempi- ja lyhyempi aikaisten sijoitusten, molempien sukupuolien, erilaisten taustojen ja erilaisessa tilanteessa olevien nuorten näkökulmaa. Kaikki valitut nuoret eivät kuitenkaan haastatteluun suostuneet, joten aineisto koostui niiden nuorten haastatteluista, jotka haastatteluun olivat vapaaehtoisia. Aineisto olisi voinut poiketa mikäli haastateltavat nuoret olisivat olleet eri nuoria tai jos nuorille olisi tehty kysely. Haastatteluiden aineisto kuitenkin tuotti sisällöltään samankaltaista sisältöä, joten voidaan joko olettaa, että aineisto vastasi suuntaa antavasti koko otantajoukon näkemystä tai haastatteluun suostui vain tiettyä näkökantaa edustavia nuoria. Haastatteluilla kuitenkin saatiin sellainen aineisto kuin tässä tapauksessa tällä menetelmällä oli mahdollista saada.

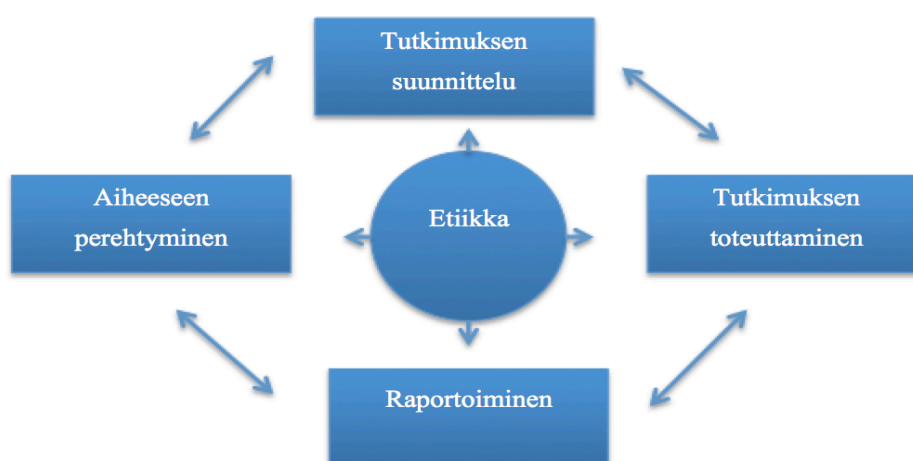
Koska henkilökunnan kyselyyn koko perusjoukolla oli vastaamismahdollisuus, voidaan ajatella, että kehittämishankkeen kannalta saatiin kattava aineiston. Kaikki vastaajat saivat antaa kehittämishankkeeseen avointen kysymysten vuoksi kysytyjen teemojen lisäksi haluamansa verran tietoa ja ajatuksia. Vaikka menetelmien valinnassa käytetään harkintaa, oikeasta päätöksestä ei kuitenkaan voi aina olla täysin varma. Kyselyn toteuttamiseen liittyikin Vanhalan (2005, 17) mukaan monia päätöksiä; vastaajien valinta, lomakkeen toimitustapa sekä vastausten analysointimenetelmät, jotka voivat kaikki vaikuttaa tutkimuksen pätevyyteen ja luotettavuuteen. Kyselylomake tuntuu jälkikäteenkin ajateltuna oikealta valinnalta, joskin itse hoito- ja kasvatussuunnitelman lomakepohjan luomiseen olisi voinut käyttää esimerkiksi koko henkilöstön kanssa käytävää keskustelua. Tämä olisi ollut mahdollista toteuttaa esimerkiksi henkilökuntapalaverissa. Ratkaisuun kehittämistyöryhmän käytöstä päädyttiin, koska nähtiin, että se oli helpommin toteutettavissa siten, että molempien yksiköiden edustajat osallistuvat keskusteluun kehittämisestä. Ratkaisua tehdessä myös toivottiin jäseniltä aktiivisuutta tuoden esiin oman työyhteisön ääntä.

Vilkan (2005, 126-128) mukaan laadullisen tutkimusaineiston koolla ei ole väliä, koska aineiston laatu on tärkeintä. Laadullisen tutkimuksen aineiston koko on riittävä, jos tutkimusongelman kannalta ei tule enää esiin uutta tietoa. Kyläntymispiste saavutetaan, kun tutkimusaineisto alkaa toistaa itseään. Sekä haastatteluiden että kyselyn aineistoissa olikin havaittavissa toistuvuus. Kaiken kaikkiaan kehittämishankkeessa on pyritty huolellisuuteen taustatietoon tutustumisessa, metodien valinnassa, aineiston keruussa ja aineiston käsittelyssä koko kehittämishankkeen ajan, jotta kehittämishankkeen vakuuttavuus paranisi.

Vakuuttavuuteen liittyy lisäksi tutkimusta koskevien metodivalintojen ja tulkin-tojen näkyväksi tekeminen (Toikko & Rantanen 2009, 123.) Hirsjärvi ym. (2009, 232) lisää, että tutkijan mahdollisimman tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta ja sen kaikista vaiheista, lisää tutkimuksen luotettavuutta. Metodivalintoja

on pyritty kuvaamaan perustuen metodikirjallisuuden prosessia ja metodologiaa kuvaavassa kappaleessa 6. Kyseisessä kappaleessa ollaan kuvattu toimintatutkimuksen sykliä käytännössä ja itse kehittämistyötä. Kehittämistyötä olisi ollut mahdollista kuvata perusteellisemmin jos siitä olisi pidetty systemaattista päiväkirjaa kehittämishankkeen etenemisestä. Osa kehittämishankkeen aikana tehdyistä ratkaisuista syntyi työyhteisössä yhteisöhoitoon koulutuspäivissä käydyissä keskusteluissa, osa suunnittelutyöryhmän palaverissa tai sähköpostikeskusteluissa ja osa nousi suoraan teoriasta. Näiden ratkaisujen tarkka kirjaaminen olisi helpottanut prosessin yksiselitteisempää kuvausta. Tämä on otettava huomioon tarkasteltaessa vakuuttavuutta.

Tutkimuksen laatuun liittyy vakuuttavuuden lisäksi eettiset ratkaisut, joihin ollaan myös pyritty kiinnittämään huomioni prosessin ajan. Etiikka ei ole itsestään hyvää tai pahaa, oikeaa tai väärää, vaan sen kautta tarkastellaan moraalisaantöjä suhteessa yksilön toimintaan. Etiikka ei ole yksioikoinen asia, vaan siihen vaikuttaa monia hyvin erilaisia ja monitahoisia asioita. Kaikki inhimillinen toiminta perustuu tavalla tai toisella yksilön arvioon asioiden oikeellisuudesta ja siitä, onko kyseessä oleva asia tavoittelemisen arvoinen. (Friman 2004, 32). Arvot ja eettiset normit liittyvät läheisesti etiikan käsitteeseen. Etiikan arvoperustaan sisältyviä arvoja ovat muun muassa kunniallisuus, oikeudenmukaisuus ja rehellisyys. (Heikkonen 1993, 12.)

Kuvio 15. Tutkimusprosessin etiikka (Jyväskylän yliopisto 2013).

Kuten kuvioista 15. on nähtävissä, eettiset kysymykset liittyvät koko tutkimuspro-

sessin kulkuun aina suunnittelusta raportointiin. Se, millaisiin eettisiin kysymyksiin tutkimusprosessissa törmätään riippuu aiheen, strategioiden ja menetelmien valinnasta. Jokaisen tutkijan kuitenkin on tunnettava ja noudatettava tiettyjä tiedeyhteisön yhteisesti hyväksymiä hyvän tieteellisen käytännön tapoja. (Jyväskylän yliopisto 2013.)

Hirsjärven ym. (2007, 24–25) mukaan eettisyyttä tarkastellessa tärkeimmäksi pohdittavaksi asiaksi nousee ihmisen itsemääräämisoikeus. Itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan antamalla tarpeeksi selkeää tietoa hankkeesta sekä antamalla oikeus päättää itse hankkeeseen osallistumisesta. Tutkimukseen osallistuvien tulee olla selkeä tieto siitä, mihin he ovat osallistumassa. Tutkijan tehtävänä onkin tiedottaa tutkittavia tutkimuksen tarkoituksesta, miten aineistoa kerätään sekä siitä kuinka sitä käsitellään ja miten aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. (Kuula 2011, 99 – 101.) Lisäksi kehittämishankkeeseen osallistuvien on tärkeää tiedostaa hankkeen tavoite (Heikkilä ym. 2008, 73). Kehittämishankkeesta tiedotettiin useaan otteeseen prosessin edetessä. Koska aihe oli noussut työyhteisöstä käsin, oli aihe jo tuttu. Kuitenkin vielä ennen kyselyä ohjaajille sekä nuorille kerrottiin perusteellisesti ennen haastattelua, mistä kehittämishankkeessa on kyse; mitä teoreettista viitekehystä käytetään sekä mitä keskeisiä huomioita teoriasta on poimittu. Tällä perusteltiin myös kysymyslomakkeen kysymyksiä. Lisäksi kerrottiin miten kehittämishanke etenee ja miten aineistoa käsitellään. Kaikilla osallistujilla oli vapaus päättää, osallistuuko kyselyyn tai haastatteluun vai ei.

Jotta tutkimus olisi eettisestä näkökulmasta oikein tehty, on sen oltava laadukas (Tuomi & Sarajärvi 2012, 127.) Laadua on mahdollista parantaa muun muassa menetelmien huolellisella suunnittelulla, oikeanlaisilla välineillä sekä oikeanlaisella litteroinnilla. Sanatarkka litterointi parantaa tutkimuksen laatua, koska aineistosta ei jätetä täten mitään pois. Hirsjärvi j& Hurme (2008, 184-185.) Ennen aineiston keruuta teoreettista viitekehystä oli kerätty ja käsitelty sekä pyritty tutustumaan siihen hyvin.

10.3 Hyödynnettävyys ja jatkotoimenpide-ehdotukset

Saadun tiedon käyttökelpoisuutta voidaan tarkastella prosessinäkökulmasta tai kehittämistulosten näkökulmasta. Tiedon Käyttökelpoisuus tarkoittaa erityisesti kehittämisen seurauksena syntyneiden tulosten hyödynnettävyyttä. Oleellista tutkimuksessa on esittää aineiston pohjalta selkeitä toimentasuosituksia. (Toikko ja Rantanen 2009, 125.) Tässä kehittämishankkeessa tulosten pohjalta kehitettiin multidimensionaalinen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa. Oleellista on toiminnan, reflektoinnin ja kehittämisen ylläpitäminen. Tämän kehittämishankkeen tuotoksella toivotaan olevan kohdeorganisaatiolle merkitystä ja raportin tietoperustalla sekä aineiston tuloksilla kannustetaan myös muita toimijoita miettimään osallisuuden merkitystä ja työvälineiden toimivuuden tarkastelua.

HoKa:n lomakepohja sisältää kehittämiseen liittyvät kehittämisen ylläpitämiseen liittyvät ehdotukset, mutta olisi mielenkiintoista seurata miten kehittäminen käytännössä toteutetaan, onko HoKa käytännössä toimiva työkalu ja saavutetaanko sen avulla kehittämishankkeen tarkoitus. Kehittämishankkeen toisena syklinä voitaisiin tutkia pidemmän aikavälin tuloksia HoKa:n käytön hyödyistä. Jos Hoka:n käytöstä kerätään systemaattisesti tietoa ja tilastoidaan esimerkiksi nuoren kehitystä sijoituksen aikana, voidaan tietoa käyttää hyödyksi myös muussa työn kehittämisessä; minkälaiset työtavat auttavat nuorta ja mitkä ovat nuorten keskeisiä ongelmia ja vahvuuksia sijoituksen aikana.

Pitkällä aikavälillä multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelma HoKa:n avulla työn laadun näkyväksi tekeminen mahdollistuu, mikäli tuloksia kirjataan systemaattisesti. Tätä kautta työn kehittäminen edelleen helpottuu sillä yhteenvedoissa on nähtävissä nuoren kehitys sijoituksen aikana sekä se millä toimenpiteillä kehitys saavutettiin. Lastensuojelussa puuttuvan tuloksellisuuden näkyminen voisi

siis olla mahdollista tutkimalla HoKa:n käytön vaikutusta pitkällä aikavälillä. Systemaattisella kirjauksella olisi mahdollista tutkia millä menetelmillä ja tuki-
muodoilla ollaan päästy nuoren kehityksen kannalta parhaaseen tulokseen. Kehittämishankkeen raportissa esitetyn teorian toivotaan tukevan lisäksi
kohdeorganisaatiota ylipäättään yhteisöllisyyden kehittämisessä sekä nuorten
osallisuuden huomioimisessa kaikissa tilanteissa.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla tutkia erilaisia hoito- ja kasvatussuunnitelma
käytänteitä ja niiden toimivuutta useammasta lastensuojelulaitoksesta vertaileva
tutkimus. Tutkimuksen pohjalta jatkokehittämissuunnitelmana voitaisiin pitää tut-
kimustulosten valossa kehitetty valtakunnallinen tai kansainvälinen malli hoito- ja
kasvatussuunnitelmasta lastensuojeluun. Myös nuorten kokemukset osallisuudesta
asiakassuunnitelmia ja hoito- ja kasvatussuunnitelmia laatiessa valtakunnallisella
tasolla olisi mielenkiintoista tutkia ja kehittää ohjeet, joiden avulla nuoren ääni
saadaan entistä paremmin kuuluviin arviointi- tai tilannekartoitustilanteissa sekä
koko sijoitusprosessissa.

Vaikuttavuuden haltuunoton välttämätön ehto Paasion (2003, 52) mukaan on, että
alamme tuottaa konkreettista ja luotettavaa seurantatietoa asiakkaiden hyvinvoin-
nin muutoksesta sillä ilman muutoksen mittaamista emme tiedä toimintamme to-
siasiallista vaikutusta. Toivottavasti kehittämissuunnitelma voi kannustaa sosiaalialan
toimijoita miettimään työn laadun näkökulmasta mikä on työn perimmäinen tar-
koitus sekä rohkaista kehittämään näyttöön perustuvia mittareita asiakkaan kehi-
tyksen näkyväksi tekemiseksi. Erilaisten mittareiden arvioimisen perusteella työ-
hön on mahdollista saada tarkoituksenmukaisia menetelmiä, jotka auttavat aidosti
asiakkaan osallisuutta ja tilannetta kokonaisvaltaisesti. Tämän kehittämissuunnitelman
tietoa voisi hyödyntää samantyyppisten arviointien kehittämiseen myös muualla
lastensuojelu- ja sosiaalialan työssä.

LÄHTEET

- Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2013. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa: Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere. 197-208.
- Airio, I. & Niemelä, M. 2009. Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995-2005. *Sosiologia*. 1/2009: 3-18.
- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämäntyyli ja yhteiskunta. WSOY, Porvoo.
- Bardy, M. 2013 a. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere.
- Bardy, M. 2013 b. Lapsi, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere. 49-78.
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes, Helsinki.
- Björninen, J. 2012. Näyttöön perustuvien käytäntöjen hyödyntäminen sosiaalityössä. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.
- Borg, P. & Kilponen, M.-R. 2008. Tapauskohtainen arviointi. Teoksessa: Borg, P., Högnabba, S., Kilponen, M.-R., Kopisto, K., Korteniemi, P., Paananen, I. & Pietilä, N. (toim.) Arviointi työtavaksi – kokemuksia asiakastyön arvioinnin kehittämisestä Helsingin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008: 2. 40 – 53.
- Butcher, J. 2006. *MMPI-2: A Practitioner's guide*. Cambridge University Press, Washington, DC.
- Caprara, G. V. & Cervone, D. 2000. *Personality. Determinants, Dynamics, and Potentials*. Cambridge University Press, UK.
- Carney, M. & Buttell, F. 2004. A Multidimensional Evaluation of a Treatment Program for Female Batterers: A Pilot Study. *Research on Social Work Practice*, Vol. 14, No. 4, July 2004. 249-258.
- Dahlin Ivanov, S. & Hultberg, J. 2006. Understanding the multiple realities of every day life: Basic assumptions in focus-group methodology. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 13/2006, 125-132.
- Darnes, J., Katz, I., Korbin, J. E. & O'Brien, M. 2006. *Children and families in Communities. Theory, Research, Policy and Practice*. Hoboken, NJ Wiley.

De Leon, G. 2013. 28.08.2013. Sähköpostiviesti.

De Leon, G. 2000. *The Therapeutic Community. Theory, model, and method.* Springer Publishing Company, New York.

De Leon, G. 1997a. *Community as method: therapeutic communities for special populations and special settings.* Greenwood Publishing Group, Westport.

De Leon, G & Kressel, D. 1997b. CAI-, CAS- ja SAS –lomakkeet. Center for Therapeutic Community Research (CTCR at national Development and Research Institutes, Inc, New Yourk. Julkaisematon lähde.

Dunderfelt, T. 2011. *Elämänkaaripsykologia.* 14. uudistettu painos. WSOYpro Oy, Helsinki

Dye, M. H., Ducharme, L., Johnson, J. A., Knudsen, H. & Roman, P. 2009. Modified Therapeutic Communities and Adherence to Traditional Elements. *Journal of Psychoactive Drugs*, Vol. 41. 3/September. 275-283.

Eläköön lapset. 2011. Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma. Helsinki. [Viitattu 17.11.2013]. Saatavissa:

<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lapsipolitiikka/Documents/El%C3%A4k%C3%B6%C3%B6n%20lapset.pdf>

Eronen, T., Laakso, R., & Pösö, T. 2010. Now you see them – now you don't: institutions in child protection policy. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T. (toim.) *Social work and child welfare politics through nordic lenses.* The Policy Press. 147 – 159.

Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – Laadullisen aineiston analyysivaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.* PS-Kustannus, Jyväskylä. 133-157.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aatola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle.* 3. uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus, Jyväskylä. 26 – 44.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2003). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Vastapaino: Tampere.

Fadjukoff, P. 2009. Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Teoksessa: Metsäpelto, R-L & Feldt, T (Toim.).2009. *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet.* PS-kustannus, Jyväskylä. 179–193.

Friis, L. & Kaikko, K. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa: Bardy, M. 2013 a. *Lastensuojelun ytimissä.* Neljäs uudistettu painos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere. 108-120.

Friman, M. 2004. Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulussa. Tohtorin väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Gowin, L., Cooke, R., Biven A. & Watts, D. 2002. Towards better Practice in Therapeutic Communities. Australian Therapeutic Community Association. [Viitattu 26.4.2012]. saatavissa: http://www.atca.com.au/04_resources/Towards%20Better%20Practice%20in%20Therapeutic%20Communities.pdf

Haapaniemi, R. 2011. Yhteisöllisyys ja kasvatusyhteisöt. Teoksessa: Jantunen, T & Ojanen, E. (Toim.) 2011. Arvot kasvatuksessa. Tammi, Helsinki. 75–84.

Harrikari, T. 2008. Riskillä merkityt: lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisostutkimusseura, Helsinki

Haunia, H. 2011. Arkea, ammattitaitoa ja yhteistyötä. Työntekijöiden kokemuksia käytöshäiriöisten nuorten hoidosta koulukodissa. Sosionomi YAMK opinnäytetyö. Diak Etelä, Helsinki.

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen : avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. WSOY Oppimateriaalit, Helsinki.

Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimus – Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa: Aaltonen, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. PS-kustannus, Jyväskylä.

Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L (Toim.). 2008. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Kansanvalistusseura, Helsinki

Heikkonen, J. 1993. Menestyjän etiikka: arvot, valta, vastuu, oikeudenmukaisuus, avoimuus, rehellisyys. Teollisuuden kustannus, Helsinki

Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere. 84-107.

Heino, T. & Johnson, M. 2010. Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa: Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) Perhepiirissä. Kela, Helsinki. 266–293.

Heino, T. 2009. Lastensuojelu – Kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa: Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopiston kirjapaino, Helsinki.

Heinonen, H. 20.3.2013. Puhelinhaastattelu

Heinonen, H. 2012. Arvioinnin kehittäminen Hämeen päihdehuollon kuntayhtymässä: arvioinnin malli Mainiemen kuntoutumiskeskuksen toiminnan tueksi. Sosiaali- ja terveysalan ylemmän ammattikorkeakoulun kehittämishankkeen raportti. Lahden ammattikorkeakoulu.

Heinonen, H. & Metsälä, J. (Toim.). 2009. Lastensuojelua kehittämässä. Kokemuksia pääkaupunkiseudulta. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 19:2009. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Tammi, Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä, Helsinki.

Holland, S. & O'Neill, S. 2006. "We had to be there to make sure it was what we wanted". Enabling children's participation in family decision-making through the family group conference. *Childhood* 13, 91–111.

Hotari, K-E, Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (Toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. 149–164.

Hynynen, E, 2011. Yhteisöllisyyden ja nuorten osallisuuden kehittäminen nuorisokoti Tukkarilla. Opinnäytetyö. Ylempi AMK-tutkinto. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Hämäläinen, J. 2006. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Opetusjulkaisuja 1/1999. Kuopion yliopisto.

Hänninen, K. & Syrjäläinen, R. 2011. Kettu ja pesukone- Elämäntarinan dokumentointi lastenkodissa. YAMK-tutkinnon kehittämishanke. Lahden ammattikorkeakoulu.

Interrai. 2013. [Viitattu 19.011.2013]. Saatavissa: www.interrai.org

Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Jyväskylä: Gummerus.

Janhukainen, M., Kekoni, T., Kitinoja, M. & Pösö, T. 2006. Ongelmia ja mahdollisuuksia – koulukotioppilaan uran moniaineistoinen tarkastelu. *Nuorisotutkimus* 2/2006. 32-45

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. 5.painos. Vastapaino, Tampere

Jyväskylän yliopisto. 2013. Etiikka. [Viitattu 19.08.2013]. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/etiikka>

Kaikko, K. & Friis, L. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa: Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere.108-120.

Kaikko, K. & Friis, L. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa: Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere.

Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylänkoulutuskeskus Oy, Jyväskylä.

Kaipio, K.1995. Antakaa meille mahdollisuus. Jyväskylän koulutuskeskus, Jyväskylä.

Kaipio, K. Antakaa meille mahdollisuus. 1997. Jyväskylän koulutuskeskus Oy, Jyväskylä.

Kaipio, K. 1995. Yhteisöllisyys kasvatuksessa. Yhteisökasvatuksen teoreettinen analyysi ja käytäntöön soveltaminen. Jyväskylä Studies In Education, Psychology and Social Research 114. Jyväskylän yliopisto.

Kaipio, K. & Murto, K. 1988. Toimiva yhteisö. Jyväskylän koulutuskeskus, Jyväskylä.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2011. Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma, Helsinki.

Karvonen, R. 2009. Kasvaminen yhteisön jäsenenä. Teoksessa: Lämsä, A-L (Toim.) 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. 159-162.

Kestilä, L., Martelin, T., Rahkonen, O., Härkänen, T. & Koskinen S. 2009. The contribution of childhood circumstances, current circumstances and health behaviour to educational health differences in early adulthood. BMC Public Health 2009, 9:164. [Viitattu 8.5.2012]. Saatavissa: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/9/164>

Kestilä, L. Martelin, T., Rahkonen, O., Joutsenniemi, K., Pirkola, S., Poikolainen, K. & Koskinen, S. 2008. Epidemiology and Prevention. Childhood and Current Determinants of Heavy Drinking in Early Adulthood. Alcohol & Alcoholism. Vol.43, No.4. 460-469.

Kestilä, L., Paananen, R., Väisänen, A., Muuri, A., Merikukka, M., Heino, T., Gissler, M. 2012a. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 1: 2012, 34-52.

Kestilä, L., Väisänen, A., Paananen, R., Heino, T., Gissler, M. 2012b. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 6: 2012, 599-260.

Kestilä, L. 2008. Pathways to health. Determinants of health behaviour and health inequalities in early adulthood. Kansanterveyslaitos, Helsinki.

Kivivuori, J. (Toim.) 2009. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94, Helsinki.

Konstaan sijoitetut nuoret 2010-2011. Julkaisematon lähde.

Konstan Koti ja Koulu. 2013. [Viitattu 23.9.2011]. Saatavissa: www.konsta.net

Kressel, D., & De Leon, G. 1997. CAI, CAS ja SAS –lomakkeet. Center of therapeutic community Research (CTCR) at National Development and Research Institutes, New York. Julkaisematon lähde.

Kressel, D., DeLeon, G., Palij, M. & Rubin, G. 2000. Measuring client clinical progress on Therapeutic Community treatment: The Therapeutic Community Client Assessment Inventory, Client Assessment Summary and Staff Assessment Summary. *Journal of substance Abuse treatment*. Vol 19, Issue 13. 3/2000. 267–272

Kurki, L. 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa: Kurki, L & Nivala, E. (Toim.). 2006. Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen – Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2011. Lastensuojelu 2010. Tilastoraportti 29/2011.

Kuula, A., FSD. 2011. Toimintatutkimus. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. [Viitattu 26.03.201]. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Konstan Koti ja Koulu. 2012. [Viitattu: 30.20.2012]. Saatavissa: <http://www.konsta.net/suomeksi/esittely/>.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. [Viitattu 7.4.2012]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>

Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2007. Lastensuojeluntyön dokumentointi. Palmenia, Helsinki.

Lahikainen, A R, Punamäki, R-L & Tamminen, T. 2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. WSOY, Helsinki.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812). [viitattu 17.11.2013] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino, Helsinki

Lastensuojelun käsikirja 2013. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. [Viitattu 20.5.2012] saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvojaperiaatteet/>

Lastensuojelun arvot ja periaatteet, Lastensuojelun käsikirja 2013.[viitattu 17.11.2013]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvojaperiaatteet/>

Lastensuojelulaki. [Viitattu 24.2.2012]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>

Lehto-Salo, P. 2011. Koulukotisijoitus – nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirja kehittämishaasteena. Jyväskylän Yliopisto.

Leinonen, K.2013. Psykiatrisen potilaan hoidon suunnittelu ja arviointi RAI-järjestelmän avulla. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Sairaanhoidtaja YAMK – opinnäytetyö.

Lämsä, A-L. 2009 a. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Kasvatustieteiden tiedekunta, Kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen yksillö, Oulun yliopisto, Oulu.

Lämsä, A-L. 2009 b. Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa: Lämsä, A-L. (Toim.) 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. PS-kustannus, Jyväskylä. 21-32.

Manninen, M. 2013. Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrisen oirekuva ja ennuste. Väitöskirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, Mielenterveys ja päihdepalvelut –osasto ja Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteiden laitos, Helsinki.

Martikainen, L. 2009. Nuoruuden perheympäristö ja aikuisuuden elämään tyytyväisyys. Nuorisotutkimus 2/2009. 3-13.

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. uudistettu painos. International Methelp, Helsinki.

Metsäpelto, R-L & Feldt, T (Toim.).2009. Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. PS-kustannus, Jyväskylä.

Murto, K. 2012. Muuoksen ulottuvuuden –mittari. Julkaisematon lähde.

Murto, K. 1997. Yhteisöhoidon suuntauksia. Jyväskylän koulutuskeskus Oy, Jyväskylä.

Murto, K. 1989. Eilisestä huomiseen: Kokemuksia yhteisökasvatuksesta. Jyväskylän koulutuskeskus, Jyväskylä.

Muukkonen, T. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos., Helsinki, 133-142.

Mulari, P. 2012. Rajoitustoimenpiteet lastensuojelussa. Pro gradu –tutkielma. Julkioikeus. Lapin yliopisto.

Mäkelä, J. & Paananen, R. Social marginalization of young people. Teoksessa: Karvonen, S., Keskimäki, I., Kuronen, M. & Wilskman, K. (toim.). 2012 Annual Review 2012. THL. Juvenes Print, Tampere. 26-28.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
Nivala, E. 2006. Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa: Kurki, L & Nivala, E. (Toim.). 2006. Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen – Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.

Niemelä, E. 2005. Suunnitelmat lastensuojelun laatua tukemassa. Teoksessa: Laaksonen, S & Kemppainen, M. (Toim.). 2005. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishullossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Lastensuojelun keskusliitto ry, Helsinki. 45-56.

Nikander, P. 2010. Laadullisen aineiston litterointi, kääntäminen ja valideetti. Teoksessa: Ruusuvuori, J. Nikander, P. & Hyvärinen, M. (Toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere. 432-445.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Sitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitos raportti.

Opetushallitus. 2013. SWOT-analyysi. Lainattu 2.3.2013. Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi

Palaute- ja kehityskeskustelukoonti. 2013. Konstan Koti ja Koulu Oy. Sisäinen asiakirja.

Paasio, P. 2003. Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. Työpapereita 3/2003. Stakes, Helsinki.

Palaute- ja kehityskeskustelukoonti 2013. Konstan Koti ja Koulu Oy. Sisäinen asiakirja.

- Partanen, I. 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä – dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Linqvistin ajatusten välillä. Teoksessa: Laaksonen, S & Kemppainen, M. (Toim.). 2005. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Lastensuojelun keskusliitto ry, Helsinki. 7-30.
- Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2006. Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. WSOY, Helsinki.
- Pekkarinen, E. 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus. Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 51, 2011. [Viitattu 16.5.2013]. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>
- Peltonen, K. Mikkeli-yhteisön johtaja. 2012. Sähköpostihaastattelu. Julkaisematon lähde.
- Percy-Smith, B. 2010. Councils, consultation and community: Rethinking the spaces for children and young people's participation, Children's Geographies vol. 8, 2.
- Perttula, J. 2009. Persoonallisuus ihmiseksi tulemisena. Teoksessa: Metsäpelto, R-L & Feldt, T (Toim.).2009. Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. PS-kustannus, Jyväskylä. 195–212.
- Pietarinen, J. 1999. Tutkijan ammattietiikan perusta. Teoksessa: Lötjönen, S. 1999. (Toim.) Tutkijan ammattietiikka. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepoliitiikan osaston julkaisusarja. 9-19.
- Pihlaja, J. 2006. Tutkielmalle vauhtia. Soceda.
- Puustinen-Korhonen, A. 2013. Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Kuntaliiton verkkojulkaisu. (Lainattu 20.11.2013) Saatavissa: <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2013/03/Documents/Lastensuojeluraportti.pdf>
- Puustinen-Korhonen, A. 1994. Lapsen kuuleminen lastensuojelussa. Teoksessa: Törrönen, M. (toim.) Lapsen etu, viidakon laki. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki
- Päkkilä, H. 2008. Lähtökohtana lapsen etu ja lapsilähtöisyys. Teoksessa: Huotari, K & Hurtig, J. /Toim.). 2008. Sosiaalityötä monitorisoimassa. Palmenia, Helsinki. 161–174.
- Pölkki, P. 2008. Uusi mahdollisuus: Millaista aikuisen tukea sijaishuollossa oleva nuori tarvitsee identiteetilleen?. Teoksessa: Lahikainen, A R, Punamäki, R-L & Tamminen, T. 2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. WSOY, Helsinki.

- Redmond, R. & Curtis, E. 2009. Focus groups: principles and process. *Nurse-researcher* 16(3)/2009, 57-69.
- Robsin, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluation tekijöille ja tilaajille. Kustannusyhtiö Tammi, Helsinki.
- Roine, M. 1999. Terapeuttinen osasto- ja yhteisöhoito. Teoksessa: Tervonen-Arnkill, K. (Toim.) 1999. Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki. 45-46.
- Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Tampereen yliopisto. Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Räsänen, P. 2005. Havaintojen mittaus ja aineistojen jäsentämisen metodologia. Teoksessa: Räsänen, P., Anttila, A-H. & Harri Melin, H. (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä. 2005. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. PS-Kustannus, 85–102, Jyväskylä
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita, Helsinki
- Saastamoinen, K. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. 2010. Edita, Helsinki.
- Salum, G., Isolan, L., Bosa, V., Tocchetto, A., Teche, S., Schurch, I., Costa, J., Costa, M., Jarros, R., Mansur, A., Knijnik, D., Silva, E., Kieling, C., Oliveira, M., Medeiros, E., Bortoluzzi, A., Toazza, R., Blaya, C., Leistner-Segal, S., Fumagalli de Salles, J., Silveira, P., Goldani, M., Heldt, E. & Manfro, G. 2011. The Multidimensional evaluation and treatment of anxiety in children and adolescents: rationale, design, methods and preliminary findings. *Revista Brasileira de Psiquiatria*. Vol 33, Nro.2. Jun/2011. 181-195.
- Slominski, L. J. 2010. The Effects of Parental Mental Illness on Children: Pathways to Risk to Resilience from Infancy to Adulthood. Dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. *Psykology*. University of Michigan.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön loppuraportteja ja muistioita 2013: 19. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Toimiva lastensuojelu. Selvitys kuntien perhetyön, lastensuojelun toimintatapojen sekä lastensuojelulain toimivuuden kehittämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:28. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Strandell, H. 2005. Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Teoksessa: Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset, 2005. Työpapereita 4/2005. Stakes, Helsinki

Suhonen, A. 2008. Vaikuttavuuden arviointi lastensuojelun sosiaalityön avohuollossa. Lastensuojelun Tieto –hanke.

Suomen perustuslaki (1999/721). [Viitattu 24.2.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Taskinen, Sirpa. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. WSOYpro Oy, Helsinki.

THL. 2013 a. Osallisuus. [Viitattu 6.5.2013]. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus

THL 2013 b. Terapeuttinen yhteisö päihderiippuvaisten hoidossa. [Viitattu 21.5.2013] Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/terapeuttinen-yhteiso-paihderiippuvuuden-hoidossa

Timonen-Kallio, E & Pelander, T. 2012. Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnoilla. Oppimateriaaleja 69 – Puheenvuoroja, raportteja, tutkimuksia. Turun ammattikorkeakoulu, Turku.

Tyvitalo, J. 2010. Huoltajan oikeusasema lastensuojelutarpeen selvityksessä. Pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Julkioikeus. Lapin yliopisto.

Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja. 2012. [Viitattu 7.4.2012]. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta/index.html>

Tuomi & Sarajärvi. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Tammi, Helsinki.

Tuominen, K. 2009. ”Se tuntuu vähä niinku normaalilta elämältä”. Diskurssianalyysi lastensuojelun piirissä olevan nuoren elämäntarinasta. Erytispedagogiikan Pro Gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Toimintasuunnitelma. 2012. Konstan Koti ja Koulu. Julkaisematon lähde.

Toimintatavat. 2013. Konstan Koti ja Koulu. [Viitattu: 30.2.2013]. Saatavissa: <http://www.konsta.net/suomeksi/esittely/toimintatavat/>.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korj. painos. Tampere University Press, Tampere.

Unicef. 2010. YK:n lapsen oikeuksien sopimus. 3.9.2010. [Viitattu: 18.11.2013]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_julistus

Valtionalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus. 2012.

Tuloksellisuustarkastuskertomus. Lastensuojelu. Valtionalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012.

Vanhala, T. 2005. Kyselylomakkeet käytettävyytutkimuksessa. Teoksessa: Ovaska, S., Aula, A. & Majaranta, P (Toim.). Käytettävyytutkimuksen menetelmät. Tampereen yliopisto. Tietojenkäsittelyn tieteiden laitos. 17-36.

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. Suojele unelmia, vaali toivoa – Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6, Jyväskylä.

Vehkalahti, K. 2008. Yselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Kustannusyhtiö Tammi, Helsinki

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Tammi, Helsinki

Virtanen, P. 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Edita Publishing, Helsinki.

Voivala, K. 2009. ”Ote pitää”- Päihdekuntoutuksen vaikuttavuus asiakkaan näkökulmasta Ridasjäven päihdekuntoutuksessa. YAMK-opinnäytetyö. Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki

LIITTEET

Liite 1: Henkilökunnan kyselylomakkeen kysymykset

Henkilökunnan kyselylomake hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittämiseksi

1. Miten toimivaksi työkaluksi olet kokenut nykyisen hoito- ja kasvatussuunnitelman? (1= Erittäin toimimaton, 5=Erittäin toimiva)
 - a) Oman työsi tavoitteellisuuden kannalta?

1 2 3 4 5
 - b) Nuoren kasvun ja kehityksen kannalta

1 2 3 4 5
2. Miten kuvailisit nykyistä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa?
3. Mitä hyvää näet nykyisessä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa?
4. Mitä kehitettävää näet nykyisessä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa?
5. Mitkä ovat mielestäsi yhteisömme keskeiset arvot?
6. Ovatko omat arvosi ristiriidassa suhteessa yhteisön kirjoitettuihin arvoihin? Jos niissä on ristiriitaa, niin millaista?
7. Ovatko *kokemasi* työyhteisön arvot ristiriidassa omien arvojesi kanssa? Ja jos on, niin miten?
8. Miten arvot näkyvät mielestäsi suhteessa hoito- ja kasvatussuunnitelmaan?
9. Miten yhteisöä voisi mielestäsi hyödyntää nuoren kehityksessä?
10. Miten yhteisöä voisi hyödyntää hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisessa?
11. Kerro omin sanoin, mikä merkitys yhteisöllä on mielestäsi nuoren kehitykseen?
12. Ideoita ja ajatuksia nuorten teemahaastatteluun liittyen:
13. Ideoita ja ajatuksia kehittämishankkeeseen, mitä toivot tältä kehittämishankkeelta?
14. Vapaa Sana:

Liite 2: Nuorten teemakyselyn runko

1. Miten hoito- ja kasvatussuunnitelmaa on täydennetty kanssasi?
2. Miksi käsityksesi mukaan hoito- ja kasvatussuunnitelmaa täytetään?
3. Onko mielestäsi siitä ollut sinun kannaltasi jotain hyötyä?
4. Onko hoito- ja kasvatussuunnitelma tuonut oman sijoituksesi tavoitteita esille?
5. Jos on, niin kuvaile miten?
6. Kuvaile miltä hoito- ja kasvatussuunnitelman täyttäminenohjaajan kanssa on tutntunut?
7. Onko siinä mielestäsi ollut jotain haasteita? Onko se ollut helppoa?
8. Miten muuttaisit hoito- ja kasvatussuunnitelmaa?
9. Voisiko sinun mielestäsi yhteisöä käyttää nuoren kehityksen arvioimisessa/ näkyväksi tekemisessä?
10. Jos, niin miten? Jos ei, niin miksei?
11. Mikä merkitys sinun mielestäsi muulla yhteisöllä (nuorilla/aikuisilla) on nuoren kasvuun ja kehitykseen?
12. Mitkä arvot näet tärkeäksi Konstan kaltaisessa paikassa?
13. Mitä arvoja mielestäsi Konstassa korostetaan tai pidetään tällä hetkellä yllä?
14. Asteikolla 1-5, miten toimivaksi olet hoito- ja kasvatussuunnitelman kokenut oman kasvun ja kehityksesi kannalta?
15. Ideoita, miten nuoria voisi hyödyntää uuden hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittämisessä?

Liite 3: Suunnittelupalavereiden runko

1. Kyselyn ja haastatteluiden tulosten läpi käyminen
2. Teorian keskeiset teemat
 - Yhteisöllisyys
 - Yksilön arviointi
 - Identiteetin kehitys
 - Arvot
3. mitä on mietittävä lomaketta suunniteltaessa: keskustelua
 - Miten osallisuus tulee näkymään
 - Miten arvot pitäisi näkyä
 - Yhteisön hyödyntäminen (missä puitteissa yhteisöä voidaan käyttää: laki, salassapitovelvollisuus, nuoren oma ääni)
 - Aikataulullisia kysymyksiä
 - Miten usein, missä yhteydessä ja miten lomake täytetään ja miten sitä seurataan
 - Vanhemmat, Omaohjaaja, työyhteisö, koko yhteisö
 - Muuta esiin nousevaa...?
4. Laaditaan:
 - Mitkä dimensiot valitaan ja miten niitä käytetään
 - Suunnitellaan kysymykset dimensioihin
5. Hoito- ja kasvatussuunnitelman ”käyttöohjeet”

Liite 4: Lupa aineiston käytöstä

LUPA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Olen sosionomi (YAMK) opiskelija Lahden ammattikorkeakoulusta lasten ja nuorten hyvinvointiturvaamisen linjalta. Teen kehittämishankkeenani uutta hoito- ja kasvatussuunnitelmaa Konstan Koti ja Koulu Oy:n käyttöön

Tutkimuksen aineisto kerätään ohjaajilta kyselyn avulla ja nuorilta henkilökohtaisen haastattelun avulla ja kysymykset koskevat hoito- ja kasvatussuunnitelman täyttämiseen liittyviä kokemuksia ja kehittämisehdotuksia.

Kaikki aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja sen käsittelyyn ja hallussapitoon osallistuu ainoastaan kehittämishankkeen tekijä eikä niitä missään tilanteessa luovuteta tai anneta kolmansille osapuolille. Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan puhtaaksi. Nauhoitteet poistetaan ja puhtaaksi kirjaukset hävitetään työn valmistumisen jälkeen polttamalla.

Lisäksi pyydän teiltä lisäksi lupaa käyttää haastattelusta puhtaaksi kirjoittamiani suoria lainauksia. Jokaisen tunnistamattomuus säilytetään myös suoria lainauksia käytettäessä esimerkiksi poistamalla murre eikä nuoren niemeä tai muita tunnistetietojamainita missään tapauksessa.

Ystävällisin terveisin, Katri Talvitie

Annan luvan käyttää haastattelumateriaaliani kehittämishankkeessa.

Allekirjoitus

Liite 5: Sopimus HoKa:n käytöstä

Sopimus kehittämishankkeena toteutetun hoito- ja kasvatussuunnitelman käytöstä

Katri Talvitie toteuttaa Sosionomin ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä hoito- ja kasvatussuunnitelman Konstan Koti ja Koulu Oy:n käyttöön. Opinnäytetyö itsessään julkaistaan normaalisti julkisesti (mm. osoitteessa www.theseus.fi), mutta varsinainen tuotos, hoito- ja kasvatussuunnitelman pohja pidetään julkaisemattomana opinnäytetyön yhteydessä.

Konstan Koti ja Koulu Oy saa täyden käyttöoikeuden hoito- ja kasvatussuunnitelman käyttöön. Konstan kodilla ja koululla ei ole lupaa saattaa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa yleiseen levitykseen.

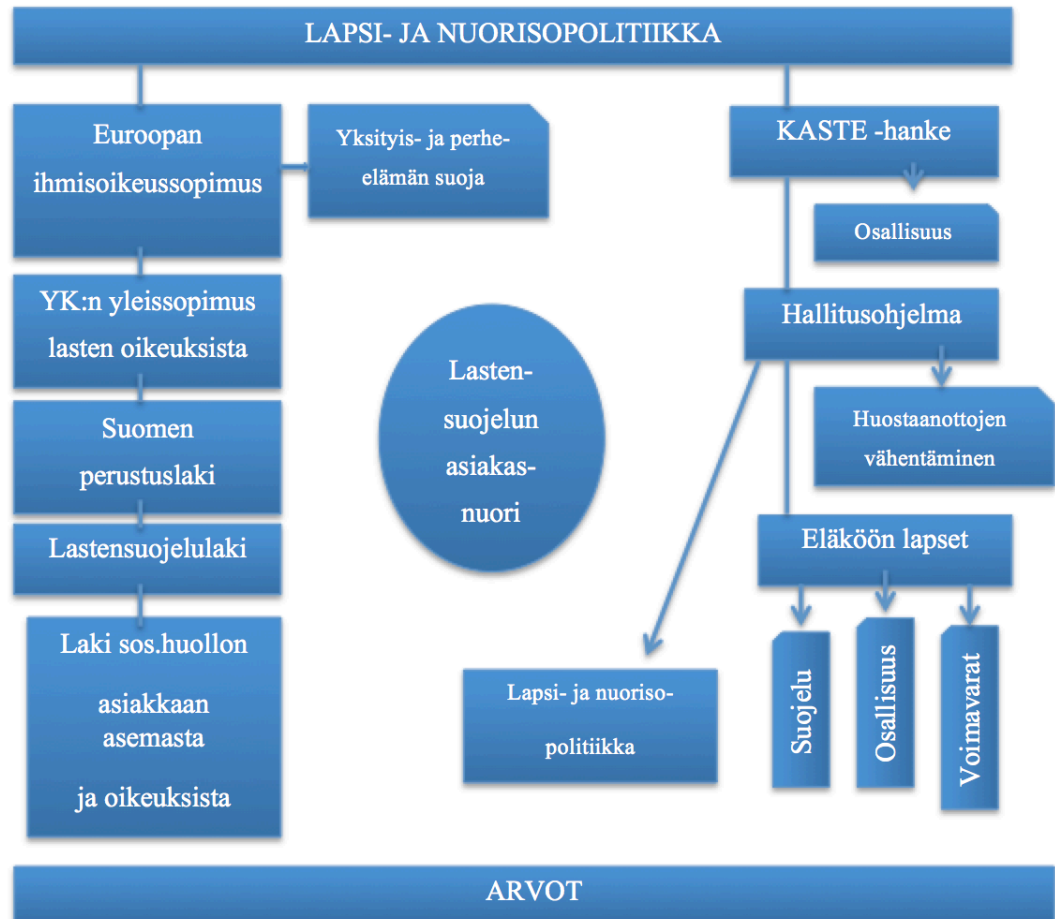
Kehittämishankkeen toteuttajalla Katri Talvitiellä on täydet oikeudet käyttää opinnäytetyönään kehittämään hoito- ja kasvatussuunnitelmaa.

Hollolassa

Katri Talvitie
Ohjaaja
toiminnanjohtaja

Kimmo Tamminen
Konstan Koti ja Koulu Oy:n

Liite 6: Lastensuojelun peruspilareita MINDMAP

Liite 7: HoKa –lomakkeet. Tämä liite ei ole julkisessa käytössä.